

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน
จังหวัดศรีสะเกษ

The Promotion of quality of life of the elderly by the cultural identities of
the four tribes in Sisaket province.

โดย

พระอุดมปัญญาภรณ์

นายธยาอุส ขอเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ.2561

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761047

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน
จังหวัดศรีสะเกษ

The Promotion of quality of life of the elderly by the cultural identities of
the four tribes in Sisaket province.

โดย

พระอุดมปัญญาภรณ์

นายธยาอุส ขอเจริญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ.2561

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610761047

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Promotion of quality of life of the elderly by the cultural identities of
the four tribes in Sisaket province.

By

PhraUdompunyaporn

Mr.Thayayut Khojaroen

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist Colleges

B.E.2561

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610761047

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
ผู้วิจัย:	พระอุดมปัญญาภรณ์ , นายธยาสุส ขอเจริญ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
ปีงบประมาณ:	2561
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่มเป้าหมาย นำผลสนทนามาวิเคราะห์ และเขียนรายงานการวิจัยด้วยเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นลักษณะเฉพาะที่แสดงถึงความรู้สึกของกลุ่มหรือความเจริญงอกงามที่แสดงออกมาในรูปแบบของภาษา คติ ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะที่มีการสืบทอด ปฏิบัติและมีการยอมรับในระดับบุคคล และสังคม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ 1.ชาวภูมียมีลักษณะเด่นที่พบคือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ และเชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส 2.ชาวเขมรนั้นมีลักษณะคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบกับชาวเขมรต่ำในกัมพูชาแล้ว ความเป็นอยู่ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ของชาวเขมรสูง จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรต่ำในประเทศกัมพูชามาก 3.ชาวลาวส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ สนใจในด้านการศึกษเล่าเรียน มีการบวชเรียนเป็นจำนวนมาก 4.ชาวเยอนั้นโดยทั่วไปแล้วจะอาศัยอยู่แถบลุ่มน้ำโดยการพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นหลัก

รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับการดูแลสุขภาพขององค์กรร่วมตามหลักการพระพุทธศาสนา เข้ากับหลักการดูแลสุขภาพของกระทรวงสาธารณสุข พร้อมทั้งนำสถานการณ์ สภาพปัญหา ความต้องการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุมาการพัฒนา สาธารณสุขได้แบ่งการดูแลออกเป็น 4 ด้าน คือ(1) ด้านการส่งเสริม (2) การป้องกัน (3) การรักษา (4) การฟื้นฟูสภาพ โดยทั้งหมดอยู่ในหลักการของการดูแลสุขภาพองค์กรร่วม และมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน และมีผลการดำเนินกิจกรรมในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของผู้สูงอายุ ซึ่ง

องค์ประกอบของผู้สูงอายุประกอบด้วย 3 ด้าน กล่าวคือ 1. ด้านร่างกาย 2. ด้านจิตใจ 3. ด้านสังคม ดังนั้น การดูแลสุขภาพจึงเป็นการดูแลรักษาทั้งกายและใจไปพร้อม ๆ กัน เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้น

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมในรูปของชมรมผู้สูงอายุ การจัดกองทุนสวัสดิการให้และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะผู้สูงอายุ และการสร้างองค์ความรู้โดยการจัดอบรมให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุ

Research Title: The Promotion of quality of life of the elderly by the cultural identities of the four tribes in Sisaket province.

Researchers: Phraudompunyaporn
Mr.Thayayut Khojaroen

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Sisaket Buddhist Colleges

Fiscal Year: 2561/2018

Research Scholarship Sponsor: Mahāchulālongkornrājavidyālaya University

ABSTRACT

This research Have a purpose (1) to study the cultural identity of the four tribes in Si Sa Ket Province (2) to study ways of promoting the quality of life of the elderly of the local government organization In Sisaket Province (3) To analyze the promotion of the quality of life of the elderly by using the cultural identity of the four tribes in Si Sa Ket Province Which is a qualitative research By studying from documents And related research Discussion from target groups Analyzing conversation results And the research report was descriptive.

The study results show that

Cultural identity It is a characteristic that expresses the feeling of group or prosperity expressed in the form of language, beliefs, traditions, art that have inherited. It is practiced and accepted at the individual and social level. Cultural identity of the four tribes in Sisaket Province. 1. The Kui people have the distinctive characteristics found are Self-reliance Diligent Take responsibility and believe a leader or elder. 2. Khmer people are similar to local Thais in general. But if it is compared with the lower Khmer people in Cambodia Belonging, traditions and beliefs of the high Khmer people It is very similar to the Khmer people in Cambodia. 3. Most Lao people are Buddhist. Interested in education There was a large number of matriculation classes. 4. The Ye people generally live in the watershed by dependence. And each other mainly

Model for Promoting Elderly Quality of Life of Local Administrative Organizations With holistic health care according to Buddhist principles With the principles of health care of the Ministry of Public Health Along with bringing the situation, condition, problem, and health needs of the elderly to develop Public health has divided care into four areas: (1) promotion (2) prevention (3) treatment (4) rehabilitation. All are in the principle of holistic health care. And there are roles and duties in the operation. And has results in implementing various activities To fit in the context of the elderly The composition of the elderly consists of 3 aspects which are: 1. Physical, 2. Psychological, 3. Social. Therefore, taking care of health is to take care of both body and mind at the same time to develop a better life.

Promoting the quality of life of the elderly by using the cultural identity of the four tribes in Si Sa Ket Province Of the local government organization Focusing on the elderly to be self-reliant And joint activities in the form of elderly clubs Providing welfare funds and providing an environment that is conducive to the health of the elderly And knowledge creation through training, knowledge and health promotion among the elderly

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นงานวิจัยวิเคราะห์เอกสาร ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี งบประมาณ 2561 มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์หลักปฏิบัติการพัฒนาชีวิตตามหลักมกคลสูตรกับหลักคำสอนที่ปรากฏในสุภาสิตพระร่วง

ในการ งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลงด้วยดี เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการและกรรมการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เห็นความสำคัญของการวิจัย การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ และได้อนุมัติ งบประมาณเพื่อให้การสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต ที่ให้กำลังใจและช่วยเหลือทุกอย่างมาอย่างดียิ่ง ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกท่านที่เป็นกำลังใจ คอยแนะนำช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้มาอย่างอบอุ่น

ขอกราบขอบพระคุณบูรพาจารย์ ตลอดจนครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิประสาทความรู้ให้มาโดยตลอด กับทั้งท่านผู้เป็นเจ้าของตำราทุกเล่ม ที่ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาค้นคว้าและเขียนงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จ

คุณงามความดีอันจะพึงเกิดพึงมีของงานวิจัยเล่มนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยและผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระอุดมปัญญาภรณ์ และคณะ

๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๓

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ข)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญรูปภาพ.....	(ฉ)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	(ญ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย และกรอบแนวคิด.....	4
1.4 ปัญหางานวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	5
1.6 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย.....	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิด และทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ.....	9
2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุ.....	16
2.3 แนวคิดการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา.....	26
2.4 คติชนวิทยา : วิถีชีวิต พิธีกรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ.....	40
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	52
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	57
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	57
3.2 พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	59
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	60
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	62
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	64
3.6 การนำเสนอผลการวิจัย.....	65

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	66
4.1 ผลการศึกษ้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ.....	66
4.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์กูย.....	67
4.1.2 กลุ่มชาติพันธุ์เขมร.....	70
4.1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ลาว.....	73
4.1.4 กลุ่มชาติพันธุ์เยอ.....	76
4.2 ผลการศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ.....	80
4.2.1 นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลเมืองศรีสะเกษ.....	80
4.2.2 นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบูรพ์.....	85
4.2.3 นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ (อบจ.).....	88
4.3 วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชน สี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ.....	91
4.3.1 การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่ เผ่า.....	91
4.3.2 การใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณภาพของผู้สูงอายุในจังหวัด ศรีสะเกษ.....	94
4.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย.....	102
 บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	107
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	107
5.2 อภิปรายผล.....	111
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	115

บรรณานุกรม.....	117
ภาคผนวก.....	121
ภาคผนวก ก แบบสอบถามการวิจัย.....	122
ภาคผนวก ข ภาพประกอบ.....	129
ภาคผนวก ค เอกสารรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	131
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	133
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	136
ประวัติผู้วิจัย.....	139

สารบัญรูปรภาพ

รูปภาพที่.....	หน้า
รูปภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
รูปภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย.....	102

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คัมภีร์พระไตรปิฎก

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ อ้างอิงคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย และพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนั้น ใช้หมายถึงการระบุชื่อคัมภีร์และระบุเล่ม/ข้อ/หน้า ของพระไตรปิฎกเล่มนั้นๆ เช่น ที.สี. (ไทย), 9/406-443/175-196. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย) เล่มที่ 9 ข้อที่ 406-443 หน้าที่ 175-196. เป็นต้น อักษรย่อที่ใช้ในที่นี้ มีดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย)	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี. (ไทย)	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย)	ทีฆนิกาย	ปาฏิการวรรค	(ภาษาไทย)
ที.สี. (ไทย)	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ม.อ. (ไทย)	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ข. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.สตตก. (ไทย)	อังคุตตรนิกาย	สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ที.สี.อ. (บาลี)	ทีฆนิกาย	สมุญจลวิลาสิณี สีลกขณธวคคอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ข.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย	ขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.อ. (บาลี)	ขุททกนิกาย	ปรมตลที่ปนี อิติวุตตกอฏฐกถา	(ภาษาบาลี)

ปกรณ์วิเสส

มจฺคลตฺถ. (บาลี)	มจฺคลตฺถที่ปนี	(ภาษาบาลี)
------------------	----------------	------------

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ย่อมมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยของสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม วัฒนธรรมขนาดใหญ่จะประกอบขึ้นด้วยสังคมวัฒนธรรมย่อยหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ในภาคอีสานของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมไปจากภูมิภาคอื่น ๆ ศาสนาคำสอน สავก ศาสนสถาน และพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานทางลัทธิศาสนาหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตประจำวัน และวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นไปตามหลักปรัชญาที่ถูกต้องของศาสนาใด พื้นฐานทางอุดมการณ์ของชาวอีสาน โดยแสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พิธีกรรม และจารีตของชุมชน ค่านิยมหลักมักเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำมาหากิน คือ การแก้ปัญหาปากท้อง การแสวงหาที่ทำกิน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน มีระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นแรงยึดเหนี่ยว เมื่อพิจารณาถึงกลไกในรายละเอียดแล้วจะพบว่า ประเพณีที่ชาวอีสานทำอยู่ ส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่สืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน และมีพิธีกรรมมาจากพุทธศาสนาโดยแท้¹ และประเพณีที่มีการผสมผสานความเชื่อแบบต่าง ๆ ของชุมชนผู้สูงอายุ

ในจังหวัดศรีสะเกษได้รับอารยธรรมมาจากประเทศลาวและประเทศกัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษจึงเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสี่เผ่า” มีภาษาพูดถึง 4 ภาษา กล่าวคือ (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาวและ (4) เยอคนส่วนมากจะอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่างๆในบริเวณลุ่มน้ำชีหรือลุ่มแม่น้ำมูลดังนั้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ก็คือการประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีตจึงได้รับการสืบทอดกันมาไม่ขาดสายโดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม² เพื่อไม่ให้ชาวบ้านประพฤติในทางที่ผิดศีลธรรมและนำไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาวจังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ผ่านมาปัจจุบันมีบรรพบุรุษของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันก่อตั้งเป็นเมืองชุมชน

¹ สาลี รักสุทธี, *ฮัตถิลบสองคลองลิลี*, (กรุงเทพมหานคร : พ.ศ.พัฒนา จำกัด, 2549), หน้า 7.

² ประสาทอิศรปริดาและคณะ, *ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2518), หน้า 69.

มีประวัติความเป็นมาและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานประกอบด้วย 4 ชนเผ่า ดังนี้

(1) ชาวกายเป็นชนเผ่าที่ชอบความเป็นอิสระและมีพัฒนาการของชนเผ่าอยู่เสมอชาวกายในจังหวัดศรีสะเกษเชื่อว่าอพยพมาจากเมืองลาวและกัมพูชาได้มาตั้งถิ่นฐานในแดนแถบนี้หลายแห่งกระจายกันไปแต่ที่จังหวัดศรีสะเกษส่วนหนึ่งเข้าใจว่ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเจียงอีชนเผ่ากายจะเรียกตนเองว่ากายแปลว่า”คนรื้อมนุษย์อาศัยอยู่กันหลายอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษประเพณีของเผ่ากายส่วนมากจะปรับตัวให้เข้าไปกับท้องถิ่นที่อยู่อาศัยแต่จะยังคงมีอยู่บ้างเช่นการเช่นบรรพบุรุษพิธีไหว้ศาลปะกำหรือการเช่นไหว้ผีปะกำการตั้งศาลผีบรรพบุรุษไว้ที่หิ้งหรือศาล

(2) ชนเผ่าเยอจริงๆแล้วก็คือชนเผ่ากายหรือกายอีกกลุ่มหนึ่งที่มักจะได้อินชนเผ่านี้พูดสรวลต่อท้ายด้วยคำว่า”เยอ”เช่นจ้อว-เยอ (มาเด้อ) หรือ”เยอๆ”หรือจ้อว-เยอ-นุ-เนียว-แซมชาย-หมุไฮ” (เชิญครับพ่อแม่พี่น้องพวกเรา) ซึ่งก็คล้ายๆชาวไทยแถบจังหวัดระยองและจันทบุรีที่นิยมพูดสรวลต่อท้ายว่า”อี”จึงทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์บางท่านได้นิยามคำว่า”เผ่าเยอ” ขึ้นมาเป็นอีกเผ่าหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ

(3) ชนเผ่าลาวในจังหวัดศรีสะเกษเชื่อว่าอพยพมาจากประเทศลาวในปัจจุบันเมื่อปีพ.ศ.2237 เกิดกบฏในนครเวียงจันทน์ทำให้ชนเผ่าลาวแย่งอำนาจกันเองฝ่ายหนึ่งถึงลุ่มน้ำมูลและในปีพ.ศ. 2321พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพมาสมทบกับตากะจะเจ้าเมืองขุขันธ์ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนชนเผ่าลาวมาด้วยชนเผ่าลาวมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษส่วนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดตั้งแต่อำเภอวังหินขึ้นไปสำหรับอำเภอขุขันธ์พบอาศัยอยู่มากในพื้นที่ของตำบลโสนตำบลห้วยเหนือและตำบลตาอุตมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายๆกับประเพณีชนเผ่าลาวของชาวอีสานทั่วไป

(4) ชนเผ่าเขมรตามประวัติเชื่อว่าดินแดนที่ตั้งของจังหวัดศรีสะเกษในปัจจุบันเป็นที่อยู่ของขอมหรือชนเผ่าเขมรมาก่อนเมื่อพ.ศ. 236 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้นได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะ โดยคณะที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิได้มาถึงอาณาจักรขอมโบราณซึ่งเรียกว่าอาณาจักรฟูนันมีอำนาจอยู่ในคาบสมุทรมอินโดจีนต่อมาไทยได้ขยายอิทธิพลมาครอบคลุมบริเวณแถบนี้ชนเผ่าเขมรจึงถอยร่นไปอยู่ในดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบันและยังมีชนเผ่าเขมรอาศัยอยู่ในจังหวัดแถบอีสานทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษชนเผ่าเขมรจะเรียกตัวเองว่า”ขแมร์” อาศัยอยู่ในหลายอำเภอแทบทุกตำบลเผ่าเขมรมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเช่นประเพณีเช่นไหว้บรรพบุรุษของชนเผ่าเขมรซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีของอำเภอขุขันธ์จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อแรกเริ่มประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ประเทศลาว ประเทศกัมพูชา อพยพเข้ามาสู่ยังจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทย แล้วกระจายไปยังภูมิภาคต่างๆ แม้แต่ภาคอีสานก็เช่นกัน กล่าวคือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัด

อุบลราชธานี เป็นต้น ก็ได้รับอารยธรรมมาจากประเทศลาว และประเทศกัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษก็ไม่ต่างไปจากจังหวัดอื่นที่ได้กล่าวมา จนกลายเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสี่เฒ่า” ของคนจังหวัดศรีสะเกษ มีภาษาพูดอยู่ 4 ภาษา กล่าวคือ (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาว และ (4) เยอ คนส่วนมากจะอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชี หรือลุ่มแม่น้ำมูล ดังนั้น ลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต จึงได้รับการสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย โดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม³ เพื่อไม่ให้ชาวบ้านประพฤติในทางที่ผิดศีลธรรม และชี้นำไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาวจังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ผ่านมา

ในยุคปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษและสังคมชนบทโดยทั่วไป ภู่วัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเขารุกราน สังคมชนบท ถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ชนบธรรมนิยมประเพณีท้องถิ่น ถูกเหยียดหยามว่าเป็นของต่ำทรามล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย ทุศีลโอบายดั้งเดิม คือ

(1) การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม

(2) วัฒนธรรมถูกกลืนหายไป ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง

(3) สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา สูญเสียบทบาทในการอบรมให้ความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

ค่านิยมที่ต้งงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกลืนหายไป มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการล่มสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่ และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐานเดิมซึ่งจะทำให้สั่นคลอนได้ง่าย⁴ ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริง มีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การ

³ ประสาท อิศรปริดา และคณะ, ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2518), หน้า 69.

⁴ ประเวศ วะสี, แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิเศษ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536), หน้า 33.

ประยุกต์ และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสม⁵ ย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามให้มั่นคงต่อไปได้

ในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายใต้ความจำกัดและไม่เพียงพอของสวัสดิการของภาครัฐ ชุมชน และท้องถิ่นกลับมีบทบาทเติมเต็มสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ โดยอาศัยฐานของ “ทุน” ประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน คือ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนมนุษย์ (เช่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลง) ทุนสัญลักษณ์ และทุนที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ ด้วยกระบวนการทางสังคมที่วางอยู่บนฐาน “ทุน” ที่ชุมชนมี นำไปสู่การนิยามตัวตนใหม่ของผู้สูงอายุไทยในฐานะที่ทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม เป็นพลังในการขับเคลื่อนสังคม (active aging) เพื่อการเสริมสร้างผู้สูงอายุให้เป็นพลังทางเศรษฐกิจและสังคมของไทย การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของคนในจังหวัดศรีสะเกษ จะส่งผลโดยตรงต่อวัฒนธรรม ค่านิยม วิธีการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาอนุรักษ์ พัฒนาต่อยอด และนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้ว ก็จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและยั่งยืน

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
- 1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

- 1.3.1.1 ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
- 1.3.1.2 เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ

⁵ ยุทธพันธ์ เตชะแก้ว, “พิธีกรรมและระบบความเชื่อการล่าผีฟ้าในภาคอีสาน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540), หน้า 21-22.

1.3.1.3 เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1.3.2.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ เทศบาลเมืองศรีสะเกษ เทศบาลเมืองกันทรลักษณ์ เทศบาลตำบลบึงบูรพ์

1.3.2.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกชุมชนเพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

- 1) คัดเลือกผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2) คัดเลือกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับรูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ

1.3.2.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทั้งสิ้น 1 ปีงบประมาณ เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม 2560 ถึง เดือนกันยายน 2561

1.4 ปัญหาการวิจัย

1.4.1 รูปแบบ หลักการ และกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันของชุมชนผู้สูงวัยกับสังคมทั่วไปได้อย่างกลมกลืน

1.4.2 วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการอยู่ร่วมกันของชุมชนผู้สูงวัยโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.4.3 แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.4.4 การพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนด้วยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 คุณภาพชีวิต (Quality of Life = QOL) หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานในสังคมหนึ่ง ๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง ประชาชนมีหน้าที่พัฒนาตนเองและครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตเพื่อพัฒนาให้ตนเองมีสุขภาพกายและจิตดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีที่อยู่อาศัย มีรายได้พอสมควร ประหยัด สร้างตนเองและครอบครัว

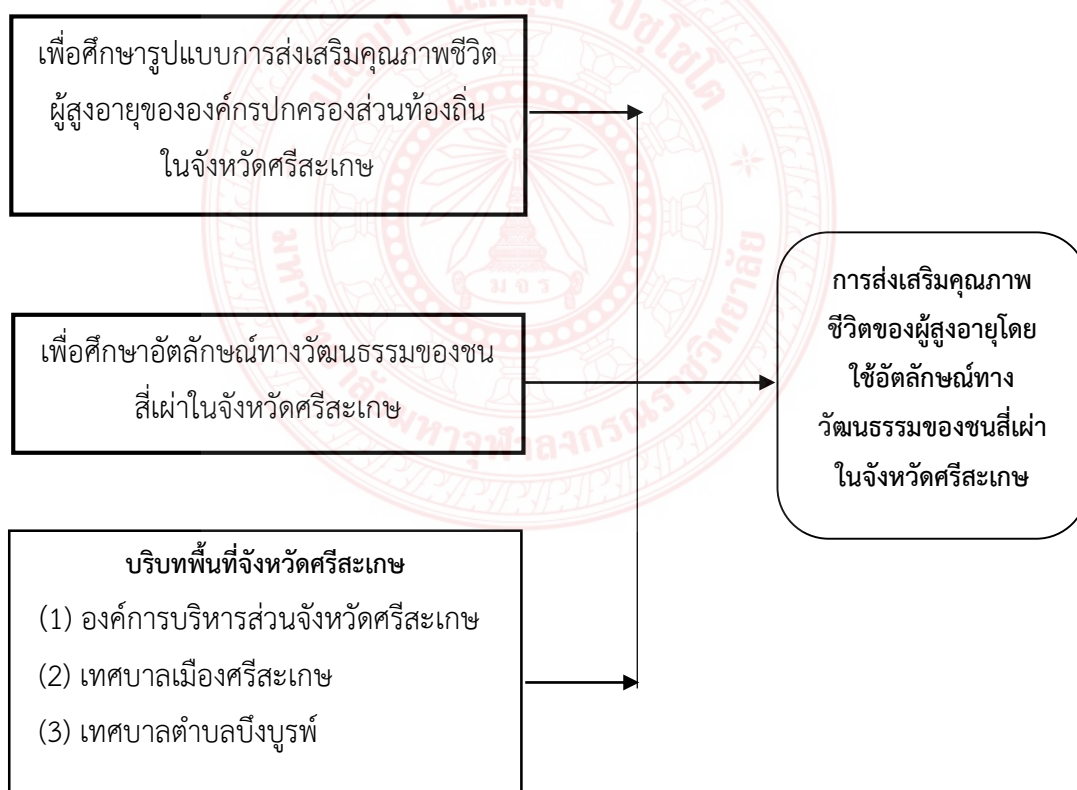
1.5.2 ผู้สูงอายุ (Older person) หมายถึง ประชากรทั้งเพศชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป

1.5.3 อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะไม่เหมือนกับคนอื่น ๆ

1.5.4 ชนเผ่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน และพูดภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน

1.6 กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

1.7 ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

ด้านวิชาการ คือ ผลิตผลงานออกสู่ระบบการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเรื่องนี้นำไปสู่

- 1) ได้รูปแบบ หลักการ และกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ร่วมกันและหรือการอยู่ร่วมกันของชุมชนผู้สูงวัยกับสังคมทั่วไปได้อย่างกลมกลืน
- 2) ได้มีการวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคของการอยู่ร่วมกันของชุมชนผู้สูงวัยโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
- 3) ได้แนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
- 4) ได้มีการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนด้วยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ และเป็นแนวทางให้หน่วยงานต่างๆ ผู้นำชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
- 5) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และประสานประโยชน์ร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัย การนำไปใช้ประโยชน์ และการวางแผนทางการแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอตามลำดับดังนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ

2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ

2.2.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.1.1 ความหมายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.1.2 บทบาทและหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2.1.3 ศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่สังคมผู้สูงอายุ

2.2.1.4 ความพยายามขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ภายใต้ข้อจำกัด

2.2.1.5 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กับแผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีผู้สูงอายุ

2.2.1.6 แนวการบริหารจัดการ เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

2.3 แนวคิดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา

2.3.1 สุขภาวะเชิงพุทธ

2.3.2 พุทธวิธีดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

2.4 คติชนวิทยา : วิถีชีวิต พิธีกรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

2.4.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกูย

2.4.2 ประวัติความเป็นมาของชาวเขมร

2.4.3 ประวัติความเป็นมาของชาวลาว

2.4.4 ประวัติความเป็นมาของชาวเยอ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดและทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ

นักวิจัยหลายท่าน ได้ให้แนวคิดและทฤษฎีการผู้สูงอายุ ดังนี้

สมยศ ศรีจารนัย และคณะ ได้กล่าวถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ของระบบสุขภาวะชุมชนไว้ว่า¹

1. ระบบสุขภาวะ หมายถึง ระบบทั้งหมดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม อันสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทั้งปวง ได้แก่ ปัจจัยด้านบุคคล สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และชีวภาพ รวมทั้งระบบบริการด้านสุขภาพด้วย

2. ระบบสุขภาวะชุมชนเป็นวัฒนธรรม การดูแลความมีสุขภาพดีทุกมิติของสมาชิกในครอบครัว ในชุมชน และในสังคมของตน ระบบสุขภาวะชุมชนควรเป็นภาพการทำงานของประชาชนในชุมชนนั้นๆ ที่มีกระบวนการดำเนินงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายอย่างเป็นเครือข่าย มีนโยบายเป้าหมาย ตัวชี้วัดและกลวิธีที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดภายใต้ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ตามสภาพแวดล้อม บริบทเชื่อมโยงเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมท้องถิ่น และครอบครัว ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากล

3. ระบบสุขภาวะชุมชนควรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการดำเนินงาน เพื่อการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ดังนั้นการดำเนินงานส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาสุขภาวะชุมชนจึงไม่ใช่การสร้างระบบการดำเนินงาน ด้านสุขภาพแยกจากการดำเนินงานด้านอื่นๆ แต่ควรเป็นระบบการดำเนินงานที่มีศูนย์กลางการบริหารจัดการเดียวกันของทุกสาขาทั้งด้านสุขภาพ เกษตร อาชีพ การศึกษาและอื่นๆ เพื่อการบูรณาการของการพัฒนาที่ยึดการแก้ปัญหา สร้างความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีตามความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

4. ระบบสุขภาวะชุมชนไม่ใช่เป็นเรื่องของผู้เชี่ยวชาญของบุคลากรสาธารณสุข แต่เป็นเรื่องของแต่ละชุมชนที่มีสภาพแวดล้อม อาชีพ ความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมแตกต่างกันไป ที่จะต้องร่วมกันนิยามสุขภาพที่เหมาะสมกับชุมชนของตนเอง และร่วมกันแสวงหาวิธีการดูแลสุขภาพชุมชนตนเอง โดยใช้ทุนทางสังคมที่ตนมีอยู่ร่วมกันกับแรงสนับสนุนจากภายนอก เช่น ภาครัฐ องค์กร ชุมชนตลอดจนองค์กรปกครองท้องถิ่น พัฒนาวิธีการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมกับชุมชนตนเอง สามารถพึ่งตนเองด้านสุขภาพได้

5. ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลและโลกสุขภาพของชาวบ้าน และหลีกเลี่ยงการนำเอารอบแนวคิดของเจ้าหน้าที่ในการรักษาพยาบาลหรือการดูแลสุขภาพไปตัดสิน ถูกผิดกับพฤติกรรมดูแลรักษาสุขภาพของชาวบ้านโดยที่ยังไม่เข้าใจระบบวัฒนธรรมสุขภาพในท้องถิ่นนั้นๆ

¹ สมยศ ศรีจารนัย และคณะ. “พฤติกรรมของผู้ดูแลกับการถ่วงดุลควบคุมโรคในผู้ป่วยเบาหวานสูงอายุ ชนิดไม่พึ่งอินซูลิน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์”, วารสารวิชาการสาธารณสุข, ปีที่ 11 ฉบับที่ 5 (กันยายน – ตุลาคม), 2545 : 45.

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะ เป็นการให้แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพด้วยเช่นกัน เพราะสุขภาวะที่ดีย่อมเกิดขึ้นจากการมีสุขภาพที่ดีเป็นเบื้องต้น และสุขภาวะไม่ได้หมายถึงความมีโรคหรือความไม่มีโรคแต่หมายถึงการอยู่ร่วมในสังคมได้อย่างปกติสุขทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ซึ่งสุขภาวะมีมิติในตัวเอง 4 ด้าน ได้แก่ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา ซึ่งสุขภาวะทั้ง 4 ด้านนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการมีสุขภาพกายที่ดีก่อนเป็นเบื้องต้น ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาพและสุขภาวะไว้ดังนี้

สุริยัน สุวรรณกาล กล่าวว่า คำว่า สุขภาพ ในขอบข่ายความเข้าใจที่มากกว่าการไม่เป็นโรค การรักษาโรคร้ายไข้เจ็บเพียงอย่างเดียว ซึ่งความหมายได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมของคนที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างมากในโลกปัจจุบัน โดยในยุคแรกๆ ของการสาธารณสุข มักได้ยินคำว่า อนามัย (ก่อน 2500) อนามัย มาจากอน+อามัย ซึ่งตามรูปศัพท์หมายถึง ความไม่มีโรค พิจารณาแล้วจะเห็นว่าเน้นเรื่องความทุกข์ โรคร้ายเป็นความหมายในเชิงลบ²

ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์ ได้กล่าวว่า สุขภาพ ตามความหมายขององค์การอนามัยโลกในอดีตที่ผ่านมา ธรรมนูญแห่งองค์การอนามัยโลกได้บัญญัติความหมายของสุขภาพไว้ว่า สุขภาพ หมายถึงสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจประกอบกัน ไม่ใช่แค่เพียงปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บหรือความพิการเท่านั้น³

ปัญหาสุขภาพในปัจจุบันส่งผลกระทบอย่างมากต่อการดำรงชีวิตของประชาชน และยังกระทบออกไปเป็นวงกว้างทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอื่น มีการสะสมประสบการณ์และบทเรียนในการคิดวิเคราะห์และมีบทบาทในกระบวนการที่หลากหลาย เพื่อมุ่งสู่การทำงานพัฒนาชุมชนและสุขภาพของประชาชนให้เกิดความยั่งยืน โดยการทำงานเพื่อสุขภาพของชุมชนมีประเด็นที่กว้างขวางและเชื่อมโยงอยู่กับชีวิตของชาวบ้านในด้านต่างๆ เช่น การพัฒนาเกษตรกรรม การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การดูแลตนเองด้านสุขภาพ เป็นต้น⁴ สุขภาวะที่ดีจึงย่อมส่งผลดีต่อประสิทธิภาพในการดำรงชีวิต ตลอดถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีด้วย ซึ่งการเสริมสร้างสุขภาคนั้นเป็นสิ่งที่ทั้งประชาชนทั่วไป และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำเป็นต้องให้การส่งเสริมทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้และการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสุขภาวะในการดำรงชีวิตที่ดีในสังคมได้อย่างเป็น

² สุริยัน สุวรรณกาล, บทความเรื่อง ความหมายสุขภาพ (Health), ใน การพัฒนาองค์ความรู้การสื่อสารเพื่อสุขภาพ, (พรทิพย์ เย็นจะบก บรรณาธิการ), (กรุงเทพมหานคร : มปป.), หน้า 60 – 62.

³ ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์, นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ ฉบับปรับปรุง 2541, (กรุงเทพมหานคร : ดีไซน์, 2541), หน้า 2.

⁴ ยงยุทธ ตรีนุชกร. อ่างใน มณฑลพหุ ศรัทธาชัย, “สุขภาพกับการพัฒนาสังคม”, ใน การเสริมสร้างสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2551), หน้า 126.

ปกติสุข เพราะสุขภาวนั้นไม่ได้จำเพาะเฉพาะสุขภาพทางกายเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการมีสุขภาพที่ดีทั้งทางจิต สังคม และปัญญาด้วย ในปัจจุบันมีกระบวนการทัศน์ใหม่ที่มีมองสุขภาพในความหมายที่กว้างครอบคลุมถึงสุขภาพหลายมิติ ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนาสุขภาพของประชาชน⁵ ซึ่งนับได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่การเสริมสร้างสุขภาวะแก่ประชาชนควรได้รับการดูแลเอาใจใส่จากทุกภาคส่วน และร่วมกันผลักดันให้เป็นวาระแห่งชาติซึ่งหากสามารถดำเนินการได้ จะเป็นมิติที่สำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะให้กับประชาชนได้อย่างยั่งยืน

อ่าพล จินดาวัฒนะ กล่าวไว้ว่า สุขภาวะ ตาม พรบ.สุขภาวะแห่งชาติ พ.ศ.2550 หมายถึง เรื่องที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา มิติสุขภาพทั้ง 4 ด้านมีความเชื่อมโยงและส่งผลต่อกันและกันอย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ มิติทางกาย หมายถึง การมีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วยโดยไม่จำเป็น ไม่พิการ ไม่ตายก่อนวัยอันสมควร เมื่อป่วยมีการเข้าถึงบริการที่ได้รับการดูแลที่ดี มิติทางจิตใจหมายถึง มีจิตใจดีมีความสุข ไม่เครียด ไม่บีบคั้น ไม่เจ็บป่วยทางจิตใจ ทางประสาท รู้จักคลายเครียดได้ และเมื่อเจ็บป่วยก็ได้รับการรักษาที่ดี มิติทางสังคม หมายถึง สังคมมีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูล มีสิ่งแวดล้อมที่ดี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่มีอาชญากรรม และมีนโยบายสาธารณะระบบต่างๆ มีความเสมอภาคและเป็นธรรม มิติทางปัญญา หมายถึง การเข้าใจสรรพสิ่งอย่างเป็นจริง มีจิตใจที่เปี่ยมสุข เข้าถึงความดีงามถูกต้อง จิตใจมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นมนุษย์⁶

นาวาอากาศตรี หญิง วรานิษฐ์ โชคนิธิรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารภาครัฐในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดนโยบายได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2546 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทุกด้าน เช่น ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านเศรษฐกิจด้านสังคมและด้านการศึกษา แต่ผลการดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับอัตราการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุ การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องหรือล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น การดำเนินงานเป็นเชิงรับมากกว่าเชิงรุกขาดการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติโดยเฉพาะนโยบายการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว กองทุนการออมแห่งชาติ ตลอดจนกฎหมายลูกตามพระราชบัญญัติที่จะออกมามีคุ้มครองพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ ปัญหาส่วนหนึ่งจากฝ่ายปฏิบัติขาดการสนับสนุนเกี่ยวกับบุคลากรวัสดุอุปกรณ์งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิก-จ่ายล่าช้า ไม่มีระบบการลงทะเบียนผู้สูงอายุ ละครบบฐานข้อมูลประชากรราษฎรที่เป็นปัจจุบัน ที่มีการเชื่อมโยง

⁵ สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, “สุขภาพและกำหนดปัจจัยสุขภาพ”, ใน การเสริมสร้างสุขภาพ, หน้า 2.

⁶ อ่าพล จินดาวัฒนะ, ถามมาตอบไป เข้าใจ สุข, (นนทบุรี : เจเอส การพิมพ์, 2551), หน้า 19.

⁷ นาวาอากาศตรี หญิง วรานิษฐ์ โชคนิธิรัตน์, การบริหารภาครัฐในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร, www.western.ac.th/westernnew/admin/... วรานิษฐ์โชคนิธิรัตน์.

ระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ส่วนการสงเคราะห์ผู้สูงอายุยังอยู่ที่จำนวนจำกัด ไม่มีสถานที่รองรับผู้สูงอายุที่ยากจน เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังหรือมีการเจ็บป่วยในระยะสุดท้าย

ดร.เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล⁸ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัย พบว่า

ประการแรก พบว่า การวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการก่อตัวของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าสู่วาระนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามกรอบการวิเคราะห์สามกระแสได้แก่กระแสการเมืองกระแสตัวปัญหากระแสนโยบาย และหน้าต่านโยบายตามตัวแบบของ Kingdon

ประการที่สอง พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้คือ 1) ภาวะผู้นำ 2) ทรัพยากรนโยบาย 3) การบริหารจัดการ 4) ความต้องการของผู้สูงอายุ 5) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สาม พบว่า ผลกระทบในด้านบวกคือการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติจะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งทางสุขภาพร่างกายจิตใจและรายได้ผลกระทบในด้านลบคือปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง

ประการที่สี่ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและควรปรับปรุงการนำนโยบายไปปฏิบัติหลายด้านได้แก่ทางด้านงบประมาณการบริหารบุคลากรการจัดทำฐานข้อมูลอย่างบูรณาการและการจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

สุทธิพงศ์ บุญผดุง⁹ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)” ผลการวิจัย พบว่า

1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากโดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรกรองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคมด้านสภาพ

⁸ ดร.เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล, นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กร - วารสารรัฐศาสตร์ ...
journal.psl.ksu.ac.th/File-43.html

⁹ สุทธิพงศ์ บุญผดุง, การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1), รายงานการวิจัย, (ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2554), บทคัดย่อ.

อารมณ์ที่ดีและด้านสภาพร่างกายที่ดีตามลำดับในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง

2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่า ด้านสภาพอารมณ์ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านความว่างเหวอ้างว้าง และปัจจัยด้านความสบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวมิตรสหาย และเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพและปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดี และสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิดและปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ

3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไป

ภูมิวัฒน์ พรวนสุข¹⁰ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดแพร่” ผลการวิจัย พบว่า

1. ภาพรวมของปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพอนามัยด้านสังคมด้านครอบครัวและการเงินและการงานพบว่าอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่า ด้านสุขภาพอนามัยควรมีการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติได้จริงที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ พร้อมทั้งมีบริการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างจริงจังควรมีการตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม หรือศูนย์ออกกำลังกายควรมีกิจกรรมออกกำลังกายที่บ้านพร้อมรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทาง พร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคต ด้านสังคมควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแลและให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุ และควรจัดสวัสดิการแจกสิ่งของที่เป็นแก่ผู้สูงอายุ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม ควรมีรถรับ-ส่งไปโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยควรมีการแจ้งข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุรวมทั้งคนในครอบครัวควรจัดการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและตั้งศูนย์ที่พักพิงชั่วคราวของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและปลอดภัย และควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมให้เพียงพอต่อความต้องการในวันสำคัญของครอบครัว เพื่อสร้าง

¹⁰ภูมิวัฒน์ พรวนสุข, แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่, *บทความวิจัย*, (วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์ 10 (1): ม.ค.-มิ.ย. 2558), หน้า 77, บทคัดย่อ.

สานสายใยครอบครัวและสนับสนุนให้อยู่กับครอบครัว และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขจนวาระสุดท้าย และควรจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ด้านการเงินและการงานควรสนับสนุนในด้านอาชีพการหารายได้อย่างเหมาะสมตามความถนัดของผู้สูงอายุ และให้มีส่วนร่วมปฏิบัติทุกขั้นตอนพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรมเพิ่มความรู้และทักษะด้านอาชีพและมีการบริการจัดการนำผลิตภัณฑ์กลุ่มออกจำหน่ายและจัดตั้งกองทุนและสวัสดิการกลุ่ม

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอูน)¹¹ ได้กล่าวถึงแนวคิดและเกณฑ์ชีวิตความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา ความว่า พระพุทธศาสนา ได้แบ่งความสุขของชีวิตออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สุขกาย กับ สุขใจ สุขกาย คือ กายิกสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการได้รับรู้และเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจต่างๆ ที่เรียกว่า “กามคุณ 5” (ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัส สัมผัสรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ) ซึ่งจัดเป็นความสุขในระดับโลกียะ (ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก) และ สุขใจ หรือ เจตสิกสุข ซึ่งเป็นสภาวะแห่งใจที่มีปกติผ่องใส สดชื่น เบิกบาน ไม่ขุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบ เป็นสภาวะที่ใจมีความสำราญแจ่มชื่น ไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของจิตใจ พระพุทธศาสนา ถือว่า สุขภาวะทางใจอันเป็นเลิศเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และมีความสุขถึงในระดับโลกุตตระ หรือความสุขที่เกิดจากการทำลายกิเลสภายในได้อย่างถาวร ซึ่งจะหมายถึงการเป็นความสุขแห่งนิพพาน

สุขภาวะตามแนวคิดของอดัมส์¹² ไมเคิลนี้มีลักษณะเป็นรูปกรวยหงาย ด้านบนสุดของกรวยเป็นภาวะที่มีสุขภาวะ หรือมีสุขภาพที่ดี ซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ด้าน ที่เชื่อมโยงกัน ส่วนด้านล่างของกรวยเป็นภาวะความเจ็บป่วย และเมื่อมิติใดมิติหนึ่งใน 6 ด้าน มีการพัฒนามากก็จะส่งผลให้สุขภาวะในมิติที่เหลือเติบโตด้วย สำหรับสุขภาวะด้านต่างๆ มีดังนี้

1) **สุขภาวะด้านร่างกาย (Physical wellness)** หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ว่าคุณมีสุขภาพดีและมีพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ เช่น การออกกำลังกายและรับประทานอาหารอย่างเหมาะสมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ การไม่มีความเจ็บป่วยหรือมีโรคทางกาย การไม่ใช้สารเสพติด เป็นต้น

¹¹ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, รายงานการวิจัยการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา, (พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.), หน้า 131 – 137.

¹² บุญโรม สุวรรณพาหุ และคณะ, “สุขภาวะของวัยรุ่น : กรอบมโนทัศน์และเครื่องมือประเมินทางจิตวิทยา”, วารสารพฤติกรรมศาสตร์, (ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม 144), หน้า 132-133.

2) **สุขภาวะด้านจิตวิญญาณ (Spiritual wellness)** หมายถึง การมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเป้าหมาย รวมไปถึงการมีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ (เช่น การนับถือศาสนา) ที่ช่วยให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคง

3) **สุขภาวะด้านปัญญาและการรู้คิด (Intellectual wellness)** หมายถึง การมีกระบวนการทางปัญญาที่เหมาะสม เช่น มีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ มีความคิดริเริ่ม กระตือรือร้นและเปิดกว้างต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ

4) **สุขภาวะด้านสังคม (Social wellness)** หมายถึง การตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่น และการรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การยอมรับและเข้าใจ ช่วยเหลือหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน

5) **สุขภาวะด้านอารมณ์ (Emotional wellness)** หมายถึง การมีความมั่นคงทางอารมณ์ สามารถตระหนักถึงและเข้าใจในอารมณ์ความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น และมีการจัดการกับอารมณ์ทั้งทางบวกและลบได้อย่างเหมาะสม

6) **สุขภาวะด้านจิตใจ (Psychological wellness)** หมายถึง การมีความเชื่อในความสามารถของตนเอง การเปิดใจกว้างที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ การมองโลกในแง่ดี และการมีความหวัง

สุขภาวะตามแนวคิดของไมเยอร์¹³ เน้นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการป้องกันปัญหาด้านจิตใจในทุกช่วงวัย (Myer, Sweeney, Witmer, 2000) โดยเรียกโมเดลนี้ว่า “โมเดลกงล้อสุขภาพ” (The Wheel of Wellness) ไมเยอร์และคณะ ระบุว่า กงล้อแห่งสุขภาวะเป็นการบูรณาการใน 5 ด้านหลักของสุขภาพอย่างสมดุล หากด้านใดลดลงหรือเพิ่มขึ้น ก็จะมีผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ด้วยเช่นกัน ดังรายละเอียดดังนี้

1) **ด้านจิตวิญญาณ (Spirituality)** หมายถึง การตระหนักถึงการดำรงอยู่และความเชื่อมโยงของตนกับสิ่งต่างๆ รอบตัว

2) **ด้านการมีทิศทางของตนเองและมีเป้าหมายชีวิต (Self-Direction)** หมายถึง การมี การดำเนินชีวิตแต่ละวันอย่างมีเป้าหมาย ประกอบด้วยคุณลักษณะต่างๆ คือ การรับรู้คุณค่าแห่งตน (Sense worth) การรับรู้ถึงการควบคุม (Sense of control) ความเชื่อบนพื้นฐานของความเป็นจริง (Realistic beliefs) การตระหนักรู้ในอารมณ์และการเผชิญปัญหา (Emotional awareness and coping) การแก้ไขปัญหาและการสร้างสรรค์ (Problem solving and creativity) การมีอารมณ์ขัน (Sense of humor) การมีภาวะโภชนาการที่ดี (Nutrition) การออกกำลังกาย (Exercise) การดูแลตนเอง (Self-care) การจัดการกับความเครียด (Stress management) การมีเอกลักษณ์ทางเพศ (Gender identify) และการมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural identify)

¹³ เรื่องเดียวกัน. หน้า 133.

3) **ด้านการงานและการใช้เวลาว่าง (Work and Leisure)** หมายถึง การมีรายได้ที่เหมาะสมกับหน้าที่การงาน มีการรับรู้ความสามารถของตนเองในการทำงาน มีความพึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่การงาน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน การใช้เวลาว่างเกี่ยวข้องกับการมีกิจกรรมการละเล่นสนุกสนานรื่นเริง

4) **ด้านมิตรภาพ (Friendship)** หมายถึง การมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีกับบุคคลอื่น การได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและชุมชน ที่นอกเหนือความสัมพันธ์ทางครอบครัว

5) **ด้านความรัก (Love)** หมายถึง การมีความรู้สึกว่าเป็นที่รักของบุคคลรอบข้างและมีความผูกพันใกล้ชิด

2.2 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ

2.2.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินรูปแบบหนึ่งที่ใช้หลักการการกระจายอำนาจ(decentralization) ที่มุ่งให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เอาธุระกับกิจการสาธารณะในท้องถิ่นของตนอย่างมีอิสระโดยรัฐทำหน้าที่เป็นผู้กำกับควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย

2.2.1.1 ความหมายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การที่รัฐบาลให้อำนาจแก่การปกครองส่วนท้องถิ่นในการตัดสินใจและบริหารงานได้อย่างอิสระ แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยที่รัฐบาลจะคอยติดตามผลงานความคืบหน้าอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ การบริหารงานของท้องถิ่นมีการจัดเป็นองค์การ มีเจ้าหน้าที่ซึ่งประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งขึ้นมาเป็นบางส่วนหรือทั้งหมดโดยให้ประชาชนปกครองกันเอง มี 4 รูปแบบ คือ¹⁴

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีโครงสร้างบริหารคือสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้กำกับดูแล

2. เทศบาล มีโครงสร้างบริหารคือสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรี โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแล

3. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีโครงสร้างบริหารคือสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมี นายอำเภอเป็นผู้กำกับดูแล

4. การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่มีฐานะเป็นทบวงการเมืองและนิติบุคคล มี 2 แห่งคือกรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

¹⁴ oopspolitics.blogspot.com/2008/12/blog-post_04.html.

1. กรุงเทพมหานคร มีโครงสร้างบริหารคือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครสภากรุงเทพมหานครและสภาเขต

2. เมืองพัทยา มีโครงสร้างบริหารคือ สภาเมืองพัทยา นายกเมืองพัทยา

3. นครหาดใหญ่ มีโครงสร้างบริหารคือ สภานครหาดใหญ่ นายกนครหาดใหญ่ปัจจุบันรูปแบบการปกครองท้องถิ่นของไทยทุกรูปแบบ ใช้การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงทั้งสิ้น

การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การจัดระเบียบบริหารราชการแผ่นดินรูปแบบหนึ่งที่ใช้หลักการการกระจายอำนาจ(decentralization) ที่มุ่งให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เอาธุระกับกิจการสาธารณะในท้องถิ่นของตนอย่างมีอิสระโดยรัฐทำหน้าที่เป็นผู้กำกับควบคุมให้เป็นไปตามกฎหมาย¹⁵

จากความหมายข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่นเน้นการกระจายอำนาจเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง ดูแลท้องถิ่นของตนเองอย่างระลึกรู้และตื่นตัว ดังนั้นการที่ใครหลายคนชอบมองว่าเมื่อเราจะพูดถึงการปกครองท้องถิ่นเรามักนึกถึง อบต. เทศบาล อบจ. ไม่ก็นึกถึงนายกเทศบาล สมาชิก อบต. หรือปลัด เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ขององค์กรส่วนท้องถิ่น น่าจะเป็นความเข้าใจหรือการระลึกรู้ที่ไม่ถูกต้อง เพราะการปกครองท้องถิ่น มีศูนย์กลางของการคิดคำนึงอยู่ที่ประชาชนทุกคนในท้องถิ่น ที่จะต้องรับผิดชอบ ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผลของการบริหารจัดการกิจการสาธารณะต่าง ๆ ในท้องถิ่น การที่ประชาชนจะตื่นตัว เอาธุระกับเรื่องส่วนรวมได้อาจเป็นเรื่องที่เราต้องสร้างกันขึ้นมาใหม่ในยุคนี้นี้ ดังนั้นนักศึกษาไม่ควรที่จะเข้าใจไปในทางเดียวว่าการเรียนสาขาปกครองท้องถิ่นของพวกเรานี้หมายถึงจะเอาความรู้ไปสอบเป็นพนักงานท้องถิ่นหรือจะไปเป็นนักการเมืองท้องถิ่นเท่านั้น แต่การเรียนสาขาการปกครองท้องถิ่นยังน่าจะมีส่วนทำให้คนเรียนได้ตระหนักรู้และเข้าใจในบทบาทของตนเองที่มีต่อการปกครองในท้องถิ่น ซึ่งต้องยอมรับว่าในอดีตแม้ว่าเราจะมีคำว่า การปกครองท้องถิ่นหรือยังไม่มีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นทางการและมากมายเหมือนปัจจุบัน แต่เราก็พบว่าในท้องถิ่นของเรามักมีองค์กรที่ทำหน้าที่ปกครอง บริหาร จัดการกิจการสาธารณะในท้องถิ่นโดยมีคนในชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างขะมักเขม้นในหลายที่หลายแห่งเช่นวัดกับการพัฒนาและดูแลชุมชนในอดีต ซึ่งนักศึกษาปกครองท้องถิ่นรุ่นที่ 9 ได้เคยทำการวิจัยศึกษาเรื่องบทบาทของวัดในการทำหน้าที่ด้านบริหารจัดการท้องถิ่น ในหลายชุมชน รอบ ๆ วิทยาลัยจำนวน 9 ชุมชน ซึ่งล้วนแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนเรานี้มีความกระตือรือร้นต่อการปกครองดูแลกันเองด้วยกฎ กติกา รูปแบบ ระเบียบแบบแผนที่แตกต่างกันมานานแล้ว

การกระตือรือร้นของชาวบ้านที่จะเอาธุระกับการปกครองท้องถิ่นลดน้อยถอยลงไปก็เพราะส่วนหนึ่งมาจากการที่รัฐขยายขอบเขตการบริการของรัฐเข้าไปครอบคลุมปริมณฑลที่ประชาชนเคยมี

¹⁵ ปรัชญ์ ดาวอุดม. สืบค้นจาก, <http://www.gotoknow.org> > ... > สมุด > นานาสาระที่บรรยายในห้องเรียน.

อำนาจมากขึ้น ๆ แม้กระทั่งการจัดให้มีการปกครองท้องถิ่นในปัจจุบันก็เป็นได้แค่เพียงรูปแบบของการย่อเอาการปกครองจากระดับประเทศในรูปแบบรัฐสภามาใช้กับท้องถิ่น ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ๆ จะกล่าวได้ว่าประชาชนตกอยู่ในสภาพงอมืองอเท้ารอความช่วยเหลือจากรัฐหรือจากองค์กรท้องถิ่น จะกล่าวว่ายิงกระจายอำนาจยิ่งทำชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอลง ๆ ไปทุกที

2.2.1.2 บทบาทและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องคำนึงถึงกำลังคน กำลังงาน งบประมาณขององค์กร กำลังความสามารถ เครื่องมือ อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งภาระหน้าที่ ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำ นั้นต้องเป็นประโยชน์กับท้องถิ่นอย่างแท้จริง ไม่เกินกำลังความสามารถ เพราะจะยิ่งเป็นการเพิ่มภาระให้ท้องถิ่นมากขึ้นและจะส่งผลเสียต่อท้องถิ่นมากกว่าผลดีที่จะเกิดขึ้นการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการเป็นงานเกี่ยวกับการบริการสาธารณะมีข้อพิจารณา ดังนี้¹⁶

1. เป็นงานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น และงานที่เกี่ยวกับความสะอาดในชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ได้แก่ การสร้างถนนสะพาน สวนสาธารณะ ประปา การกำจัดขยะมูลฝอยการปกครองส่วนท้องถิ่นและอำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน
2. เป็นงานเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม เช่น การจัดให้มีการบริการทางสาธารณสุข แพทย์หรืออนามัยในชุมชน ซึ่งเป็นงานที่มีความสำคัญต่อประชาชนในท้องถิ่น
3. งานที่เกี่ยวกับการป้องกันและรักษาความปลอดภัยเช่น งานดับเพลิง เป็นต้น
4. เป็นงานที่เกี่ยวกับพาณิชยกรรมในท้องถิ่น เช่น การจัดการตลาดและงานต่าง ๆ ที่มีรายได้โดยสามารถเรียกเก็บค่าบริการจากประชาชน

2.2.1.3 ศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสู่สังคมผู้สูงอายุ

ภายใต้ข้อเท็จจริงที่โครงสร้างประชากรของประเทศไทยกำลังเปลี่ยนแปลง มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทุกภาคส่วนในสังคมพึงร่วมกันสร้างค่านิยม โครงสร้างทางสังคม และความพร้อมในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ อย่างมีคุณภาพ¹⁷

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ 2542 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกประเภท มีอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตน รวมทั้งสิ้นอย่างน้อย 30 ด้าน หนึ่งในจำนวนนั้น คือ “การสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส”

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 28 – 29.

¹⁷ นพ.สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. ศักยภาพที่รอการปลดปล่อยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สู่สังคมผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก, http://thaitgri.org/images/document/Research_tgri/lesson1.pdf.

โดยเหตุที่ พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจมีแนวคิดหลักๆ เพียงการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ได้ทำหน้าที่แทนราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในการจัดบริการสาธารณะจึงทำให้เกิดช่องว่างของวิธีคิด และวิธีทำงานหลายด้านขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่นับการที่ราชการส่วนกลางจำนวนไม่น้อย ไม่สนใจอย่างจริงจัง ที่จะสร้างเสริมศักยภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ทำหน้าที่ตามพระราชบัญญัติได้อย่างแท้จริง

ในภาพรวม การทำหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 30 ด้าน ที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. ไม่จำเป็นจะต้องหมายถึงการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ต้องเป็นผู้จัดการเองในลักษณะเดียวกับที่ราชการส่วนกลางได้เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่อาจใช้งบประมาณจัดจ้างให้เกิดการจัดบริการหรือทำงานด้านต่างๆ ที่จำเป็นได้ (ซึ่งในข้อเท็จจริง ไม่สามารถเป็นไปได้ อย่างเต็มที่ในหลาย อปท. ด้วยปัญหาการกระจายงบประมาณตามเป้าหมายในแผน ที่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังยกเว้นใน อปท. ที่มีรายได้สูงจากการจัดเก็บตามกฎหมายที่เกิดขึ้นหลัง พ.ร.บ. มีผลบังคับใช้)

แต่ในอีกด้านหนึ่งที่สำคัญกว่าเรื่องการจัดให้มีบริการ คือการดูแลภาพรวมของ "การพัฒนาคุณภาพชีวิต" ของประชาชนในพื้นที่ ที่มีความหมายมากกว่า แค่ "การสังคมสงเคราะห์" อันเป็นข้อความสองข้อความที่ปรากฏในวงเล็บ 10 เหมือนกันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชากรกลุ่มที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่น เด็ก สตรี คนชรา และผู้พิการ

หากมองถึงแนวโน้มเรื่องการเพิ่มประชากร ทั้งจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุในสังคมไทย อันเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้นตามลำดับ แนวคิดสำคัญจึงไม่ได้อยู่ที่การพยายามจัดให้มีการสังคมสงเคราะห์ หรือการบริการผู้สูงอายุ เพราะนั่นเป็นการมองว่า ผู้สูงอายุ คือภาระของสังคม ที่ต้องเข้าไปอุ้มชูดูแล หากแต่ต้องทำให้ผู้สูงอายุปรับเปลี่ยนเป็นประชากรที่เป็นพลังการพัฒนา และเพื่อทำให้ผู้สูงอายุ เป็นพลังของการพัฒนา จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตั้งแต่แนวคิด ค่านิยมของผู้คนที่มต่อผู้สูงอายุ ปรับปรุงในส่วนของการสร้างพื้นฐาน ไปจนถึงระบบต่างๆ ในสังคม รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของกลไกต่าง ๆ ในสังคม ตลอดไปถึงการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุเองให้มีมากขึ้น เพื่อเป็นพลังสร้างสรรค์ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในภาพรวม ที่ดูจะให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพื้นฐานของปัญญา และความรู้ อันเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุอยู่แต่อาจยังไม่ได้ถูกระดมมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างจริงจังเท่าที่ควร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นกลไกพัฒนาประเทศ ที่มีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ ทั้งในแง่ของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แม้การกระจายอำนาจตามแผนและขั้นตอนที่กำหนดใน พ.ร.บ. จะยังมีปัญหาและข้อจำกัดอีกมากที่ต้องแก้ไขปรับปรุง การสร้างสังคมผู้สูงอายุ ต้องการความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ และการปรับเปลี่ยนตั้งแต่ในระดับประเทศไปจนถึงระดับท้องถิ่นไม่อาจเกิดขึ้นได้อย่างมีคุณภาพ โดยอาศัยกำลังแต่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่งและไม่อาจเป็นไปได้ หากไม่มองเห็นและใช้ศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างมีพลัง

แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ พัฒนาพื้นที่ต้นแบบและปัจจัยสำคัญของมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.) มุ่งสร้างบทเรียนของการทำงานร่วมกันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เพื่อให้เห็นถึงโอกาส และแนวทางที่ทุกฝ่ายจะได้ร่วมกัน ทำให้เกิดรูปธรรมในการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยมีสมมุติฐานสำคัญว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพ ทั้งในแง่ของทรัพยากรด้านการเงิน บทบาทหน้าที่ที่กฎหมายให้ไว้ ตลอดจนการสนับสนุนจากประชาชนในพื้นที่ (อย่างน้อยก็ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง) และน่าจะสามารถแสดงบทบาท ในการระดมความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ อันจะเป็นการ ปูพื้นฐานของสังคมไทย สู่สังคมผู้สูงอายุที่ดีในระยะยาว

2.2.1.4 ความพยายามขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้สูงอายุ ภายใต้อำนาจ

แผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุ ไม่ใช่โครงการแรกที่พยายามทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างสรรค์บทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระดับพื้นที่หน่วยราชการ และองค์กรภาคประชาชนจำนวนไม่น้อย ได้เห็นความสำคัญของการเป็นสังคมผู้สูงอายุ และความจำเป็นในการจัดการบริการ รวมทั้งการจัดการสถานะในชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถมีชีวิตได้อย่างมีคุณภาพเป็นเวลานานกว่า 20 ปีแล้ว ตั้งแต่การก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุ โดยกระทรวงสาธารณสุขเป็นครั้งแรก ด้วยเล็งเห็นปัญหาสุขภาพผู้สูงอายุที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ (ผู้ป่วยนอกส่วนใหญ่ในบริการปฐมภูมิเปลี่ยนจาก เด็กมาเป็นผู้สูงอายุมากขึ้นพร้อมกับปรากฏการณ์ที่ผู้ป่วยในที่มีอายุสูงขึ้นตามลำดับ)

ชมรมผู้สูงอายุเกิดขึ้นและพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ ตามความเข้มแข็งของประชาชนในพื้นที่เหล่านั้นผสมผสานกับความเข้มแข็งในการสนับสนุนจากกลไกหลักของรัฐสองส่วน คือ ส่วนของกระทรวงสาธารณสุขกับกรมประชาสงเคราะห์ (ต่อมาเป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ซึ่งเป็นกลไกทางการในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน) แต่ปัจจัยสำคัญคือการมีผู้สูงอายุที่จริงจัง และสามารถประสานงานเชื่อมโยงกับฝ่ายต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนใหญ่กิจกรรมของชมรม จะเป็นการจัดกิจกรรม ทั้งกิจกรรมทางสังคมและบริการทางสุขภาพ แต่ยังมีน้อยมากที่ขยายไปถึงการดูแลด้านสิ่งแวดล้อม หรือการจัดระบบต่างๆ ในสังคม อาจมีอยู่บ้างก็เป็นการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะฌาปนกิจสงเคราะห์) โดยกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ที่ไม่ได้ดำเนินการโดยกลุ่มผู้สูงอายุโดยตรงและมีเป้าหมายกว้างกว่าการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

การเกิดขึ้นของเครือข่ายชมรมผู้สูงอายุ และสภาผู้สูงอายุช่วยเสริมสร้างสถานะและความศักดิ์ของชมรมผู้สูงอายุได้ในระดับหนึ่ง และทำให้ชมรมสามารถรวมตัวกันได้อย่างต่อเนื่องพอสมควร แต่การทำงานของชมรมผู้สูงอายุก็ยังเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น น้อยกว่าที่ควร แม้หลังจากการมีแผนกำหนดขั้นตอนกระจายอำนาจในปี 2542

ในขณะเดียวกัน หลัง พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ มีผลบังคับใช้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ก็ได้ริเริ่มการทำงานเพื่อผู้สูงอายุ ตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. โดยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่การจัดกิจกรรม เพื่อให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในโอกาสสำคัญต่าง ๆ การให้การสงเคราะห์ เช่น การแจกแว่นตา รวมทั้งการให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามคำขอ ทั้งนี้โดยกระทรวงพัฒนาสังคมฯ ก็เป็นหน่วยงานจากส่วนกลางที่ลงไปทำงานโดยตรง ผ่านกลไกของกรมประชาสงเคราะห์เดิมและกลไกเจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมระดับจังหวัด ในรูปของโครงการต่างๆ เช่น การฝึกอาชีพ การสอนหนังสือในขณะที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีการประสานกันในช่วงจำกัด ขึ้นกับศักยภาพและความสนใจของทั้งสองฝ่าย และมักจะมีสภาพคล้ายกันกับการทำงานให้กับประชากรกลุ่มเป้าหมายทุกกลุ่ม (เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ) ไม่จำกัดเฉพาะผู้สูงอายุ

นับตั้งแต่การออกระเบียบว่าด้วยการจ่ายเบี้ยยังชีพ ตามมติคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ ในปี 2552 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นกลายเป็นกลไกสำคัญที่จะเข้าถึงผู้สูงอายุทุกคนในพื้นที่ของตนเองในฐานะกลไกที่จะต้องทำหน้าที่จ่ายเบี้ยยังชีพประจำเดือนให้กับผู้สูงอายุทุกคนที่มีสิทธิ (ซึ่งเป็นผู้สูงอายุส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในพื้นที่ของแต่ละ อบต.) แม้จะเป็นภาระด้านงบประมาณและการดำเนินงาน (โดยเฉพาะประเด็นเรื่อง ภาระงบประมาณ ที่มีการโต้แย้งว่า เป็นนโยบายของรัฐบาลกลางที่มาใช้จากเงินรายได้จากท้องถิ่น แต่ก็มีการปรับเปลี่ยนไปตามนโยบายของแต่ละรัฐบาลที่เข้ามาดำเนินการ)

2.2.1.5 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กับแผนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีผู้สูงอายุ

แผนงานฯ เกิดขึ้น โดยสมมุติฐานว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถทำหน้าที่ดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ดีกว่าที่เป็นอยู่หากได้รับการสนับสนุนทางวิชาการอย่างจริงจังจึงอันจะส่งผลให้เกิดการระดมความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ และอาจนำไปสู่การพัฒนา นโยบายของส่วนกลาง ทั้งที่ส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง และที่เกี่ยวกับบทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และการปรับแก้ระเบียบ หรือจัดระบบสนับสนุนอย่างจริงจังจากส่วนกลาง เพื่อให้้องค์กรส่วนท้องถิ่น สามารถเป็นกลไกทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุได้ดีที่สุด

สำหรับการเลือกองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะเข้าร่วมดำเนินการได้ใช้หลักเกณฑ์สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ไม่ใช่้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนอย่างจริงจังและได้ผลดีมาแล้ว ไม่ว่าจะมีการทำงานผู้สูงอายุโดยเฉพาะ หรืองานพัฒนาคุณภาพประชากรในด้านอื่นๆเป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการทำงานในระดับหนึ่ง โดยพิจารณาจากผลงานในบางด้าน (เพื่อให้มั่นใจว่า จะได้รับความร่วมมือในระดับหนึ่งในการเรียนรู้ร่วมกัน)เป็นพื้นที่ไม่ห่างไกลจาก กทม. เพื่อความสะดวกในการจัดระบบการสนับสนุนทางวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ (ในช่วงแรกมีการถกเถียงกันพอสมควรว่า จะทำให้ได้บทเรียนในวงจำกัดแต่ที่สุดก็เห็นตรงกันว่าอย่างไรก็ไม่อาจทำให้เกิดบทเรียนที่เป็นตัวแทนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายได้ แต่ก็

พยายามเท่าที่จะทำได้ จึงมีการทำงานกับเทศบาลเมืองรังสิต ที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีรายได้สูง และมีความสนใจในงานผู้สูงอายุมาบ้างแล้ว แม้จะยังไม่มีผลงานเด่นชัด(เจน)มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเดียวกันอยู่มากพอที่จะจัดให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้

1) ไม่ชวนทำโครงการหรือให้งบประมาณทำโครงการตามที่นักวิชาการเห็นว่าดี

โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 20 แห่งใน 3 จังหวัด ที่เข้าร่วมในแผนงานฯ ล้วนมีโครงการและกิจกรรมที่ทำเพื่อผู้สูงอายุอยู่แล้ว ในลักษณะที่แตกต่างกัน แผนงานฯ จึงไม่พยายามไปเปลี่ยนแปลงการทำงานที่ผ่านมา หรือใช้วิธีการให้งบประมาณสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแผนงานฯ ทำงานพัฒนาผู้สูงอายุ ในประเด็นหรือรูปแบบต่างๆ ที่นักวิชาการเห็นว่า จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ ด้วยเห็นว่า นั้นจะเป็นวิธีการทำงานที่ไม่ยั่งยืน แม้อาจจะได้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ในแต่ละพื้นที่ได้ในระดับหนึ่ง

2) ชวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนอย่างเป็นระบบ และเรียนรู้เพื่อการทำงานร่วมกัน

สิ่งที่โครงการพยายามทำให้เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือการวางแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบภายใต้ข้อมูลและความรู้ที่ชัดเจนแทนการให้งบประมาณทำโครงการพิเศษเป็นการเฉพาะ แต่ใช้การสนับสนุนทางวิชาการ โดยขั้นตอนแรกในการทำงานหลังจากได้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สนใจเข้าร่วมในแผนงานฯ มีการจัดประชุมเพื่อทำแผนงบประมาณเพื่อทำงานผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากข้อจำกัดใหญ่สองประการ คือ การขาดข้อมูลที่จำเป็นช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถเห็นภาพปัญหาผู้สูงอายุที่แตกต่างจากที่เป็นอยู่อย่างชัดเจนจนเกิดการมองมุมใหม่ในการสร้างงานผู้สูงอายุ

3) กำหนดเป้าหมายงาน 4 ด้าน เพื่อสร้างรูปธรรมเป็นการเริ่มต้น

เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีต่างๆ ในแต่ละพื้นที่เกี่ยวกับมุมมองใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทางแผนงานฯ กำหนดงานสำคัญที่เป็นผลจากการประเมินส่วนขาดของการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และเชื่อว่าจะเป็นบทบาทสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งสิ้น 4 ด้านได้แก่การพัฒนาบริการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงสูง และต้องการการดูแลระยะยาวการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อผู้สูงอายุ (โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมในชุมชน)การสร้างเสริมอาชีพและการมีงานทำของผู้สูงอายุการเตรียมความพร้อมของประชาชนในชุมชน ผู้สูงอายุ

ทั้งนี้ แผนงานฯ พยายามสร้างกลไกและกระบวนการที่จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีต่างๆ ในพื้นที่ทั้งราชการส่วนกลางและภาคประชาชน สังคม (โดยเฉพาะชมรมผู้สูงอายุ) ได้ร่วมกันประเมินสถานการณ์ทั้ง 4 ด้าน และร่วมกันหาแนวทางการแก้ปัญหา โดยแผนงานฯ จัดให้มีเครื่องมือ (เช่น แบบคัดกรองสถานะการพึ่งพิงของผู้สูงอายุ) สร้างระบบข้อมูล (ที่จะทำให้เห็นสภาพ

ปัญหาทั้ง 4 ด้านร่วมกัน) ให้ความรู้ผ่านการอบรมประชุมวิชาการ หรือประชุมกลุ่มย่อยต่างๆ และยังจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามพื้นที่ ฯลฯ

4) สร้างกลไกการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ให้กับภาคีต่างๆ ในพื้นที่โดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาบทบาท อปท.

นอกเหนือจากการชวนทำแผน สร้างเครื่องมือ และระบบข้อมูล รวมทั้งให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ โดยใช้เป้าหมายงาน 4 ด้านเป็นรูปธรรม นำไปสู่การวางแผนและการเรียนรู้โครงการได้วางกลไกเพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของภาคีต่างๆ ในพื้นที่โดยหลักประกอบด้วย 3 กลไก วงเดือน ลำดวน เป็นกลุ่มผู้สนใจงานผู้สูงอายุ (เช่น ชมรมผู้สูงอายุ) ร่วมกับกลุ่มผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานผู้สูงอายุ (เช่น ฝ่ายพัฒนาใน อบต. นายก อบต. พัฒนาสังคมจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด เจ้าหน้าที่ รพ.สต. ฯลฯ) มาประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ อย่างไม่เป็นทางการเพื่อร่วมกันประเมินปัญหาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และแนวทางการทำงานที่ควรทำร่วมกัน หรือฝ่ายต่างๆ อาจนำไปสู่การปฏิบัติในส่วนของตัวเอง โดยปกติ จะมีการประชุมเป็นรายตำบลอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีแกนนำเป็นภาคีในพื้นที่และเจ้าหน้าที่นักวิชาการแผนงานฯ เข้าร่วมด้วยกลไกติดตามประเมินผลภายในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นทีมนักวิชาการที่มาจากมหาวิทยาลัย ที่สนใจการพัฒนางานผู้สูงอายุในพื้นที่ มาทำหน้าที่ติดตามประเมินความก้าวหน้าของงานทั้ง 4 ด้าน รวมทั้งประเมินศักยภาพ และความสนใจ รวมทั้งกระบวนการทำงาน และการเรียนรู้ว่ามีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงไร แล้วนำไปสู่การพูดคุยกับภาคีที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้รับผิดชอบในระดับนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ กลไกแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการทำงานจริง ที่เกิดขึ้นหลังจากแต่ละพื้นที่ได้พัฒนางานในด้านต่างๆ 4 ด้าน ตามสภาพความเป็นจริง (ความสนใจ และศักยภาพภาคี) ภายใต้การสนับสนุนทางวิชาการ และการกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง (แต่ไม่ใช่ Model ที่นักวิชาการเห็นว่าถูกต้อง และควรทำ) โดยหวังให้เกิดการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการส่งผ่านประสบการณ์การทำงานที่ได้ผลจริงๆ จากแต่ละพื้นที่อื่นๆ นำไปพิจารณาปรับใช้ ตามความเป็นจริงของพื้นที่ตนเอง

โดยภาพรวมแผนงานฯ มุ่งสร้างให้เกิดกลไกในระดับพื้นที่ที่จะร่วมกันมองและทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยมีการสร้างระบบข้อมูลและเครื่องมือที่จำเป็นในการเรียนรู้ ตลอดไปถึงการสร้างเครือข่ายและกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ร่วมกับการประเมินจากภายนอก โดยมีความหวังว่า จะเป็นการสร้างพื้นฐานจากของจริงในพื้นที่ และสามารถจะแสดงบทบาท และศักยภาพอย่างต่อเนื่องหลังจากโครงการยุติบทบาทในพื้นที่ปฏิบัติการแล้ว

เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) มีบทบาทชัดเจนในการจัดการดูแลสุขภาพของประชาชนในความรับผิดชอบ โดยร่วมมือกับชุมชน และภาคีภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นการดำเนินงาน และบริหารจัดการระบบหลักประกันสุขภาพภายใต้รูปแบบคณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ด้านการ

ส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค รวมทั้งการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนในระดับท้องถิ่นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น¹⁸

2.2.1.6 แนวการบริหารจัดการ เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

การบริหารจัดการ และดำเนินงานเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนตามคู่มือนี้ มิได้จำกัดขอบเขตเฉพาะงานหรือโครงการภายใต้กองทุน อปท. เพียงส่วนเดียว แต่สามารถทำเป็นโครงการหรือระบบงานที่ดำเนินการโดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือการจัดสวัสดิการสังคมได้ด้วย รวมทั้งแกนนำชุมชน กรรมการกองทุนอื่นๆ ในหมู่บ้านก็สามารถมีบทบาทร่วมมือกันบริหารจัดการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนได้ แหล่งงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน มีได้หลายแหล่ง ได้แก่

- 1) กองทุนหลักประกันสุขภาพ อปท.
- 2) งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 3) งบประมาณสนับสนุนของหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสุขภาพกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นงบจากกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ หรือจากหน่วยงานภายใต้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตร เป็นต้น
- 4) งบประมาณจากหน่วยงานอิสระ หรือหน่วยงานเอกชน ได้แก่ หน่วยงานเอกชนเพื่อสาธารณะประโยชน์ ภาครัฐกิจในพื้นที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- 5) งบประมาณจากการบริจาค ระดมทุน หรือ กองทุนต่างๆ ในชุมชน หรือการรวบรวมงบประมาณเฉพาะกิจจากประชาชนในชุมชน
- 6) การใช้เงินกองทุนหลักประกันสุขภาพ อปท. เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน

กองทุนหลักประกันสุขภาพ อปท. มีวัตถุประสงค์สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและการดูแลสุขภาพของประชาชนในแต่ละกลุ่มโดยตรง จึงสามารถสนับสนุนการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนได้เต็มที่ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เน้นความสำคัญ 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเด็กเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ คนพิการ และคนเป็นโรคเรื้อรัง โดยใช้ งบประมาณตามประกาศคณะกรรมการหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเรื่อง การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินงานและบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ พ.ศ. 2557 ตามประกาศฉบับปรับปรุงใหม่ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ เพื่อ

¹⁸ คู่มือสนับสนุนส่งเสริมศูนย์ดูแลเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ โดยกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่. สืบค้นจาก, http://www.khuannongkhwa.go.th/news/doc.../a_151015_142752.docx.

สนับสนุนและส่งเสริมการจัดบริการสาธารณสุขของหน่วยบริการ หรือสถานบริการ หรือหน่วยงานสาธารณสุข หรือหน่วยงานอื่น หรือสนับสนุนและส่งเสริมให้กลุ่มหรือองค์กรประชาชนดำเนินกิจกรรมด้านสาธารณสุขในพื้นที่ เพื่อให้กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนพิการ กลุ่มผู้ประกอบอาชีพที่มีความเสี่ยง และกลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่อยู่ในพื้นที่ สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ โดยสามารถใช้เงินกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ ให้ใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนหรือส่งเสริมเป็นค่าใช้จ่ายตามแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมที่คณะกรรมการกองทุนฯอนุมัติโดยเฉพาะในข้อ (3) ในที่ระบุให้สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการรักษาพยาบาลระดับปฐมภูมิเชิงรุกของศูนย์เด็กเล็กหรือศูนย์อื่นที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาและดูแลเด็กเล็กในชุมชนหรือศูนย์พัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ หรือศูนย์อื่นที่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาและฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการในชุมชน ตามหลักเกณฑ์ที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติกำหนด เป็นเงินไม่น้อยกว่าร้อยละ 15 ของเงินรายรับของกองทุนหลักประกันสุขภาพในแต่ละปีงบประมาณนั้น รวมทั้ง คณะกรรมการกองทุนฯสามารถศึกษาจากตัวอย่างกิจกรรมบริการสาธารณสุขตามกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ แนวนโยบายประกาศคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค เรื่อง การจัดบริการสาธารณสุขของกองทุนฯ ลงวันที่ 25 สิงหาคม 2557 ทั้งนี้ ในแง่รูปแบบและกิจกรรมดำเนินงานสามารถใช้แนวทางการดำเนินงานที่พัฒนาขึ้นในคู่มือนี้ ที่จัดทำเป็นแนวกิจกรรมในส่วนของ checklist ทำให้ได้ ทำให้ครบของแต่ละกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้ง ใช้ประกอบกับแนวทางตามมาตรฐานการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย และสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (รายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนที่ 4)

แนวทางการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ อบต. จะสนับสนุนเป็นรายโครงการตามผู้ที่มีผู้เสนอขอรับงบประมาณ หรือวางแผนการสนับสนุนเป็นแผนงานสุขภาพชุมชนที่เป็นแผนระยะยาวมากขึ้น เช่น แผนโครงการระยะ 2,3 ปี หรือ 5 ปี โดยใช้กรอบแนวทางจากคู่มือนี้เป็นแนวทางประกอบในการวางแผนให้เหมาะสม

โครงการหรือแผนการดำเนินงาน อาจเป็นลักษณะที่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยตรง หรือใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพของประชาชน หรือแกนนำที่เกี่ยวข้อง หรือพัฒนาฐานข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย หรือการจัดให้เป็นสวัสดิการสังคมหรือบริการแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ รวมทั้งจัดสรรให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดบริการสุขภาพ ตามแนวทางที่ได้พัฒนาขึ้นในคู่มือฉบับนี้

2.3 แนวคิดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนา

สุขภาวะ เป็นการดำรงชีพของบุคคลอย่างมีสุขทั้งกาย และ จิต อาจกล่าวได้ว่ามิใช่เพียงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ แต่รวมถึงการมีชีวิตที่มีร่างกายแข็งแรง จิตแข็งแรง มีความสุขอยู่ในสังคมโลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว บางอย่างที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อสุขภาวะคนไทยเกิดเป็นปัญหาด้านสุขภาพ ผลภาวะที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับอาหาร วิถีชีวิต ค่านิยมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปแล้วแต่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพตามมาทั้งสิ้นก่อให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บเช่นเกิดโรคเอดส์ เกิดโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจขาดเลือด เกิดอุบัติเหตุสูงขึ้น เป็นต้นมีโรคหลายโรคที่อาจป้องกันหรือสามารถลดอัตราเสี่ยงลงได้ ซึ่งต้องการความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆฝ่ายช่วยการสร้างเสริมสุขภาพให้กับคนในสังคม

สุขภาวะเป็นสิ่งที่เรียนรู้และได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไปในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การหันมาดูแลใส่ใจสุขภาพของตนเองนับได้ว่าเป็นมิติใหม่ทางสังคมที่ก่อให้เกิดกระแสการรักสุขภาพขึ้นเห็นได้จากการหันมาสนใจในเรื่องของการออกกำลังกาย เช่น การปั่นจักรยาน การเดินแอโรบิคแดนซ์ เป็นต้น การให้ความสำคัญกับการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และคุณค่าแก่ร่างกายอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นกระแสทางสังคมด้านสุขภาวะที่กำลังได้รับความนิยมและได้รับการเอาใจใส่จากประชาชนโดยทั่วไปเป็นอย่างดี

2.3.1 สุขภาวะเชิงพุทธ

สุขภาวะเป็นเรื่องสำคัญที่บุคคลในชุมชนสังคมจะต้องให้ความสำคัญและเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่พึงจะได้รับจากการเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีให้กับตนเอง เพื่อให้การดำรงชีวิตในสังคมชุมชนนั้นเป็นไปอย่างปกติสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้มีนักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสุขภาวะของบุคคลในชุมชนไว้ดังนี้¹⁹

1. สุขภาพร่างกาย (Physical Health) เป็นสภาพร่างกายที่มีพัฒนาการเหมาะสมกับวัย ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บและความพิการใดๆ อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายสามารถทำงานได้อย่างปกติ รวมถึงความเป็นอยู่ทางด้านกายภาพดี ดังนี้

- 1.1 ร่างกายมีความสมบูรณ์แข็งแรง
- 1.2 อวัยวะต่างๆ ของร่างกายมีการเจริญเติบโตและเหมาะสมกับวัย
- 1.3 ร่างกายมีสมรรถภาพสูงสามารถทำงานได้นานๆ โดยไม่เหน็ดเหนื่อย
- 1.4 การนอนหลับพักผ่อนเป็นไปตามปกติ
- 1.5 ฟันมีความแข็งแรง หูสามารถรับฟังได้ดี ตาสามารถมองเห็นชัด

¹⁹ ปาริชาติ เทพอารักษ์ และอมรรารณ ทิพนอม, “สุขภาวะของคนไทย จุดเริ่มต้นของความอยู่เย็นเป็นสุข”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (2545) : 12 – 17.

1.7 รูปร่างทรวดทรงสมส่วน สง่างาม

1.8 ร่างกายปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

1.9 ความเป็นอยู่ทางด้านกายภาพ ได้แก่ เศรษฐกิจดี มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุ

2. สุขภาพจิตใจ (Emotional Health) เป็นสภาพจิตใจที่แจ่มใส มีความสุขความสบายใจ มีความเมตตากรุณา ไม่มีความเครียดหรือวิตกกังวล ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถานการณ์บีบคั้นต่างๆ

2.1 มีความสนุกสนานร่าเริง

2.2 มีจิตใจแจ่มใส สบายใจ

2.3 ไม่มีความเครียด หรือวิตกกังวลต่อการทำงาน

2.4 มีการใช้เวลาส่วนตัวเพื่อความเพลิดเพลิน และผ่อนคลายความเครียด

2.5 มีความสุข มีความพอใจในความพอเพียง

2.6 ไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสถานการณ์บีบคั้นต่างๆ

2.7 สามารถรับสภาพที่ประสบอย่างเข้มแข็ง

2.8 อดทนตามวิถีศาสนา และยืนหยัดก้าวต่อไปอย่างมีพลัง

2.9 ไม่ประสบความหตุ หวาดระแวง หรือกลัว

3. สุขภาพสังคม (Social Health) เป็นสภาพของครอบครัวที่มีความอบอุ่น สามารถให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการดูแลสุขภาพ เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เอื้ออาทร เสมอภาคยุติธรรม มีระบบบริการสาธารณสุขที่ดี และกระจายอย่างทั่วถึง

3.1 ครอบครัวมีความอบอุ่น

3.2 บุคคลในครอบครัวสามารถให้การดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการดูแลสุขภาพ

3.3 มีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ที่พอเพียง

3.4 สามารถอ่านออกเขียนได้

3.5 บุตรหลานได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมด้านการศึกษา

3.6 การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น

3.7 ความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น สมาชิกในครอบครัว เพื่อนฝูง เพื่อนร่วมงาน และเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม

3.8 การอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี สังคมให้เกียรติ ยกย่องและยอมรับ

3.9 การได้รับการดูแลจากสังคมอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

3.10 มีการดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สามารถปรับสภาพความเป็นอยู่ในสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป

3.11 ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

3.12 เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง เอื้ออาทร เสมอภาค ยุติธรรม

3.13 มีระบบบริการสาธารณสุขที่ดีและกระจายอย่างทั่วถึง

4. สุขภาพจิตวิญญาณ (ปัญญา) (Spiritual Health) เป็นความสุขที่เกิดจากจิตได้สัมผัสกับสิ่งบุคคลยึดมั่นและเคารพอย่างสูง ทำให้เกิดความหวัง ความเชื่อมั่นศรัทธา ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม มีความเสียสละและยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่น รวมถึงการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

4.1 ความสามารถในการให้และรับความรัก ความรู้สึกเสียสละและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

4.2 การให้บริการด้วยความสมัครใจ หรือมีการบริจาคให้แก่องค์กรอื่นๆ

4.3 การได้รับความรักและกำลังใจจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง หน่วยงานภาครัฐ

4.4 ความเอื้ออาทรต่อกันทั้งในระดับบุคคลและชุมชน

4.5 ความยึดมั่นในหลักศาสนา สามารถประกอบศาสนกิจได้ตามความต้องการ

4.6 ความภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนมีอยู่และสิ่งที่ตนได้รับ

4.7 ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและยินดีในความสำเร็จของบุคคล

4.8 การอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

สุขภาวะเชิงพุทธ ได้ศึกษาว่า สุขภาวะ เป็นการเสริมสร้างความสุขให้เกิดขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา อันเป็นการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขสุขภาวะในทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นการสร้างสุขให้เกิดขึ้นกับทั้งตนเองและผู้อื่น อันเป็นการดำรงตนอยู่ในหลักธรรมได้อย่างเป็นปกติสุข

คำว่า สุขภาพ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงสุขภาพที่ดี คือ คำว่า อปฺปาพาโห มีความเจ็บป่วยน้อย และ อปฺปาตังโก มีโรคน้อย เช่น “ภิกษุในธรรมวินัยนี้... เป็นผู้ที่มีอาพาธน้อย มีโรคเบาบาง”²⁰ “บุคคลในโลกนี้... เป็นผู้ไม่เบียดเบียนสัตว์... กลับมาเกิดเป็นมนุษย์ในชาติใดๆ เขาก็จะเป็นผู้มีโรคน้อย”²¹

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงความสำคัญของการมีสุขภาพร่างกายที่ดีว่ามีประโยชน์ต่อการบำเพ็ญเพียรสมณธรรมและการประพฤติตามธรรมว่า เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญเพียรอย่างยิ่ง²² เพราะหากร่างกายเจ็บป่วยหรือไม่มีกำลังสามารถกระทำบำเพ็ญเพียรได้แล้วนั้น ก็ไม่สามารถประพฤติธรรมให้สมบูรณ์ได้ แต่หากถึงแม้ว่าจะมีร่างกายที่เจ็บป่วย แต่มีจิตใจที่สมบูรณ์พร้อมในการประพฤติธรรมก็จะยังสามารถบรรลุธรรมได้อยู่ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า แม้ร่างกายจะเจ็บหนักแต่ยังสามารถพัฒนาให้ไปสู่การบรรลุธรรมได้²³ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ร่างกายจะ

²⁰ ม.ม. (ไทย) 13/379/464.

²¹ ที.ปา. (ไทย) 11/317/306-307.

²² อง.ปญจก (ไทย) 22/53-54/92-93.

²³ อง.ปญจก (ไทย) 22/121/201.

ไม่พร้อมในการประพาศธรรมแต่หากมีจิตใจที่พร้อมสมบูรณ์แล้วนั้นก็จะสามารถประพาศธรรมให้บรรลุได้

ทัศนะในเรื่องความเจ็บป่วยทางกายที่พระพุทธองค์ได้เคยแสดงไว้ประการหนึ่งว่า ร่างกายเป็นรังแห่งโรค²⁴ เพราะร่างกายนั้นเป็นฐานแห่งความเปื่อยเน่าพอง เป็นฐานแห่งการสะสมโรคต่างๆ ย่อมมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นเป็นธรรมดา หากไม่มีโรคใดโรคหนึ่งปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนก็ยังมีโรคอื่นแฝงอยู่ในร่างกายอยู่เสมอ และมนุษย์คนเรานั้นย่อมมีอาการเจ็บป่วยเหมือนกันทุกคนไม่มากก็น้อยเป็นเรื่องธรรมดาของความเกิด แก่ เจ็บ และตาย ดังที่มีพุทธภาษิตที่ว่า อโรคยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ²⁵ ความไม่มีโรคในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความไม่มีโรคทางร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่ยังหากหมายถึงความไม่มีโรคทางจิตใจด้วย ดังพุทธพจน์ที่ว่า ผู้ที่ปราศจากโรคทางกายเป็นเวลานานๆ หรือไม่มีโรคทางกายปรากฏอยู่เลยนั้นพอหาได้ แต่คนที่ไม่มีโรคทางใจแม้เพียงชั่วขณะหนึ่งนี้หายาก ยกเว้นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้วเท่านั้น²⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสุขภาวะในทางพระพุทธศาสนานั้นมีทั้งสุขภาวะทางกายและทางใจด้วย

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสุขภาพไว้ว่า สุขภาวะ หรือสุขภาพเป็นคำเดียวกันในภาษาบาลี แต่ภาษาไทยแผลง ว เป็น พ เป็นคำว่า สุขภาพ เมื่อความหมายของสุขภาพคือสุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา จึงสื่อความหมายใกล้เคียงกับความสุข ภาวะที่ปลอดทุกข์ เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ คำสมัยใหม่เรียกว่า องค์กรรวม ความสุขแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้น เป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจด ไม่ขุ่นมัวหมองเศร้า) สันติ (ความสงบ ไม่ร้อนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต²⁷ และยังได้ให้ทัศนะอีกว่า สุขภาวะองค์กรรวมของชีวิตจะมีสุขภาวะได้ ต้องบริหารใจให้มีภาวะจิตด้านบวก สุขภาวะที่แท้ต้องเป็นตามความจริงแห่งธรรมชาติของชีวิต องค์กรรวมของชีวิตที่มีสุขภาวะต้องเป็นอย่างไร กายกับใจต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร สุขภาวะจะสำเร็จได้ต้องพัฒนาจิตใจและปัญญา ปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภาวะต่างๆ ของจิตใจดำเนินไปได้ โดยปัญญาให้แสงสว่างส่องทาง ชี้ทางให้ หลักการพัฒนามนุษย์ของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา 4 การพัฒนาแบบองค์กรรวมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาวะโดยตรง²⁸

²⁴ ขุ.ธ. (ไทย) 25/148/78.

²⁵ ม.ม. (ไทย) 13/215-216/254-255.

²⁶ อัง.จตุกก (ไทย) 21/157/217.

²⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, พุทธจักร, ปีที่ 59 ฉบับที่ 11 (พฤศจิกายน 2548), หน้า 5 – 10.

²⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหพิมพ์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551), หน้า 6-8.

ภาวนา 4 คือการเจริญ การทำให้เป็น ให้มีขึ้น การพัฒนา การฝึกอบรม ได้แก่²⁹

1. กายภาวนา การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย
2. สีสภาวนา การเจริญสีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมสีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย
3. จิตตภาวนา การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญองกามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย
4. ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้ให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง

สังเกตได้ว่า หลักภาวนา 4 นั้นเป็นหลักแห่งการเจริญตนทั้งในด้านกาย ความประพฤติ จิตใจและปัญญา อันเป็นพื้นฐานแห่งการสร้างเสริมสุขภาวะในทางพระพุทธศาสนาที่ก่อให้เกิดองค์รวมด้านสุขภาวะอย่างแท้จริง การพัฒนากายนั้นคือการทำให้ร่างกายมีความสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ การพัฒนาความประพฤติคือการรู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข ไม่เบียดเบียนกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมัคสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียว ประองดองสมานฉันท์ การพัฒนาจิตใจ คือการพัฒนาในแง่ของคุณธรรมและจริยธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นของการเป็นคนดีในสังคม และการพัฒนาปัญญาคือการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะต่างๆ ในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ดังนั้นแล้ว สุขภาวะตามหลักสากลและสุขภาวะในทางพระพุทธศาสนานั้นจึงมีความเหมือนกันและสามารถจับคู่กันได้คือ กายภาวนา – สุขภาวะทางกาย สีสภาวนา – สุขภาวะทางสังคม จิตตภาวนา – สุขภาวะทางจิตใจ และปัญญาภาวนา – สุขภาวะทางปัญญา

2.3.2 พุทธวิธีดูแลสุขภาวะแบบองค์รวม

หลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่งระบุถึงมีความสุขภพอนามัยของพระพุทธเจ้าไว้หลายประการเช่นบำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวันคือเวลาเช้าเสด็จบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์เวลาเย็นทรงแสดงธรรมเวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุและจวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุนิพพานอันควรจะเสด็จไปโปรด³⁰ พระองค์ทรงมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ดีแม้จะทรงมีพระชนมายุถึง 80 พรรษา³¹ แล้วก็ตามดังที่ตรัสยืนยันว่าพระองค์เป็นคนแก่ชราแม้ว่าจะทรงเจ็บป่วยอย่างหนักก็ไม่ทำให้พระองค์หลงลืมสติ และปัญญา³² พระองค์เสด็จด้วย

²⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 191.

³⁰ ที.สี.อ.(บาลี) 1/61 และดูเพิ่มเติมในพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 189.

³¹ ที.ม.(ไทย) 10/165/110.

³² ม.ม.(ไทย) 12/161/164-5.

พระบาทจาริกไปเผยแผ่ธรรมตามที่ต่างๆจนช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตขณะที่พระองค์ทรงประชวรหนักด้วยโลหิตปักขันทีกาพาธ (ถ่ายเป็นพระโลหิต) ยังทรงสามารถเดินทางไกลจากเมืองปาวาสู่เมืองกุสินารอันเป็นสถานที่ปรินิพพานได้³³

บุคคลที่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้ากล่าวขานถึงพระองค์ว่าทรงเป็นผู้มีพระโรคาพาธน้อย ทรงกระปรีกระเปร่ามีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญดี³⁴ พระองค์ตรัสกับพราหมณ์ผู้หนึ่งถึงความเป็นอยู่ของพระองค์ไว้ว่าพราหมณ์เราอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดในโลกนี้อยู่ในเวลาเช้าเราครองอันตราสกถือบาตรจีวรเข้าไปสู่หมู่บ้านหรือตำบลนั้นแลเพื่อบิณฑบาตกลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปสู่ชายป่ากวาดหญ้าหรือไปไม้ที่มีอยู่ในที่นั้นรวมเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติมั่นไว้สังัดจากกามและอกุศลธรรมแล้วบรรลุปฐมฌาน....บรรลุตติยฌาน....บรรลุตติยฌาน....บรรลุตตตฌาน ที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขมีสติบริบูรณ์เพราะอุเบกขาอยู่³⁵

ข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้าจากพุทธพจน์ได้เช่น การบริโภคอาหารพระองค์ฉันอาหารมื้อเดียวนอกจากจะทรงถือหลักในการฉันอาหารมื้อเดียวตลอดชีวิตพรหมจรรย์แล้วพระองค์ยังทรงพร่ำสอนและแนะนำให้เหล่าภิกษุสงฆ์ฉันอาหารมื้อเดียวด้วยดังพุทธพจน์ว่า “ตถาคตฉันมื้อเดียวไม่ฉันในเวลาวิกาลพระองค์ผู้รู้สีกว่ากระปรีกระเปร่าทำให้มีโรคน้อยภิกษุทั้งหลายมาเถิดแม้เธอทั้งหลายก็จงฉันอาหารมื้อเดียวเถิดเธอทั้งหลายฉันอาหารมื้อเดียวจะรู้สีกว่ามีโรคน้อย”³⁶ พิจารณาอาหารก่อนฉันดังพุทธพจน์ว่า..ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันบิณฑบาตไม่ใช่เพื่อเล่นไม่ใช่เพื่อมัวเมาไม่ใช่เพื่อตกแต่งไม่ใช่เพื่อประดับประดาแต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้เพื่อให้ชีวิตอินทรีย์เป็นไปได้เพื่อบำบัดความหิวเพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยความคิดเห็นว่าโดยอุบายนี้เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียและจักไม่ให้เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิตความไม่มีโทษและการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เราแล้วจึงบริโภคอาหาร³⁷

พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายในการบริโภคที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 10 ประการ คือ

1. ทรงมีสติและรู้ประมาณในการบริโภค
2. ทรงบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกาย
3. ทรงพิจารณาอาหารว่ามีลักษณะเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง
4. ไม่บริโภคเพื่อเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน
5. ไม่บริโภคเพื่อความเมามัน

³³ ที.ม.(ไทย) 10/189/137-147.

³⁴ ที.ม.(ไทย) 10/132/77, ส.ม.(ไทย) 19/10, 48/571.

³⁵ อัง.เอกก.(ไทย) 20/64/250.

³⁶ ม.ม.(ไทย) 12/225/236, ม.ม.(ไทย) 13/134, 174/150.

³⁷ ม.ม.(ไทย) 12/23/23.

6. ไม่บริโภคเพื่อประดับ
7. ไม่บริโภคเพื่อตกแต่ง
8. บริโภคเพื่อยังพระชนม์ชีพ
9. บริโภคเพื่อป้องกันความลำบาก
10. บริโภคเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพาสพรหมจรรย์

ทรงเลือกพิจารณาฉันเฉพาอาหารที่เป็นประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกายเท่านั้นดังที่ทรงห้ามภิกษุดื่มสุราและเมรัยเพราะเป็นบ่อเกิดของการเกิดโรค³⁸ มีสติในการฉันอาหารพระองค์ตรัสแนะนำพระเจ้าปเสนทิโกศลและภิกษุทั้งหลายให้เป็นผู้มีสติในการบริโภคดังพุทธพจน์ว่า “...มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อรู้ประมาณในการบริโภคที่ได้แล้วย่อมมีเวทนาเบาบางเขยอมน้ำย่อยเข้าอายุยืน”³⁹ “เราทั้งหลายจักเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป.....การฉันการดื่มการเคี้ยวการกลืน”⁴⁰ รู้ประมาณในการฉันดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายว่าเราบริโภคอาหารไม่ใช่เพื่อเล่นเพื่อความมัวเมาเพื่อประเทืองผิวและเพื่อความอ้วนพีแต่เพื่อกายนี้ดำรงอยู่ การพิจารณาในการบริโภคนี้เรียกว่าความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค”⁴¹

กล่าวโดยสรุปในพระไตรปิฎกระบุถึงความมีสุขภาพอนามัยดีของพระพุทธเจ้าไว้หลายประการได้แก่บำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวันสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ดีมีโรคน้อย มีเป้าหมายในการบริโภคมีสติพิจารณาฉันเฉพาอาหารที่เป็นประโยชน์รู้ประมาณในการบริโภคและห้ามดื่มสุราและเมรัยทำให้มีพระพลานามัยสมบูรณ์

พุทธวิธีดูแลสุขภาพและเสริมสร้างสุขภาพอนามัย หลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่งระบุถึงความมีสุขภาพอนามัยของพระพุทธเจ้าไว้หลายประการเช่นบำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวันคือเวลาเช้าเสด็จบิณฑบาตเพื่อโปรดสัตว์เวลาเย็นทรงแสดงธรรมเวลาค่ำทรงประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุและจวนสว่างทรงตรวจพิจารณาสัตว์ที่สามารถและที่ยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันควรจะเสด็จไปโปรด⁴² พระองค์ทรงมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ดีแม้จะทรงมีพระชนมายุถึง 80 พรรษา⁴³ แล้วก็ตามดังที่ตรัสยืนยันว่าพระองค์เป็นคนแก่ชรา แม้ว่าจะทรงเจ็บป่วยอย่างหนักก็ไม่ทำให้พระองค์

³⁸ ที.ปา.(ไทย) 11/247/202-203.

³⁹ ส.ส.(ไทย) 15/124/145-146.

⁴⁰ ม.ม.(ไทย) 12/424/457.

⁴¹ ม.ม.(ไทย) 12/422/456, อภิ.วิ.(ไทย) 35/528/391.

⁴² ที.สี.อ.(บาลี) 1/61 และดูเพิ่มเติมในพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 189.

⁴³ ที.ม.(ไทย) 10/165/110.

หลงลืมสติและปัญญา⁴⁴ พระองค์เสด็จด้วยพระบาทจาริกไปเผยแผ่ธรรมตามที่ต่างๆจนช่วงสุดท้ายแห่งชีวิตขณะที่พระองค์ทรงประชวรหนักด้วยโลหิตปกขันทิกาพาร (ถ่ายเป็นพระโลหิต) ยังทรงสามารถเดินทางไกลจากเมืองปาวาสู่เมืองกุสินารอันเป็นสถานที่ปรินิพพานได้⁴⁵

บุคคลที่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้ากล่าวขานถึงพระองค์ว่า ทรงเป็นผู้มีพระโรคาพารน้อยทรงกระปรี้กระเปร่ามีพระพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญ⁴⁶ พระองค์ตรัสกับพราหมณ์ผู้หนึ่งถึงความเป็นอยู่ของพระองค์ไว้ว่า

พราหมณ์เราอาศัยหมู่บ้านหรือตำบลใดในโลกนี้ อยู่ในเวลาเช้าเราครองอันตราสกถือบาตรจีวรเข้าไปสู่หมู่บ้านหรือตำบลนั้นแล เพื่อบิณฑบาตกลับจากบิณฑบาตหลังจากฉันเสร็จแล้วเข้าไปสู่ชายป่ากวาดหญ้าหรือใบไม้ที่มีอยู่ในที่นั้น รวมเป็นกองแล้วนั่งขัดสมาธิตั้งกายตรงดำรงสติมั่นไว้สังัดจากามและอกุศลธรรมแล้วบรรลุปฐมฌาน....บรรลุตติยฌาน....บรรลุตติยฌาน....บรรลุตตตฌานที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุขมีสติบริบูรณ์เพราะอุเบกขาอยู่⁴⁷

ข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้าจากพุทธพจน์ได้ดังนี้

การบริโภคอาหารพระองค์ฉันอาหารมื้อเดียว นอกจากจะทรงถือหลักในการฉันอาหารมื้อเดียวตลอดชีวิตพรหมจรรย์แล้ว พระองค์ยังทรงพร่ำสอนและแนะนำให้เหล่าภิกษุสงฆ์ฉันอาหารมื้อเดียวด้วยดังพุทธพจน์ว่า “ตถาคตฉันมื้อเดียวไม่ฉันในเวลาวิกาลพระองค์รู้สึกว่าการกระปรี้กระเปร่าทำให้มีโรคน้อยภิกษุทั้งหลายมาเถิดแม่เธอทั้งหลายก็จงฉันอาหารมื้อเดียวเถิดเธอทั้งหลายฉันอาหารมื้อเดียวจักรู้สึกว่ามีโรคน้อย”⁴⁸

พิจารณาอาหารก่อนฉันดังพุทธพจน์ว่า..

ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้วฉันบิณฑบาต ไม่ใช่เพื่อเล่นไม่ใช่เพื่อมัวเมา ไม่ใช่เพื่อตกแต่ง ไม่ใช่เพื่อประดับประดาแต่เพียงเพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งกายนี้ เพื่อให้ชีวิตินทรีย์เป็นไปได้เพื่อบำบัดความหิว เพื่ออนุเคราะห์พรหมจรรย์ ด้วยความคิดเห็นว่าโดยอุบายนี้เราจักกำจัดเวทนาเก่าเสียและจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความดำรงอยู่แห่งชีวิตความไม่มีโทษ และการอยู่โดยผาสุกจักมีแก่เราแล้วจึงบริโภคอาหาร⁴⁹

พระพุทธเจ้าทรงมีเป้าหมายในการบริโภคที่ประกอบด้วยองค์ธรรม 10ประการ คือ

1. ทรงมีสติและรู้ประมาณในการบริโภค

⁴⁴ ม.ม. (ไทย) 12/161/164-5.

⁴⁵ ที.ม. (ไทย) 10/189/137-147.

⁴⁶ ที.ม. (ไทย) 10/132/77, ส.ม. (ไทย) 19/10, 48/571.

⁴⁷ อ.ม. (ไทย) 20/64/250.

⁴⁸ ม.ม. (ไทย) 12/225/236, ม.ม. (ไทย) 13/134, 174/150.

⁴⁹ ม.ม. (ไทย) 12/23/23.

2. ทรงบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ไม่ก่อโทษต่อร่างกาย
3. ทรงพิจารณาอาหารว่ามีลักษณะเป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่ง
4. ไม่บริโภคเพื่อเล่นสนุกสนานเพลิดเพลิน
5. ไม่บริโภคเพื่อความเมามัน
6. ไม่บริโภคเพื่อประดับ
7. ไม่บริโภคเพื่อตกแต่ง
8. บริโภคเพื่อยังพระชนม์ชีพ
9. บริโภคเพื่อป้องกันความลำบาก
10. บริโภคเพื่ออนุเคราะห์แก่การประพาสพรหมจรรย์

ทรงเลือกพิจารณาฉันเฉพาะอาหารที่เป็นประโยชน์ ไม่ก่อโทษต่อร่างกายเท่านั้นดังที่ทรงห้ามภิกษุดื่มสุราและเมรัย เพราะเป็นบ่อเกิดของการเกิดโรค⁵⁰ มีสติในการฉันอาหารพระองค์ตรัสแนะนำพระเจ้าปเสนทิโกศล และภิกษุทั้งหลายให้เป็นผู้มีสติในการบริโภคดังพุทธพจน์ว่า “...มนุษย์ผู้มีสติอยู่ทุกเมื่อรู้ประมาณในการบริโภคที่ได้แล้ว ย่อมมีเวทนาเบาบางเขาย่อมแก่ช้าอายุยั่งยืน”⁵¹ “เราทั้งหลายจักเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะทำความรู้สึกตัวในการก้าวไป.....การฉันการดื่มการเคี้ยว การลิ้ม”⁵² รู้ประมาณในการฉันดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายว่าเราบริโภคอาหารไม่ใช่เพื่อเล่นเพื่อความมัวเมาเพื่อประเทืองผิวและเพื่อความอ้วนพีแต่เพื่อกายนี้ดำรงอยู่การพิจารณาในการบริโภคนี้เรียกว่าความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค”⁵³

ทัศนะหรือกระบวนการคิดแบบองค์รวมในพระพุทธศาสนา ปรากฏอยู่ใน “โยนิโสมนสิการ” หรือเรียกว่า วิธีคิดแบบสาวเหตุปัจจัย หรือ อิทัปปัจจยตา โดยมีหลักการว่า “เมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” ภาพรวมของมนุษย์ โลกและจักรวาล มีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันในลักษณะขององค์รวม ซึ่งท่านพุทธทาสภิกขุได้เปรียบเทียบจำลองความคิดในเรื่องนี้ในรูปของ “สหกรณ์” ว่า “ดูเถิดจักรวาลคอสมอส (Cosmos) ระหว่างดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงอะไรต่างๆ จักรวาลทั้งหมดมันอยู่อย่างสหกรณ์ มันเนื่องกันและกัน สัมพันธ์กันและกัน มันจึงอยู่ได้ ในโลกเดียวกันมันมีอยู่แบบสหกรณ์ สัตว์เดรัจฉาน กับต้นไม้ กับแผ่นดิน มันอยู่อย่างประสานงานกันแบบสหกรณ์ มือ ดิน แขน ขา มันทำงานแบบสหกรณ์ ชีวิตจึงรอดได้”⁵⁴

⁵⁰ ที.ปา.(ไทย) 11/247/202-203.

⁵¹ ส.ส.(ไทย) 15/124/145-146.

⁵² ม.ม.(ไทย) 12/424/457.

⁵³ ม.ม.(ไทย) 12/422/456, อภิ.วิ.(ไทย) 35/528/391.

⁵⁴ พุทธทาสภิกขุ.หน้า 39-40.

การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมตามแนววิถีพุทธ เป็นการพัฒนาศักยภาพโดยใช้ฐานความคิดทางพุทธศาสนาให้เกิดสุขภาวะองค์รวมทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณการเข้าถึงภาวะของสุขภาวะทางจิตวิญญาณ หมายถึง ภาวะการเข้าถึงจิตชั้นสูงคือจิตที่ลดความเห็นแก่ตัวจิตที่เห็นแก่ผู้อื่นจิตที่เข้าถึงสิ่งสูงสุด คือ ภาวะสะอาด (วิสุทธิ) มีความสว่าง (วิเศษ) มีอิสระเสรี (วิมุตติ) มีความสงบ (สันติ) เป็นจิตวิญญาณแห่งพุทธะคือเป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานหากใครไม่เคยพบความสุขทางจิตวิญญาณ (Spiritual Happiness) ย่อมไม่เคยพบความสุขที่แท้จริง⁵⁵

พุทธปรัชญาในสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธเป็นพื้นฐานมุมมองด้านสุขภาพ และความเจ็บป่วยของคนไทยคำสอนทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการเกิดเป็นมนุษย์ ซึ่งต้องวนเวียนเกี่ยวข้องกับความสุข ซึ่งมีความทุกข์ที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และหลีกเลี่ยงไม่ได้ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงความสุขจากความเจ็บป่วยได้ แต่ละบุคคลต้องรับผิดชอบต่อสุขภาพและความเจ็บป่วยของตนเองพุทธศาสนาเชื่อว่าภาวะความเจ็บป่วยขึ้นอยู่กับกรรม หากทำกรรมดีจะนำไปสู่สุขภาพที่ดีขณะที่ทำกรรมไม่ดีจะนำไปสู่ความเจ็บป่วยเพราะสุขภาพเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางชีววิทยาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลที่ก่อให้เกิดสุขภาพดีหรือเจ็บป่วยซึ่งเป็นผลลัพธ์ของกรรมในอดีตทั้งหมดดังนั้นสุขภาพจึงขึ้นกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของแต่ละบุคคลหากมีทุกข์เกิดขึ้นพระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมะในการปฏิบัติเพื่อการพ้นทุกข์เป็นสำคัญ

1) แนวทางการดับทุกข์ด้วยอริยสัจ 4 (The Four Noble Truths) พระพุทธเจ้าตรัสรู้ อริยสัจ 4 คือ ความจริงอันประเสริฐที่เป็นปัญญาและแนวทางให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลายเข้าสู่ความเป็นพระอริยะอริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

1.1 ทุกข์ คือ ความทนได้ยากต่อความไม่สบายกาย ไม่สบายใจต่างๆ ทุกข์โดยทั่วไปได้แก่ความทุกข์ทรมานความเจ็บปวด ความโศกเศร้าเสียใจ ความไม่แน่นอน ความว่างเปล่า เป็นต้น

1.2 สมุทัย คือ เหตุแห่งทุกข์ทั้งหลายดังกล่าวข้างต้น ซึ่งสาเหตุมาจากกิเลสที่มีอยู่ในใจ พระพุทธเจ้าเรียกว่ากิเลสต้นเหตุ อุปาทานซึ่งเป็นสิ่งเดียวกันอย่างหยาบใหญ่เห็นได้ง่ายจะเรียกว่ากิเลสเล็กน้อยไปเห็นได้ยากขึ้น เรียกว่าต้นทาละเอียดที่สุดคืออุปาทานที่รู้เห็นยากยิ่งขึ้นเป็นความทะยานอยากในจิตใจ

1.3 นิโรธ คือ ความดับหรือความหมดสิ้นไปของกิเลสต้นเหตุ อุปาทานจากจิตวิญญาณเมื่อตัว “สมุทัย” หรือสาเหตุแห่งทุกข์ถูกกำจัดออกไปจิตวิญญาณก็จะเป็นจิตวิญญาณที่บริสุทธิ์ การรับรู้การเห็นก็จะเป็นของจริงตามความเป็นจริง ที่ไม่มีการปรุงแต่งในสังขารของกิเลสต้นเหตุ อุปาทานจึงหมดความอยากสิ้นความเสพยาเกิดความสุขสงบตั้งมั่นเบิกบานแจ่มใสภาวะ “นิโรธ” จึงเป็นการดับทุกข์ดับความเศร้าโศกทั้งหมด

⁵⁵ ประเวศ วะสี. สุขภาพองค์รวม. สืบค้นใน <http://www.siamtravellink.com/chaya/handbook/HolisticHealth>.เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2559.

1.4 มรรค คือ หนทางปฏิบัติเพื่อให้พ้นทุกข์มีทั้งหมด 8 องค์ ซึ่งพระพุทธองค์ได้กล่าวไว้ในมหาจิตตาริสกสูตรอุปปีณณาสกัมมัคฌนิคายนิกายสมณะโพธิรักษ์⁵⁶ ได้นำมาอธิบายตีความเพื่อนำสู่การปฏิบัติที่แตกต่างจากแนวทางในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ที่พุทธศาสนากระแสหลักถือเป็นแนวปฏิบัติในกระบวนทัศน์ เดิมถือเป็นตัวอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ของแนวคิดในพุทธศาสนาโดยได้แสดงความสัมพันธ์ของมรรคทั้ง 8 องค์ ดังนี้

ก. มรรคที่เป็นแกนกลาง ซึ่งเป็นตัวปฏิบัติ 4 องค์ซึ่งเป็นส่วนของ “ศีล” ได้แก่

(1) ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) คือส่วนที่เกิดภายในเป็น “จิตดำริ” ยังไม่มีผลต่อพฤติกรรมภายนอกคือการไม่ดำริในกามไม่ดำริในพยาบาทไม่ดำริในความเบียดเบียนซึ่งกล่าวได้ว่าเป็น “ส่วนเจตนาของการปฏิบัติศีลสิกขา” ต่างๆ นั่นเอง

(2) การกระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) เป็นบทบาททาง “พฤติกรรม” ซึ่งต่อเนื่องมาจากการ “ดำริชอบ” คือไม่กระทำปาณาติบาตอทินนาทานกาเมสุมิฉาจารซึ่งเป็นส่วนของการ “ประพฤติปฏิบัติตามศีลข้อ 1, 2, 3” ในหลักของศีล 5 ที่เป็นศีลแม่บท

(3) การพูดชอบ (สัมมาวาจา) คือไม่พูดเท็จไม่พูดคำหยาบไม่พูดส่อเสียดไม่พูดเพ้อเจ้อซึ่งเป็นส่วนของการ “ประพฤติปฏิบัติตามศีลข้อ 4” ในหลักของศีล 5

(4) การมีอาชีพอชอบ (สัมมาอาชีวะ) ซึ่งมีอยู่ 5 ระดับ คือ การไม่โกง (กุหนะ) การไม่ล่อลวง (ลปนา) การไม่ตลบตะแลง (เนมิตตกตา) การไม่มอมทนในทางผิด (นิปเปสิกตา) และการไม่เอาลาภต่อลาภ (ลาภะนลาภังนิชิคังสนตา) ซึ่งเป็นการประพฤติปฏิบัติในส่วนละเอียดของศีลทั้ง 5 ข้อ ในหลักของศีล 5

ข. มรรคที่เป็นองค์กำกับควบคุมการปฏิบัติเป็นองค์ห้อมล้อม หรือกรอบการปฏิบัติ 3 องค์ ได้แก่

(5) การมีความเห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือมีความเห็นถูกต้องว่าอะไรเป็นการดำริที่ผิด (มิฉาสังกัปปะ) การกระทำที่ผิด (มิฉากัมมันตะ) การพูดจาผิด (มิฉาวาจา) และการมีอาชีพที่ผิด (มิฉาอาชีวะ) ภายใต้ขอบเขตความสามารถของ “ปัญญา” ในรอบที่ตนจะสามารถหยั่งรู้ได้ในช่วงเวลานั้นเพื่อให้เข้าถึงระดับละเอียดของการดำริชอบการกระทำชอบการกล่าววาจาชอบการมีอาชีพอชอบ

(6) การมีความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ) คือมีความเพียรพยายามที่จะเลิกการดำริที่ผิด การกระทำที่ผิดการพูดจาผิดการมีอาชีพที่ผิดตามความเห็นชอบที่เข้าใจด้วย “ปัญญา” ในขณะนั้นเพื่อให้การปฏิบัติมรรคองค์ 4 ซึ่งคือ ศีลนั้นด้วยการดำริชอบการกระทำชอบการพูดจาชอบและการมีอาชีพอชอบ

(7) การมีความระลึกรู้ตัวชอบ (สัมมาสติ) คือมีความระลึกรู้ตัวอยู่เสมอที่จะละเลิกการดำริที่ผิดการกระทำที่ผิดการพูดจาผิดและการมีอาชีพที่ผิดเพื่อทำให้เกิดการดำริชอบ

⁵⁶ สมณะโพธิรักษ์, สัมมาสิกขา, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, 2531, หน้า 20.

การกระทำขอขอบการพูดจาขอขอบและการมีอาชีพขอขอบตามขอบเขตของการมีความเห็นชอบที่ตนเองได้
ประจักษ์ด้วย “ปัญญา” ในขณะนั้น

ค. มรรคที่เป็นส่วนของผลจากการปฏิบัติมี 1 องค์ คือ

(8) สัมมาสมาธิ เป็นผลของการปฏิบัติครบองค์ประกอบที่สมบูรณ์ของมรรคทั้ง 7 องค์ ทั้ง
มรรคที่เป็นแกนกลางของตัวปฏิบัติและองค์ที่กำกับควบคุมซึ่งเรียกว่า “สัมมาอริยสมาธิ” หรือสมาธิ
ของพระอริยะอันเป็นความรู้ หรือปัญญาอันยิ่งใหญ่ที่จะดับกิเลสตัณหาอุปาทานได้อย่างเด็ดขาด

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสุขหรือทุกข์ในกระบวนการของพุทธ จะกล่าวถึงกระบวนการทาง
“จิตวิญญาณ” ซึ่งพระพุทธองค์กล่าวว่า “จิตวิญญาณเป็นประธานของสิ่งทั้งปวง” หรือผู้รู้ได้กล่าวโดย
ย่อว่า “จิตเป็นนายกายเป็นบ่าว” โดยจิตวิญญาณจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทางกายของมนุษย์คือ
กายกรรมและวจีกรรมเพื่อสนองตอบต่ออารมณ์ภายในจิตใจการทำความเข้าใจเรื่อง “อริยสัจ 4” จะทำ
ให้สามารถเรียนรู้ “กระบวนการสร้างสุขภาวะ” ได้อย่างเป็นองค์รวม

กล่าวโดยสรุป ในพระไตรปิฎกระบุถึงความสุขภาพอนามัยดีของพระพุทธเจ้าไว้หลาย
ประการ ได้แก่ บำเพ็ญพุทธกิจได้เกือบตลอดทั้งวัน สติสัมปชัญญะ บริบูรณ์ดีมีโรคน้อย มีเป้าหมาย
ในการบริโภคมีสติพิจารณาฉันเฉพาะอาหารที่เป็นประโยชน์รู้ประมาณในการบริโภคและห้ามดื่มสุรา
และเมรัยทำให้มีพระพลานามัยสมบูรณ์

วิธีการดูแลผู้สูงอายุวิถีพุทธ

ชีวิตของผู้สูงอายุในสังคมไทยมีความผูกพันใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา พระพุทธศาสนา
มีภูมิปัญญาและแนวทางในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพ
ผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าหลักคิดในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในเรื่อง
อริยสัจสี่นั้นเป็นระบบคิดที่อธิบายได้ว่า ชีวิตมีความทุกข์ ความทุกข์ต่างๆเกิดจากเหตุ ความทุกข์ต่างๆ
สามารถหมดไปได้และมีวิธีการที่จะปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์นั้น

พระพุทธศาสนาองว่าความแก่เป็นความทุกข์และมนุษย์สามารถพ้นทุกข์จากความแก่
ได้โดยดำเนินชีวิตตามหลักวิถีพุทธ อย่างไรก็ตามความทุกข์ของผู้สูงอายุนั้นเป็นความทุกข์ทั้งทาง
ร่างกายและทางใจ การดูแลผู้สูงอายุจึงต้องดูแลทั้งร่างกายและจิตใจให้สมดุลกัน อีกทั้งมูลเหตุของความ
ทุกข์ของผู้สูงอายุนั้นเกิดจากเหตุที่สำคัญคือความต้องการที่ไม่สมปรารถนาในด้านต่างๆคือ ความต้องการ
ทางด้านเศรษฐกิจ ที่อยู่อาศัย อนามัย การงาน และต้องการความรักความเคารพวิถีพุทธที่สำคัญซึ่ง
สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้สูงอายุได้มีดังนี้

การมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (กัลยาณมิตร)

ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุมีหลักการที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า สัปปายะ 7 คือ สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดจากช่วยเหลือให้การบำเพ็ญภาวนาเกิดผลดีซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้ดังนี้⁵⁷

1) **อवासสัปปายะ** ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ (suitable abode) จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม

2) **โคจรสัปปายะ** ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบันเทิงบาทที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป (suitable resort) มีเครื่องอุปโภคบริโภคเพียงพอเพียงพอ

3) **ภัสสสัปปายะ** การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถาวัตถุ 10 และพูดแต่พอประมาณ (suitable speech) มีแหล่งข้อมูลความรู้ ข่าวสารที่ดีมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

4) **บุคคลสัปปายะ** บุคคลที่ถูกต้องเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ (suitable person) มีผู้ให้คำปรึกษาดูแลที่ดี มีกัลยาณมิตร

5) **โภชนสัปปายะ** อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก (suitable food) มีอาหารเหมาะสมถูกสุขลักษณะ

6) **อุตสัปปายะ** ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น (suitable climate) มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม

7) **อิริยาบถสัปปายะ** อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับจงกรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี (suitable posture) มีการเคลื่อนไหวไปมาเหมาะสม(พระพรหมคุณาภรณ์

ในการนำหลักสัปปายะทั้ง 7 มาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุนั้นสามารถปรับประยุกต์ใช้ให้ครอบคลุมความต้องการของผู้สูงอายุทั้งสี่ด้าน คือด้านสุขภาพกาย อารมณ์ จิตใจและสังคมโดยมีการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสม

พุทธธรรมบำบัด

ในการดูแลผู้สูงอายุเราสามารถนำแนวคิดเรื่องพุทธธรรมบำบัดมาดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้สูงอายุมีความทุกข์ทั้งทางกายและทางใจนายแพทย์พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์⁵⁸ ได้เขียนหนังสือชื่อพุทธธรรมบำบัด โดยอธิบายการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพมีงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศรองรับซึ่งมีพุทธธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุได้ดังนี้

⁵⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า 254.

⁵⁸ นายแพทย์พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์, พุทธธรรมบำบัด, (กรุงเทพฯ : กองแพทย์ทางเลือก กรมการพัฒนาแพทย์แผนไทยทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550), หน้า 5.

1) อารมณ์ทำให้เกิดโรค ร่างกายและจิตใจของคนเรามีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก เวลาที่ใจของเรามีความเครียด ความโกรธหรืออารมณ์ในทางลบก็จะมีผลต่อร่างกายของเรา จิตใจของเราจึงมีอิทธิพลมากต่อการเกิดโรคของร่างกายในทางกลับกันการมีอารมณ์ที่ดี เช่นการฝึกเจริญเมตตาภาวนาเป็นเวลาหนึ่งชั่วโมงซึ่งมีผลต่ออารมณ์ที่ดีทำให้ภูมิต้านทานแข็งแรงขึ้น

2) ความผ่อนคลายบำบัดโรค วิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ได้ศึกษาพบว่าความผ่อนคลายเป็นสิ่งสำคัญมากเนื่องจากการสร้างความผ่อนคลายจะช่วยรักษาโรคและป้องกันไม่ให้เกิดโรคต่างๆ เช่นโรคหัวใจ โรคความดัน โรคเบาหวาน โรคจิตประสาท โรคหืดหอบรวมทั้งโรคเมเร็งต่างๆ ด้วย ดร.เบนสันบอกว่าการทำให้เกิดการผ่อนคลายทำได้หลายวิธี เช่น การสวดมนต์ การฝึกผ่อนคลายกล้ามเนื้อ การวิ่งเหยาะๆแล้วกำหนดสติที่เท้า การว่ายน้ำแล้วเจริญสติไปด้วย การฝึกการหายใจ การฝึกโยคะสมาธิ การฝึกชี่กงหรือแม้แต่การเจริญสติในขณะถนัดตั้งหรือโครเซ การฝึกสมาธิโดยตรงในท่า ยืน เดิน นั่ง นอนใช้สติกำหนดรู้ส่วนต่างๆในร่างกาย สามารถทำให้เกิดสมาธิและผ่อนคลายได้มาก

3) สมาธิบำบัดโรค ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าการทำจิตให้เป็นสมาธิช่วยสร้างความผ่อนคลายแก้ไขโรคของความเครียดอย่างได้ผล คนอเมริกันฝึกหัดสมาธิเพื่อแก้ไขปัญหาความเครียดและปัญหาความทุกข์ใจ...นอกจากนั้นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ยังชี้ให้เห็นถึงผลดีของสมาธิต่อการรักษาโรคทางกายอย่างชัดเจน จึงทำให้การใช้สมาธิรักษาเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย นิตยสารไทม์ถึงกับตีพิมพ์บทความเรื่อง “การสวดมนต์ ไปวัด ปฏิบัติสมาธิ ช่วยรักษาโรคได้”

4) วิปัสสนากรรมฐานบำบัดโรค การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการที่เกิดจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีเฉพาะในพระพุทธศาสนา เป็นการฝึกจิตให้เกิดปัญญา เห็นสภาวะธรรมต่างๆเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ทำให้เราเข้าใจสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ทำให้ถอดถอนความยึดติดในสิ่งทั้งปวง ว่าไม่ใช่ตัวเราของเรา เป็นเหตุให้สามารถขจัดกิเลสหรืออารมณ์ต่างๆ โดยเฉพาะกิเลสอย่างละเอียด แต่ในเบื้องต้นทำให้เราควบคุมจิตใจ อารมณ์ได้ดี สามารถวางเฉยต่อสิ่งต่างๆทั้งดีและไม่ดีได้

5) การสวดมนต์บำบัดโรค การไปวัด ไหว้พระ สวดมนต์ แผ่เมตตา เป็นกิจกรรมที่ชาวพุทธเราปฏิบัติกันเป็นประจำในชีวิตประจำวัน การวิจัยทางการแพทย์ในปัจจุบันพบว่า การไหว้พระสวดมนต์ การไปวัดทำกิจกรรมทางศาสนามีผลทำให้สุขภาพดีและรักษาโรคได้ด้วย

การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุใน 4 ด้าน

นายแพทย์พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ⁵⁹ ได้สรุปวิธีการดูแลสุขภาพเอาไว้ว่า ถ้าเราสาวลึกลงไปถึงสาเหตุของโรคต่างๆพบว่าสาเหตุของโรคเกิดจากคุณภาพจิตใจที่ไม่ดี อารมณ์ทางลบ ความคิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง กิเลสตัณหาในใจของเรา ล้วนเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดโรค

⁵⁹ นายแพทย์พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์, พุทธธรรมบำบัด, หน้า 99-100.

ต่างๆ ดังนั้นการที่เราจะมีสุขภาพดีนั้นองค์การอนามัยโลกจึงกำหนดว่าเราจะต้องมีสุขภาพะทางกาย ทางใจ ทางสังคม ทางจิตวิญญาณ

ในด้านร่างกาย เราใช้อาหาร การออกกำลังกาย การเดินการวิ่ง การฝึกโยคะ ไทเก๊ก ชี่กง การว่ายน้ำเล่นกีฬาประเภทต่างๆ ล้วนแต่ส่งเสริมให้ร่างกายแข็งแรง ภูมิต้านทานดี ช่วยรักษาโรคต่างๆ ได้

ในด้านจิตใจ เราใช้วิธีการผ่อนคลายแบบต่างๆ การฝึกการหายใจ การใช้ดนตรีช่วยบำบัด การใช้ศิลปะบำบัด การจินตนาการบำบัด การสะกดจิตบำบัด การทำจิตบำบัดรูปแบบต่างๆ

ในด้านสังคม เราใช้กลุ่มบำบัด กลุ่มความเอื้ออาทร กลุ่มกัลยาณมิตรผู้ปฏิบัติธรรมด้วยกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีเมตตาต่อกันให้อภัยต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ชิงดีชิงเด่นต่อกัน การอยู่ในหมู่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงที่มีเมตตาต่อกัน จะทำให้เราไม่โดดเดี่ยว มีความภูมิใจในคุณค่าของตนเอง สิ่งเหล่านี้ช่วยให้โรคที่เป็นอยู่หายเร็วขึ้น ทำให้ภูมิต้านทานดี

ในด้านจิตวิญญาณ การปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ การแผ่เมตตา การฝึกสมาธิ วิปัสสนา จะช่วยให้จิตของเราดีอยู่เสมอ ความโลภ ความโกรธ ความหลงจะลดลง ความยึดมั่นถือมั่นน้อยลง ปลอ่ยวางได้มากขึ้น สามารถปรับผ่องจิตใจในเวลาที่มีความทุกข์ได้ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย สามารถปรับตัวเข้ากับความผันผวนของชีวิตได้ ยอมรับว่าการเกิดแก่เจ็บตายเป็นไปตามธรรมชาติ ทำใจได้เมื่อเวลาจะใกล้ตาย

2.4 คติชนวิทยา : วิถีชีวิต พิธีกรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน เคยเป็นชุมชนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมานับพันปีตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ เป็นพื้นที่ที่มีการพบแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์จำนวนมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่า จังหวัดศรีสะเกษเป็นดินแดนที่มีผู้คนอยู่อาศัยมานาน ตั้งแต่อดีต ชุมชนต่างๆ ได้มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นรัฐ โดยมีแหล่งชุมชนโบราณจำนวนมากกระจายอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำชีและลุ่มแม่น้ำมูล แบ่งเป็นกลุ่มวัฒนธรรมทวารวดีซึ่งนิยมทำคูน้ำคันดินเป็นวงรีหรือวงกลมรอบเมือง นิยมตั้งเมืองใกล้แหล่งน้ำเพื่อสะดวกในการชักน้ำเข้ามาเก็บในคูเมือง และกลุ่มวัฒนธรรมขอมที่ส่วนใหญ่มักมีการจัดวางผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมมีการขุดบารายไว้เป็นแหล่งน้ำสำหรับเมือง จากหลักฐานที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมทวารวดีที่แพร่ขยายครอบคลุมดินแดนอีสานในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-14 หลังจากนั้นอาณาจักรขอมได้ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ดินแดนอีสานสูงมากในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-18

2.4.1 ประวัติความเป็นมาของชาวกูย

ภาคอีสานตามสภาพภูมิศาสตร์นั้น อาจแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือ ส่วนที่อยู่ในบริเวณแอ่งสกลนคร อันได้แก่ จังหวัดสกลนคร หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู นครพนม และจังหวัดเลย

กับพื้นที่ส่วนที่ในบริเวณแอ่งโคราชหรือบริเวณอีสานใต้ ได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และจังหวัดนครราชสีมา โดยมีเทือกเขาภูพานเป็นสันกั้นระหว่างแอ่งสกลนครและแอ่งโคราชนี้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์พบว่า คนอีสานได้อาศัยอยู่ในดินแดนแถบนี้มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีอายุกว่าหนึ่งหมื่นปี ในอดีตในดินแดนแถบนี้เรียกว่า “อาณาจักรเจนละ” มีกษัตริย์องค์สำคัญคือ กษัตริย์จิตรเสน ยุคต่อมาคืออาณาจักรศรีโคตรบูรณภายหลังเป็นอาณาจักรล้านช้างและตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรสยามในสมัยกรุงธนบุรี ภาคอีสานจึงมีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายกลุ่ม โดยเฉพาะในเขตอีสานใต้มีกลุ่มคนอาศัยอยู่หลายกลุ่มทั้งเขมร ลาว และส่วย (กูย)

ชาวกูย เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ มีประวัติศาสตร์มานานนับ 3,000 ปี สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่ามุนด์ (Munda) ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บริเวณเชิงเขาหิมาลัย เป็นเจ้าของพ่อภาษาพอมดหมอผี มีทักษะในการจับช้างและฝึกช้าง ใกล้ชิดกับราชวงศ์คุปตะที่มีความโด่งดังของอินเดียโบราณ ได้ชื่อว่ามีกองทัพที่เกรียงไกรที่สุด ความยิ่งใหญ่ของกองทัพคุปตะคือมีกองทัพช้างที่ได้ฝึกซ้อมเป็นอย่างดี โดยมีชาวมุนด์เป็นผู้ฝึกให้และเป็นความชาญในยามสงครามด้วย หลักฐานทางอินเดียยืนยันว่าคุปตะเคยส่งช้างศึกพร้อมความหมายเป็นอภินันทนาการแก่อาณาจักรพราหมณ์บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย ได้อพยพจากตอนเหนือของอินเดียมาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเขมรและตอนใต้เมืองจำปาศักดิ์ของลาว พงศาวดารเมืองละแวกได้กล่าวถึงพระเจ้าธรรมราชาผู้ครองนครธม ได้ทรงขอความช่วยเหลือจากกองทัพกูย ให้ส่งทหารไปช่วยปราบกบฏ เมื่อปราบเสร็จทั้งสองฝ่ายได้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ชาวกูยเข้ามาค้าขายกับอยุธยาระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 เป็นช่วงที่ปกครองตนเองเป็นอิสระแถบเมืองกัมโปงสมคิดกับลาวได้ในปัจจุบัน

ไพฑูรย์ มีกุล กล่าวถึงชาวกูยว่า ชาวกูยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม จากเขมรและลาว โดยการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันโดยการแต่งงานระหว่างกลุ่ม ชาวกูยจึงรับวัฒนธรรมภาษาและประเพณีจากเพื่อนบ้าน การถือศาสนาและความเชื่อของชาวกูย ยังมีความเชื่อในเรื่องลัทธิผีวิญญาณ (Animism) สูง การถือผีบรรพบุรุษของคนถือว่าเป็นผีที่ดีให้ความอารักขาและความสุขแก่ลูกหลานได้ ด้านพุทธศาสนามีการนับถือพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Buddhist) เช่นเดียวกับชาวอีสานคู่กับการถือผี ชาวกูยหรือกูย เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ บางส่วน คนไทยเรียกว่า ส่วย กลุ่มชาติพันธุ์กูยที่พูดภาษากวยแบ่งได้ 5 กลุ่ม ดังนี้

1. กวยมะไฮ (Kui m' ai) กลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีแถบโขงเจียม บ้านเวินบึก บ้านท่าล้ง ใกล้กับลาวใต้ เรียกตนเองว่า กวยบลู (คนภูเขา)
2. กวยมะลอ (Kui m' lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ
3. กวยเยอ (Kui yer, yo) อาศัยอยู่ในเขตอุบลราชธานี ศรีสะเกษ
4. กวยมะลั่ว หรือมะหลั่ว (Kui m' loa) อาศัยอยู่ในเขตสุรินทร์ ศรีสะเกษ

5. กวยอะเจียง กลุ่มที่มีความชำนาญในการคล้องช้าง อยู่ในเขตอำเภอท่าตูม อำเภोजอม พระจังหวัดสุรินทร์⁶⁰

เนติ โชติช่วงนิธิ ได้กล่าวว่า กวยเชื่อในการทำบุญเช่นเดียวกับคนอีสาน ยึดคติความเชื่อในทางพุทธศาสนาตามจารีตประเพณีรูปแบบความเชื่อและวิถีชีวิตแบบเดิมชาวกวย (เก่า) ได้ถูกซึมซับและปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน พิธีกรรมทางพุทธศาสนาและความเชื่อท้องถิ่นผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม⁶¹

อุทัย สมวัฒน์ ได้กล่าวถึง ประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษ ย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนว่า ศรีสะเกษเป็นแหล่งอารยธรรมของชน 4 เผ่า คือ ส่วย เยอ เขมร และลาว ในอดีตชนเผ่าลาวเขมร เคยปกครองมาก่อน และต่อมาชาวส่วย กวยหรือกวยได้อพยพมาสร้างบ้านแปลงเมืองรวมถึงการปกครองส่วนชาวเยอเป็นชนกลุ่มหนึ่งก็คือกวยเยอ ต่อมาเรียก เยอ ชนทั้ง 4 เผ่า มีภาษาพูดในท้องถิ่นของตนเอง รวมทั้งชนบทรณนิยมประเพณี แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง งานประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษ หรืองานเทศกาลดอกคำวนบาน (เดิม) เป็นงานประเพณีประจำปีที่ยิ่งใหญ่ทุกปีแสดงออกถึงประเพณีวัฒนธรรมที่ชาว 4 เผ่าได้อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี⁶²

จะเห็นได้ว่า ชาวกวย (ส่วย) เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อพยพมาจากอินเดียมาอาศัยในภาคอีสานตอนใต้ ที่พบเห็นหนาแน่นที่สุดก็คือในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และกระจายไปในอุบลราชธานี บุรีรัมย์ และมหาสารคาม วัฒนธรรมชาวกวยเป็นวัฒนธรรมที่มีจริยธรรม มีวินัยและเอกภาพสูง มีลักษณะเด่นที่พบ คือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ เชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส ได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา แต่ยังคงเชื่อในการถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษยังคงวนเวียนปกปักษ์รักษาลูกหลาน การบูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความกตัญญู กวยมีวัฒนธรรมประเพณีภาษาเฉพาะกลุ่มตนเองขณะเดียวกันได้รับวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว และวัฒนธรรมสยาม ทำให้วัฒนธรรมเดิมยังคงมีคือการถือผี วัฒนธรรมมีบทบาทต่อพฤติกรรมของคนในสังคมกวยเป็นอย่างมาก พฤติกรรมของกวยแต่ละชุมชนมีผลต่อสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนจนถึงยุคปัจจุบัน

⁶⁰ ไพฑูรย์ มีกุศล, “ไทยกวย : ชนพื้นเมืองดั้งเดิม”, อาศรมวัฒนธรรม, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2547), หน้า 12-15.

⁶¹ เนติ โชติช่วงนิธิ, “กวย (ส่วย) บ้านปราสาท : วัฒนธรรมผสมกลมกลืน”, สยามรัฐ. 25 กันยายน 2559. หน้า 15.

⁶² อุทัย สมวัฒน์, “ ประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนอีสาน”, บ้านเมือง, 25 กันยายน 2540, หน้า 11.

2.4.2 ประวัติความเป็นมาของชาวเขมร

ชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ เรียกตนเองว่า “ขแมร์” แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่นของภาษา และชาติพันธุ์ ชาวเขมรเรียกภาษาและชาติพันธุ์ของตนเองว่า ขแมร์ลือ ซึ่งแปลว่า เขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชาว่า ขแมร์-กรอม แปลว่า เขมรต่ำ และเรียกคนไทยหรือคนพูดภาษาไทย เป็นภาษาแม่ว่า ซิม ซึ่งตรงกับว่า สยาม ในภาษาไทย และคำว่า เขียม ในภาษากวย ผู้พูดภาษาเขมรมีอยู่จำนวนมากในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และบางอำเภอของจังหวัด อุบลราชธานี นครราชสีมา ร้อยเอ็ด มหาสารคาม นอกจากนี้บางอำเภอในภาคตะวันออก คือ จังหวัด ปราจีนบุรี จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีสถานะเป็นคนไทย สัญชาติไทย

ความหมายของคำว่าเขมร

คำว่า เขมร น่าจะเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า กุมาร ซึ่งแปลว่าทารกเพศชาย สันนิษฐานว่าสาเหตุที่ชนชาติเหล่านี้ มีชื่อเรียกว่า เขมร ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่ากุมาร น่าจะมีความสัมพันธ์กับบันทึกของชาวจีนที่กล่าวไว้ว่า อาณาจักรฟูนันมีผู้ปกครองชื่อนางลิเย นางได้อภิเษกกับพราหมณ์จากอินเดีย ซึ่งเดินทางมายังดินแดนแห่งนี้นาม หวันเพียน ซึ่งเป็นคำที่จดจากภาษาจีนตรงกับคำว่า โกญทัญญะ นางลิเย มีชื่อเรียกในสมัยต่อมาว่า พระนางโสภา โกทัญญะ และพระนางโสมา เป็นปฐมกษัตริย์ของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งมีความรุ่งเรืองในเขตเอเชียอาคเนย์

ดังกล่าวแล้วว่าชาวไทยเชื้อสายเขมรมีอยู่เป็นจำนวนมากในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานี ได้ทำการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2537 พบว่าประชากรที่พูดภาษาเขมร มีดังนี้ จังหวัดสุรินทร์มีจำนวนมากที่สุด 518,537 คน บุรีรัมย์ 425,604 คน ศรีสะเกษ 284,482 คน และอุบลราชธานี 25,181 คน

ประวัติความเป็นมาและถิ่นที่อยู่ของชาวเขมร⁶³

เพื่อความเข้าใจประวัติความเป็นมาและถิ่นที่อยู่ของชาวเขมร จึงขอเสนอประวัติการตั้งถิ่นฐานและการดำรงอยู่ของชาวเขมร และเขมรถิ่นไทยโดยย่อ ดังนี้

ยุคอาณาจักรฟูนัน ชนชาติมอญ - ขแมร์ มีถิ่นฐานเดิมที่ประเทศอินเดีย อาณาจักรแรกของชนกลุ่มนี้ เรียกตามศิลาจารึกภาษาสันสกฤตว่า "วรวณ"(พระพนม) ในพงศาวดารจีนเรียกว่าฟูนัน.... ตั้งอยู่ตั้งอยู่ที่ฝั่งทะเลแห่งหนึ่ง ทางทิศตะวันออกจดกับประเทศลีนียี (จัมปา) ทิศตะวันตกจดกับประเทศกิมลิน (สุวรรณภูมิ)ราชธานีแห่งแรกของอาณาจักรนี้เรียกว่า "กรุงโคกธลอก" ในสมัยของพระทอมนางนาค (เกณตินิกะ พระนางโสมา)ราชวงศ์นี้มีอำนาจประมาณ 300 ปี จนถึง พ.ศ. 1028 ต่อมาในยุคที่กษัตริย์ที่ลงท้ายพระนามว่า "วรมัน" เริ่มต้นด้วย พระเจ้าเกณตินิกะชัยวรมัน (พ.ศ. 1028-1057)

⁶³ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2542).

ชาวอินเดียได้ร่วมกับพวกกบฏเข้าโจมตีกรุงโคกธลอกแล้วย้ายเมืองหลวงเข้าไปตามฝั่งแม่น้ำใหญ่ 500 ลี้ ตั้งชื่อเมืองหลวงว่า วายาปุระ แปลว่าเมืองแห่งนายพราน.... ส่วนพวกราชวงศ์พื้นเมืองเดิมก็ย้ายขึ้นไปทางเหนือ สร้างเมืองใหม่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ชื่อ คัมภปุระ และภวปุระ (ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงตอนล่าง พ.ศ. 1093) เกิดจลาจลในกรุงวายาปุระ เจ้าชายภววรรณแห่งเมืองภวปุระ และเจ้าชายจิตรเสนแห่งคัมภปุระ สหายราชวงศ์พื้นเมือง ได้ครอบครองวายาปุระและรวมเข้ากับอาณาจักรเจนละ

ในสมัยของภววรรณนี้เอง พระองค์ได้แผ่ขยายอำนาจเข้าไปในเขตบริเวณภูเขาตงเร็ก และลุ่มแม่น้ำมูล ต่อมาเจ้าชายจิตรเสน ได้อภิเษกเป็นกษัตริย์ ทรงพระนาม มเหศวรวรรณ ทรงย้ายเมืองหลวงกลับมาอยู่ที่ วายาปุระ พ.ศ.1143-1154 ได้ขยายดินแดนเข้ามาในเขตลุ่มน้ำมูลและภูเขา ตงเร็ก มีการสร้างเทวสถานขึ้นในบริเวณนี้หลายแห่ง ซึ่งหม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล ให้ข้อสังเกตว่า ในการสร้างปราสาทยุคสมัยเจนละ และปราสาทหินในยุคหลัง ยังสร้างด้วยอิฐไม่สอปูน ซึ่งเป็นศิลปะการสร้างของช่างสกุลจามปา คือสถาปัตยกรรมจาม เป็นสถาปัตยกรรมซึ่งใช้อิฐ โดยการใช้ศิลาเพียงเล็กน้อย โดยใช้อิฐคุณภาพดีฝนเรียบเรียงกันสอดด้วยยางพืชรพที่ช่วยให้รอยต่อสนิท หลังคาอาคารเล็กเรียงด้วยอิฐ

ตั้งแต่สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 เป็นต้นมา ได้มีการสร้างปราสาทต่าง ๆ ต่อเนื่องมาเป็นลำดับหลายรัชกาล จนถึงกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เช่นการสร้างปราสาทเขาพระวิหารปราสาทหินสระกำแพงใหญ่ ซึ่งศิลาจารึกเขาพระวิหารหลักที่ 1 หลักที่ 2 ชี้ให้เห็นถึงการมีอำนาจของเขมรโบราณ ได้ระบุว่ามีการสร้างเกษตราริคม สร้างปราสาทหิน ขุดสระน้ำ และการถวายเป็นพุทธบูชาไว้ดูแลทำนุบำรุงศาสนสถานเป็นจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาแล้วเกี่ยวกับการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวเขมรในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จึงมีมาแต่โบราณกาลแล้ว และประชากรชาวเขมรในสมัยนั้นได้สืบเชื้อสายต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยจะอยู่ในเขตท้องที่อำเภอกันทรลักษ์ ด้านที่ติดกับเขาพนมดงเร็ก แถบบ้านทุ่งใหญ่ บ้านประทาย บ้านบึงมะลู บ้านโดนเอาว์ บ้านรุง บ้านทุ่งยาว เป็นต้น และบริเวณบ้านบักดอง บ้านพราน บ้านทุ่งเลน บ้านสำโรงเกียรติ บ้านไพร บ้านกระมัด บ้านกราม บ้านกันทรอม อำเภอขุนหาญ บ้านไพรบึง บ้านพราน บ้านสำโรงพลัน บ้านไทร อำเภอไพรบึง บ้านสำโรงระวี บ้านศรีแก้ว อำเภอ ศรีรัตนะ ชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนบริเวณโดยรอบของปราสาทเขาพระวิหาร ซึ่งอาศัยอยู่แถบ ห้วยชะยุ้ง และห้วยทาที่เป็นสาขาหนึ่งของห้วยชะยุ้ง

ส่วนอีกบริเวณหนึ่งที่พบว่ามีชาวเขมรอาศัยอยู่จำนวนมาก คือ บริเวณแถบที่ราบลุ่มห้วยสำราญ แถบอำเภอขุขันธ์ ปรารังค์กู บริเวณนี้มีชาวเขมรถิ่นไทยอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ในเขตท้องที่ตำบลกันทรารมย์ หัวเสือ ใจดี โคกเพชร สะเดาใหญ่ อำเภอขุขันธ์ ตำบลละลม อำเภอภูสิงห์ ตำบลตุมสำโรงปราสาท อำเภอปรารังค์กู จนศรีสะเกษได้ชื่อว่าเมืองเขมรป่าดง

ในสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ.2324 เมืองกัมพูชาเกิดจลาจล เพราะเจ้าฟ้าทะละหะ (มู) และออกญาวิบุลราช (ชู) เป็นกบฏ....สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรด ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหา

กษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกกองทัพไปปราบ แต่ยังไม่สำเร็จก็เกิดเหตุจลาจลใน กรุงธนบุรี ต้องยกทัพกลับ สงครามครั้งนี้ เมืองสุโขทัย เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ ได้ร่วมยกกองทัพไปตีเมืองเสียมราฐ กำแพงสวาย บันทายเพชร บันทายมาศ และได้นำชาวเขมรจำนวนมากมาไว้ที่สุรินทร์ บุรีรัมย์ ต่อมาหลวงสุรินทร์ภักดีเจ้าเมืองสุรินทร์ ได้ให้บุตรชายของตนชื่อ สุ่น แต่งงานกับบุตรเจ้าเมืองบันทายเพชร ชื่อตามมาตว ไชยอพยพตามกองทัพมา ภายหลังนางได้เป็นชายาของเจ้าเมือง จึงนำเอาภาษาเขมร และราชพิธีสำนักเขมรมาใช้ต่อมาจนถึงรุ่นหลาน และอาจติดต่อมาถึงสุโขทัย เพราะใน พ.ศ. 2371 เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสังขะบุรี (เกา) มาเป็นพระยาสุโขทัยภักดีนครศรีลำดวน ปกครองเมืองสุโขทัย ซึ่งน่าจะมีชาวสังขะอพยพติดตามมาเป็นจำนวนมาก

ชาวเขมรรุ่นสุดท้ายจำนวนหนึ่งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดศรีสะเกษ เมื่อ พ.ศ. 2410 พระยาสุโขทัย (วัง) ได้กราบทูลขอตั้งบ้านลำห้วยแสนไพรอาบาล กับบ้านกันตวด ตำบลห้วยอุทุมพร ริมเชิงเขาตกขึ้นเป็นเมือง....พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกบ้านลำห้วยแสนไพรอาบาล เป็นเมืองกันทรลักษณ์ ยกบ้านกันตวด ห้วยอุทุมพร เชิงเขาตกเป็นเมืองอุทุมพรพิสัย ...ต่อมาผู้สำเร็จราชการอินโดจีนฝรั่งเศส ได้มีหนังสือทักท้วงต่อรัฐบาลสยามว่า ฝ่ายไทยตั้งเมืองรุกล้ำเข้าไปในดินแดนของฝรั่งเศส หลังจากตรวจสอบ ให้ย้ายเมืองกันทรลักษณ์ มาตั้งที่บ้านบักดอง ปัจจุบันอยู่ในท้องที่ อำเภอกันทรวิชัย ส่วนเมืองอุทุมพรพิสัย ย้ายมาตั้งที่บ้านฝือ ตำบลเมือง อำเภอกันทรลักษณ์ในปัจจุบัน ซึ่งย่อมมีการอพยพไพร่พลเขมรมาด้วยจำนวนหนึ่ง

พิธีกรรม และวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่าเขมร

ชาวเขมรสูงส่วนมากอยู่ในชนบท มีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ หนุมสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง หรือในเมืองหลวง และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อประกอบอาชีพหลักของตน เป็นเช่นนี้เรื่อยไป ด้านความเชื่อของชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และยังมีความเชื่อในเรื่องผีสงฆ์ เทวดา และวิญญาณ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณสามารถทำให้เกิดความสุขและความทุกข์กับชีวิตได้ตลอดเวลาถ้าไม่ปฏิบัติตนให้อยู่ในความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และถูกวิญญาณเหล่านั้นลงโทษ วิญญาณนั้นมี 2 จำพวก คือ วิญญาณฝ่ายร้ายและวิญญาณฝ่ายดี⁶⁴ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นความเชื่อมีความจำเป็นเพื่อยึดถือไว้เป็นที่พึ่งปฏิบัติตามเพื่อความสุขกายสบายใจและความเรียบร้อยของสังคม ด้วยเหตุของความกลัวมาแต่ดั้งเดิมมนุษย์จึงเริ่มแสวงหาที่พึ่งที่ไถ่ตัวที่สุด เช่น ความยึดมั่นในอิทธิพลของธรรมชาติ อิทธิพลของวิญญาณของบรรพบุรุษ⁶⁵

⁶⁴ มงกฎ แก่นเดียว, สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1-2, (กรุงเทพมหานคร : สยามเพรสแมเนจเม้นท์ จำกัด, 2542), หน้า 435-441.

⁶⁵ นงเยาว์ ชาญณรงค์, ศาสนากับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547), หน้า 23.

ยศ สันตสมบัติ กล่าวถึงศาสนาและความเชื่อว่า ศาสนา คือ ความเชื่อในดวงวิญญาณ การบวงสรวงบูชาการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ในศาสนาที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์โดยตรงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีลักษณะของความเกรงขามและหวาดกลัว ก่อให้เกิดพิธีเช่นสรวงบูชาเพื่อเอาใจและต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น⁶⁶

ชัชวาล อ่อนละมุล ได้กล่าวไว้ในวิจัยเรื่อง ดนตรีและพิธีกรรมโงมมะมั่วดของหมู่บ้านวัฒนธรรม บ้านทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า พิธีกรรมโงมมะมั่วดเป็นความเชื่อของชาวไทยชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจัดทำขึ้นเพื่อรักษาพยาบาลผู้ป่วย ตามความเชื่อที่ว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้กระทำใหเจ็บป่วยโดยมีมะมั่วดเป็นร่างทรง วิธีการรักษาอาการป่วยไข้ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้น การประกอบพิธีกรรมโงมมะมั่วดต้องมีองค์ประกอบที่ถูกต้องตามวิถีที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ถ้าการประกอบพิธีกรรมมีขั้นตอนไม่ถูกต้อง อาการป่วยไข้ก็จะไม่หาย และถือว่าเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์⁶⁷

นริศ ทองบาง ได้กล่าวในวิจัยเรื่อง พหุนิยมทางศาสนาศึกษาเฉพาะกรณีความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมโงมมะมั่วดของชาวไทยเชื้อสายเขมร ตำบลไพรบึง อำเภไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ชาวไทยเชื้อสายเขมรเชื่อว่าวิญญาณมีส่วนทำให้ชีวิตมีความสุข คิดเป็นร้อยละ 96.3 และอีกร้อยละ 83.6 เชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมโงมมะมั่วดเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ทำให้หายป่วยไข้ได้⁶⁸

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึงสภาพจิตของปุถุชนว่า ยังมีความหวาดในอำนาจเร้นลับที่มองไม่เห็น จึงต้องยอมตอบสนองความต้องการเพื่อความปลอดภัยไว้ก่อน⁶⁹

ในสมัยโบราณ จากหลักฐานจดหมายเหตุจีนกล่าวถึง คนในอาณาจักรฟูนันว่า คนในอาณาจักรฟูนันนั้น หน้าตาน่าเกลียด ผิวดำ ผมหยิก ไม่สวมเสื้อผ้าและรองเท้า ปลุกบ้ายกพื้นสูง มีการกินข้าวเหนียวและขสกร มีการค้าขายทอง เงินและผ้าไหมกับจีน มีอาชีพเพาะปลูก มีแหล่งน้ำใช้ร่วมกัน มีการโกนหนวดและผมในระหว่างการไ้ทุกข์ มีประเพณีการประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าบนยอดเขา

จากหลักฐานดังกล่าว ถ้าชาวฟูนันเป็นบรรพบุรุษของชาวเขมรสมัยปัจจุบันจริง อย่างที่นักประวัติศาสตร์ส่วนมากเชื่อกัน ก็นับว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวฟูนันและเขมรปัจจุบัน มีส่วนคล้ายกัน

⁶⁶ ยศ สันตสมบัติ, **มนุษย์กับวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 199.

⁶⁷ ชัชวาล อ่อนละมุล, “ดนตรีในพิธีกรรมมะมั่วดของหมู่บ้านวัฒนธรรม บ้านทุ่งใหญ่ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549), หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁸ นริศ ทองบาง, “พหุนิยมทางศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีความเชื่อในพิธีกรรมโงมมะมั่วดของชาวไทยเชื้อสายเขมรตำบลไพรบึง อำเภไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553), หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁹ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, 2540), หน้า 44.

พอสมควร เช่นลักษณะผิวของชาวเขมร จะมีผิวก่อนข้างดำและหมอง มีอาชีพเพาะปลูก มีการไว้ทุกข์ด้วยการโกนผม และมีประเพณีขึ้นเขา เช่น ที่เขาสวาย จังหวัดสุรินทร์ และที่เขาพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นประเพณีที่จัดขึ้นทุกปี ราวก่อน พ.ศ. 2500 ในชนบทที่เขมรสูงอาศัยอยู่ มีการเลี้ยงหมูไว้ทั่วไป โดยปล่อยให้หากินเอง

อย่างไรก็ดี แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรสูงในชนบท มีลักษณะคล้ายคนไทยในท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบกับชาวเขมรต่ำในกัมพูชาแล้ว ความเป็นอยู่ ประเพณีและความเชื่อ ต่างๆ ของชาวเขมรสูง จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรต่ำในประเทศกัมพูชามาก เช่น ลักษณะบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง พิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน การนับเวลา วัน เดือน ปี การเชื่อถือโชคลาง ฤกษ์ยาม การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนอุปนิสัยส่วนบุคคล เป็นต้น อาหารหลักของชาวเขมรสูง คือ ข้าวเจ้า ส่วนอาหารพื้นเมืองที่รู้จักคือ ปลาเหาะเขมร (ปลาร้าเขมร) ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาอย่าง ปลาต้ม น้ำพริกจิ้มผัก เนื้อสัตว์ ผัก ส่วนอาหารว่าง ส่วนมากจะเป็นผลไม้ และขนมพื้นเมืองที่นิยม ได้แก่ ขนมกันเตรียม ขนมโชค ขนมเนยล ขนมกันตางราง ขนมกระมอล ขนมมุก ขนมเนยเกล็ด เป็นต้น ซึ่งชื่อขนมเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อในภาษาเขมรทั้งสิ้น

2.4.3 ประวัติความเป็นมาของชาวลาว

ชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษนั้นมีความสัมพันธ์กับชาวลาวในประเทศลาวเป็นอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันประชากรของประเทศลาวเองก็มีหลายเผ่าพันธุ์ ซึ่งประวัติศาสตร์ลาวระบุไว้ ดังนี้

ประเทศลาวมีพลเมืองประกอบด้วยหลายชนชาติกลุ่มชนและเผ่าชนที่รวมเข้าเป็นสามแห่งต่างกันคือ เหม้าอินโดนีเซีย เหม้าจีน และเหม้าไทลาว แต่ละแห่งมีนิสัยและจุดเฉพาะของตนในด้านวัฒนธรรมซึ่งมีผลอย่างยิ่งที่ทำให้วัฒนธรรมมีความมั่นคง เนื่องจากประเทศลาวมีหลายเผ่าพันธุ์ซึ่งโดยสรุปเหม้าอินโดนีเซียเป็นชนเผ่าที่ถูกเรียกว่า ลาวเทิงหรือชาวข่า เหม้าจีนเป็นชนเผ่าที่ระยะหลังเรียกว่า ลาวสูง ได้แก่ พวกเผ่าแม้ว เผ่าเย้า เหม้าไทลาวหมายถึงลาวที่ลุ่ม ได้แก่ ชนเผ่าไท ผู้ไท และลาว ดังนั้นการกล่าวถึงชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษจึงขอล่าวเฉพาะเผ่าไทลาวเท่านั้น

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 7 ได้มีชนเผ่าไทจำนวนหนึ่งล่องเรือลงมาจากตอนใต้ของประเทศจีนมาตามลำแม่น้ำแดง แม่น้ำอู แม่น้ำโขงลงมาประเทศลาว นำโดยขุนลอเข้ารบกับขุนฮางและหลานเหลน พ่ายหนีตกเมืองผาน้ำทาพันแล เมื่อนั้นขุนลอจึงได้ตั้งเมืองเป็นท้าวเป็นพญาแก่ลาวทั้งหลายก่อน ท้าวพญาลาวทั้งหลายทั้งมวล จากขุนลอ ราชวงศ์ลาวได้สืบทอดกันลงมาอีก 20 รัชกาลจนถึงสมัยท้าวฟ้าจุ่ม (พ.ศ.1896-1916)

ในพุทธศตวรรษที่ 14 เจ้าฟ้าจุ่มได้สร้างอาณาจักรล้านช้างขึ้นมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ คำสอนของศาสนาพุทธได้กลายเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนชาวลาว วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมลาวตั้งแต่นั้นมา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีอันยาวนานของไทย ประเทศลาวมีฐานะเป็นพันธมิตรของอาณาจักรอยุธยา ลาวมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เวียงจันทน์ ซึ่งปี พ.ศ.2103 พระเจ้าไชยเชษฐา-ธิราช ได้สร้างนครเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวล้านช้าง

ใน พ.ศ.2237 ทางราชสำนักนครเวียงจันทน์ เกิดแย่งชิงอำนาจกันพวกราชวงศ์ลาวต้องถอยการเมืองไปยังสถานที่ต่าง ๆ ส่วนหนึ่งมีผู้นำที่เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนคือ พระครูยอดแก้ว วัดโพนสะเม็ก มีศิษย์ตามมามากประมาณสามพันคน ได้ลงมาอาศัยกับพญาข้าผสมลาวแห่งนครจำปาศักดิ์ ได้มีความสัมพันธ์กับข้าที่มีนางเอาและนางแพงเป็นผู้ครองนคร ท้ายที่สุดนครจำปาศักดิ์ก็ตกอยู่ในอำนาจของราชวงศ์ลาวที่สถาปนาอาณาจักรลาวได้ขึ้นมา เปลี่ยนชื่อเป็น นครจำปาศักดิ์นครบุรี มีกษัตริย์เชื้อสายลาวที่อพยพลงมานั้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.2256 พระนามว่า พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร (พ.ศ.2256-2281) แล้วจัดการปกครองหัวเมืองข้าทั้งปวงทั้งในเขตลาวได้ อันได้แก่ สาละวัน จำปาศักดิ์ อุดมปัตติ ตลอดจนส่งเสนาข้าราชการไปตั้งเมืองถึงบริเวณลุ่มแม่น้ำมูล-ชี ถึงเมืองศรีนครเขต ซึ่งเป็นเมืองลาวที่ตั้งใหม่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ

ชาวลาวที่เข้มารุ่นนี้ จากหลักฐานน่าจะมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านใหญ่ ๆ ในลุ่มแม่น้ำมูล เช่น ที่ตั้งเมืองศรีสะเกษปัจจุบัน บ้านหนองครก บ้านคูซอด บ้านหนองโน อำเภอเมืองศรีสะเกษ ดังประวัติหมู่บ้านที่ได้ระบุไว้ บ้านหนองครก หมู่ 1 และหมู่ 5 อำเภอเมืองศรีสะเกษ เดิมเล่ากันว่าในวันพระข้าขึ้นและข้าแรมเวลากลางคืนเจ็บสวด จะได้ยินเสียงฆ้องเสียงกลองดังกระหึ่มที่หนองน้ำทั้งคืน และมีครกตำข้าวสีทองขนาดใหญ่ผุดขึ้นมาลอยอยู่เหนือน้ำ จากนั้นมีตึกโง่งจึงเรียกบ้านหนองครกจนทุกวันนี้ บรรพบุรุษเดิมชาวหนองครกเป็นพวกลาวลาวที่มาจากนครจำปาศักดิ์ มาตั้งถิ่นฐานก่อนการตั้งเมืองขุขันธ์ บ้านคูซอด หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลคูซอด อำเภอเมืองศรีสะเกษ ชาวนบ้านคูซอดอพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ มาตั้งบ้านที่บ้านคูซอดเรียกว่าบ้านโนนหนองหว้า ต่อหลังเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านคูซอดเมื่อเกิดศึกพระตาได้กวาดต้อนคนบ้านคูซอดกลับไปลาว จน พ.ศ.2321 จึงได้อพยพกลับมาอยู่ที่เดิมบริเวณที่ตั้งเมืองศรีสะเกษในปัจจุบัน โดยเฉพาะบริเวณวัดมหาพุทธาราม ในช่วงที่มาตั้งเมืองพ.ศ. 2328 ได้พบพระพุทธรูปขนาดใหญ่อยู่กลางป่า ซึ่งปัจจุบันได้บูรณะให้เป็นพระประธานของอุโบสถหลังใหญ่ของวัดมหาพุทธาราม

เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 24 พวกเจ้าลาวกลุ่มพระวอพระตาได้อพยพจากนครเวียงจันทน์ เข้ามายังบริเวณลุ่มน้ำมูล-ชี เอกสารพื้นเมืองยโสธรกล่าวว่า พบแต่พวกผีที่เป็นเจ้าของป่าและลำน้ำ จนมีการบรรพชาฟันก่อนที่จะตั้งหลักแหล่งได้

ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้พบหลักฐานสำคัญว่าชาวลาวกลุ่มพระวอพระตา จะกระจายอยู่ในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษหลายหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านกุดไทรง หมู่ 6 ตำบลโพนข้า อำเภอเมืองศรีสะเกษ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2310 โดยมีผู้นำคือ เจ้าชัยสารโพธิสาร เมืองเวียงจันทน์ อพยพมากับพระวอพระตา โดยมีลาวสืบจากเมืองจำปาศักดิ์รวมกลุ่ม

มาเป็นส่วนใหญ่ นำขบวนมาพิชิตชาวข่า ส่วย เยอ จนสามารถสร้างบ้านได้เมื่อวันเพ็ญเดือนห้า พ.ศ. 2320 ก่อนตั้งเมืองศรีสะเกษประมาณ 5 ปี

บ้านโพนข่า หมู่ 1 ตำบลโพนข่า อำเภอเมืองศรีสะเกษ อพยพมาจากดินแดนประเทศลาว เป็นพลพรรคบ่าวไพร่ของเมืองแสนหน้าจ้ำและพระวอพระตา โดยมีหลวงปู่สรียา พระเถระอาวุโสหนีภัยมาด้วย

บ้านเมืองน้อย หมู่ 1, 6, 7 ตำบลเมืองน้อย อำเภอกันทรารมย์ ความหมายของชื่อหมู่บ้านเป็นที่พักของผู้ครองนคร บ้านเมืองน้อยสืบเชื้อสายมาจากเมืองหนองบัวลำภู หรือนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบันนี้ เมืองอินทเกษก็ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองน้อย

อำเภอบึงบูรพ์ ชาวอำเภอบึงบูรพ์ โดยเฉพาตำบลบึงบูรพ์หมู่ 1,2,3,8 ซึ่งได้แก่ บ้านเปาะ บ้านโนนสาวสวย บ้านจอมพระ บ้านนาสวน และบ้านนาหล่ม และเครือญาติของชาวบ้านเปาะในตำบลเปาะ ซึ่งได้แก่ บ้านหาด บ้านหมากยาง จะเป็นหมู่บ้านชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ ด้วยเหตุผลที่ไม่ปรากฏชัดหรือหลบภัยการเมือง สำเนียงภาษาที่ชาวบ้านเปาะพูดเหมือนกับพี่น้องลาวชาวลาว

นอกจากนี้ วีรود ไชยพรรณา ผู้ศึกษาเรื่องญาพ่อ กล่าวไว้ว่า เผ่าที่นับถือญาพ่อ คือเผ่าลาว จะปรากฏที่อำเภอบึงบูรพ์เกือบทุกหมู่บ้าน จะสังเกตเห็นว่าหมู่บ้านที่นับถือญาพ่อจะอยู่ใกล้กับบริเวณป่าดงภูดิน อำเภอราชสีห์ ตำนานญาพ่อในจังหวัดศรีสะเกษจะเป็นแนวเดียวกันคืออุปราชจากดินแดนลาว ได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งที่บริเวณนี้ ต่อมาเกิดสงครามใหญ่ในกรุงเวียงจันทน์ระหว่างเจ้าสิริบุญสารกับพระวอพระตา การสู้รบฝ่ายหลังสู้ไม่ได้จึงหลบหนีจากกรุงเวียงจันทน์

อำเภอขามเฒ่า มีชาวลาวที่อพยพมาคราวสงครามพระวอพระตา ส่วนหนึ่งมาอยู่ที่บ้านดอนใหญ่ แต่เมื่อสงครามสงบคิดถึงบ้านเดิม บางส่วนจึงอพยพกลับ ส่วนหนึ่งเดินทางมาถึงบ้านเจียงอี พบว่าเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน จึงตั้งหลักแหล่งไม่เดินทางต่อ ส่วนหนึ่งเดินทางต่อไปพบสถานที่เหมาะสมมีเนินดิน มีแหล่งน้ำ มีโคกป่ายางชุกชุมจึงตั้งบ้านเรือนที่บ้านขามเฒ่า โดยไม่ได้กลับไปเวียงจันทน์แต่อย่างใด

กลุ่มชาวลาวที่เข้ามาในสมัยกรุงธนบุรี

พ.ศ. 2321 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์เป็นแม่ทัพยกไปเมืองพิมายแต่งตั้งข้าหลวงออกมาเกณฑ์กำลังเมืองประทายสมัน เมืองรัตนบุรี และเมืองศรีนครลำดวน ยกไปตีเมืองจันทน์จำปาศักดิ์ จนได้ชัยชนะ ในการศึกครั้งนี้หลวงปราบ (เชียงขัน) ทหารเอกในกองทัพได้ นางคำเวียงหญิงม่ายชาวลาวมาเป็นภรรยา มีบุตรชายติดตามมาด้วย คือ ท้าวบุญจันทร์ การชนะศึกสงครามครั้งนี้ ได้กวาดต้อนชาวเวียงจันทน์มาเป็นจำนวนมาก มาอยู่ที่ตำบลลิ ตำบลขุขะ อำเภอขุขะ อำเภอขุขะ อำเภอขุขะ อำเภอเมือง ศรีสะเกษ บ้านตาอุด บ้านโสน อำเภอขุขันธ์ หลวงปราบ (เชียงขัน) ได้นำครอบครัวของนางคำเวียงพร้อมบริวารไปอยู่ที่บ้านบก อำเภอขุขันธ์ ก่อนที่จะย้ายเมืองมาตั้งที่หนองแตระในเวลาต่อมา

กลุ่มชาวลาวและการกระจายตัวของชาวลาว

หลังจากที่ชาวลาวได้มาตั้งหลักฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดข้างเคียง เช่น ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี ชาวลาวส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ สนใจในด้านการศึกษาลernen มีทั้งการบวชเรียนเป็นจำนวนมาก ประกอบกับการเปิดขยายโรงเรียนในหมู่บ้านต่างๆ มากขึ้น ชาวลาวที่เรียนหนังสือได้เป็นครูและเป็นพระจึงได้เผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมทางภาษาเข้าไปยังชุมชนชาวพื้นเมือง ชาวกวย เขมร เยอ มากขึ้นเรื่อย ๆ ประกอบในระยะหลังนี้ชาวลาวได้อพยพเข้าไปแทรกอยู่เกือบทุกอำเภอโดยเฉพาะอำเภอเมือง ยางชุมน้อย กันทรารมย์ โนนคูณ กันทรลักษณ์ จะมีประชากรชาวลาวเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันภาษาลาวได้กลายเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสารส่วนใหญ่ในจังหวัดศรีสะเกษ

2.4.4 ประวัติความเป็นมาของชาวเยอ

ชาวเยอ เป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เรียกตนเองว่า กวย มีความหมายว่า คน หากจัดกลุ่มแล้ว ชาวเยอจัดอยู่ในกลุ่มของชาวกวย มีภาษาพูดภาษาเดียวกัน ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกัน

การพัฒนาของชาติพันธุ์ในอดีต จังหวัดศรีสะเกษนับได้ว่าเป็นบริเวณที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งในเรื่องพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านตำแหน่งและสภาพแวดล้อมของภูมิศาสตร์ ศรีสะเกษอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า ลุ่มแม่น้ำมูล-ชีตอนล่าง (Lower Mun-Chi basin) เพราะเป็นบริเวณที่แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกัน

ในพื้นที่บริเวณดังกล่าวนี้ นักโบราณคดีเรียกที่ราบลุ่มในเขตอำเภอรามายีไศล จังหวัด ศรีสะเกษว่า ที่ราบลุ่มรามายีไศล ชุมชนโบราณที่พบมักเป็นเนินดินที่มีทั้งคูน้ำล้อมรอบและไม่มีคูน้ำล้อมรอบกระจายอยู่ทั่วไป แสดงให้เห็นการอยู่สืบเนื่องของผู้คนมาหลายยุคหลายสมัย ยิ่งกว่านั้นบางชุมชนก็พบเครื่องมือหินขัดและบางชุมชนก็เป็นแหล่งทำเกลือ ชุมชนที่มีอายุเก่าแก่กว่าแหล่งอื่นๆ ในบริเวณนี้ได้แก่ บ้านโนนสูง ตำบลหนองแค บ้านดอนเกลือ ตำบลตู บ้านคูสระ ตำบลไผ่ และบ้านโพนแบง บ้านบึงหมอก เป็นต้น ที่บ้านดอนเกลือนั้น นอกจากมีคูน้ำล้อมรอบแล้วก็มีการทำเกลือและถลุงเหล็กด้วย นับว่าชุมชนก่อนประวัติศาสตร์ของศรีสะเกษคือชุมชนในยุคเหล็ก ประมาณ 2,500-1,500 ปีมาแล้ว ชุมชนขนาดใหญ่ที่มีอายุในสมัยทวารวดีและสมัยขอม รวพุทธศตวรรษที่ 11-18 ลงมาก็คือ ชุมชนที่มีคูน้ำล้อมรอบสองชั้น มีการปั้นภาชนะดินเผา และมีเสมาหินที่มีอายุรวมสมัยทวารวดีและมีซากปราสาทหินกระจายอยู่จำนวนมากทั่วเขตพื้นที่ แสดงให้เห็นอิทธิพลขอมที่มีต่อชุมชนใน ศรีสะเกษ⁷⁰

⁷⁰ คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณะและภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2542), หน้า 24-36.

จุดเด่นของชาวเยอก็คือ มีความเหนียวแน่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนไว้เป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ ประเสริฐ คำหล้า ผู้นำชาวเยอ บ้านโพนค้อ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 ได้เล่าให้ฟังว่า ในหมู่บ้านชาวเยอทุกหมู่บ้าน จะพูดภาษาเยอ ชาวลาวหรือคนหมู่บ้านอื่นที่มาตั้งหลักฐานในหมู่บ้าน จะเปลี่ยนจากภาษาพูดเดิมของตน มาพูดภาษาเยอ และปฏิบัติตามธรรมเนียมเยอด้วย ชาวเยอทั่วไปจะสูงประมาณ 165 เซนติเมตร ผิวดำแดง การตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งในเขตใกล้ลำน้ำ หรือลำห้วย เช่น บ้านเมืองคง บ้านท่าโพธิ์ บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านโนน บ้านฮ่องโสก บ้านหลุมโมก บ้านดอนเรือ บ้านหนองบาก บ้านห้วย อำเภอราชไศล ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล บ้านโนนแกด บ้านขมิ้น อำเภอเมืองศรีสะเกษ บ้านโพธิ์ศรี ตำบลโนนเพ็ก อำเภอพยุห์ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยแอ๊ด บ้านปราสาทเยอ บ้านโพนปลัด บ้านเขว ตำบลปราสาทเยอ ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มห้วยทา บ้านกุง บ้านวังไฮ บ้านขาม บ้านกลาง บ้านจิก ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำเสียว เป็นต้น ที่น่าสนใจคือชาวเยอในแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ในลักษณะเครือญาติ ปกติชาวเยอมีอาชีพทำนา แต่บางส่วนมีความชำนาญในด้านช่าง

เนื่องจากประเทศลาวมีหลายเผ่าพันธุ์ซึ่งโดยสรุปเหง้าอินโดนีเซียเป็นชนเผ่าที่ถูกเรียกว่า ลาวเทิงหรือชาวข่า เหง้าจีนเป็นชนเผ่าที่ระยะหลังเรียกว่า ลาวสูง ได้แก่ พวกเผ่าแม้ว เผ่าเย้า ฯ เหง้าไทลาวหมายถึงลาวที่ลุ่ม ได้แก่ ชนเผ่าไท ผู้ไทและลาว ดังนั้นการกล่าวถึงชาวลาวในจังหวัดศรีสะเกษจึงขอกกล่าวเฉพาะเผ่าไทลาวเท่านั้น

ประวัติความเป็นมา

ตำนานของชาวเยอในศรีสะเกษ จะเริ่มต้นที่ พญาทศศิลา เป็นหัวหน้านำคนเผ่าเยออพยพมาทางเรือ มาตั้งเมืองคงโคก หรือเมืองคง ปัจจุบันนี้ ซึ่งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์น้ำ และเป็นเส้นทางคมนาคมในการติดต่อค้าขาย มูลเหตุของการตั้งชื่อเมืองอาจมาจากการที่พื้นที่เหล่านี้อาจมีป่ามะม่วงมาก่อนแล้ว หรือมีการปลูกต้นไม้ผล เช่น ขนุน มะม่วง มะนาว มะพร้าว ฯลฯ ผลไม้ที่ปลูกง่ายและให้ผลเร็วคือ มะม่วง มะม่วงภาษาเยอว่า เยาะค็อง หรือ เยาะก้อง ต้นมะม่วงที่มีอยู่จำนวนมากจึงเรียกตนเองว่าเมืองเยาะค็อง และเพี้ยนเป็นเมืองคง-เมืองคง ในที่สุดปัจจุบันมีรูปปั้นพญาทศศิลา ที่บึงคงโคก บ้านหลุมโมก ตำบลเมืองคง อำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ เป็นที่เคารพของชาวเยอและมีการบวงสรวงในวันเพ็ญเดือนสามทุกปี

การอพยพของพญาทศศิลาเป็นคำบอกเล่าที่น่าสนใจ เพราะใช้เรือส่วง (เรือยาวที่ใช้พายแข่งกัน) 2 ลำ เรือลำที่ 1 ชื่อ คำผาย เรือลำที่ 2 ชื่อคำม่วน แต่ละลำมีคนได้ประมาณ 40-50 คน พายจากลำน้ำโขงเข้าปากน้ำมูล รอนแรมทวนกระแสน้ำขึ้นมาเรื่อยๆ ผ่านเมืองไหนก็บอกกล่าวเจ้าเมืองนั้นว่าจะไปตั้งเมืองใหม่อยู่ เจ้าเมืองๆ นั้นก็ให้ไปเลือกอยู่ตามความเหมาะสม ถึงบ้านท่า ตำบลสัมป่อย ก็พาไพร่พลแวะพักแรม รุ่งขึ้นวันใหม่ก็นำพวกออกสำรวจหาพื้นที่ตั้งเมือง มาเห็นเมืองร้างเป็นเนินดินสูง มีคูน้ำล้อมรอบ ที่บึงคงโคกทุกวันนี้ เห็นว่ามีสภาพภูมิประเทศเหมาะสมก็นำไพร่พลตั้งบ้านเรือน

ปัจจุบันที่เมืองคงโคกมีศาล และรูปปั้นของพญากตะศิลา เป็นที่เคารพสักการะบนบานของชาวบ้านเป็นประจำ

ต่อมาเมื่อจำนวนพลเมืองเพิ่มมากขึ้นก็ขยายกันมาอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูลที่บ้านกลาง บ้านใหญ่ บ้านโนน และบ้านท่าโพธิ์ รวมเรียกว่าเมืองคง เวลาผ่านไป มีพลเมืองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จึงอพยพไปตั้งหมู่บ้านใหม่ในที่ต่างๆ เช่น ทิศเหนือ บ้านห้วยนาค ทิศใต้ข้ามลำน้ำมูล ที่บ้านค้อเยอ บ้านขมิ้น บ้านโนน แกต อำเภอมืองศรีสะเกษ บางส่วนเลยไปที่บ้านโพนปลัด อำเภอยุทธ์ บ้านประสาทเยอ บ้าน ประอาจ อำเภอยุทธ์ ทางทิศตะวันตกไปที่บ้านกุง บ้านเชือก บ้านจิก บ้านขาม และบางส่วนเลยทุ่งกุลาร้องไห้ไปที่บ้านอึ้ง บ้านหัวหมู อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

กล่าวได้ว่า บรรดาชุมชนในเขตทุ่งราชสีไศลของจังหวัดศรีสะเกษนั้น มีการพัฒนาการของบ้านเมืองในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นในลุ่มน้ำมูล-ชี การเติบโตและการขยายตัวของประชากรน่าจะพัฒนาขึ้นในที่ราบลุ่มแม่น้ำมูล-ชี ตอนล่าง ซึ่งมีทุ่งราชสีไศลเป็นส่วนหนึ่งก่อน แล้วจึงขยายตัวไปทางเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือเข้าสู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีเขตการคมนาคมติดต่อกับบ้านเมืองนอกภูมิภาคอื่นที่ไกลออกไปทั้งในเขตพื้นที่ประเทศลาว ญวน และเขมร เป็นต้น

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นาวาอากาศตรี หญิง วรานิษฐ์ โชคนิธิรัตน์⁷¹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารภาครัฐในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ : กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร มีการกำหนดนโยบายได้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2546 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในทุกด้าน เช่น ด้านความมั่นคงในชีวิต ด้านเศรษฐกิจด้านสังคมและการศึกษา แต่ผลการดำเนินงานที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเมื่อเทียบกับอัตราการเพิ่มของประชากรผู้สูงอายุ การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง หรือล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น การดำเนินงานเป็นเชิงรับมากกว่าเชิงรุกขาดการวางแผนไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะนโยบายการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว กองทุนการออมแห่งชาติ ตลอดจนกฎหมายลูกตามพระราชบัญญัติที่จะออกมาคุ้มครองพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ ปัญหาส่วนหนึ่งจากฝ่ายปฏิบัติขาดการสนับสนุนเกี่ยวกับบุคลากรวัสดุอุปกรณ์งบประมาณไม่เพียงพอ การเบิกจ่ายล่าช้า ไม่มีระบบการลงทะเบียนผู้สูงอายุ และระบบฐานข้อมูลประชากรราษฎรที่เป็นปัจจุบัน ที่มีการเชื่อมโยงระหว่างส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ส่วนการสงเคราะห์ผู้สูงอายุยังอยู่ที่จำนวนจำกัด ไม่มีสถานที่รองรับผู้สูงอายุที่ยากจน เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังหรือมีการเจ็บป่วยในระยะสุดท้าย

⁷¹ นาวาอากาศตรี หญิง วรานิษฐ์ โชคนิธิรัตน์.การบริหารภาครัฐในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก, <http://www.western.ac.th/westernnew/admin/.../วรานิษฐ์โชคนิธิรัตน์.pdf...>

จินตนา เวฬุการ, พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์⁷² ได้ทำการวิจัยเรื่อง “กระบวนทัศน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยพบว่า เมืองครุฑปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเพียงส่วนน้อย คือ 3 แห่ง จากในจำนวนทั้งหมด 14 แห่ง ที่ถูกเลือกมาเป็นตัวอย่างที่มีแนวคิดหรือกระบวนทัศน์ใหม่ในการจัดเตรียมประชากรให้มีความพร้อมในการเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่แตกต่างจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นอีก 11 แห่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3 แห่ง ที่กล่าวถึงได้แก่ 1) เทศบาลตำบลช้างขวา 2) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งกง และ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งรัง มีการดำเนินการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยไม่มุ่งเน้นเฉพาะการแก้ไขปัญหาและการให้สวัสดิการสังคมแก่ผู้สูงอายุเท่านั้น แต่มีกระบวนทัศน์ที่มองว่าการดูแลผู้สูงอายุที่ดีที่สุด คือการดูแลและเตรียมประชากรในวัยก่อนสูงอายุให้มีความพร้อมที่จะใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ บนหลักการที่ว่า การแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา โดยมุ่งส่งเสริมและสนับสนุนให้ครอบครัวและชุมชนเป็นผู้มีบทบาทหลักในการส่งเสริม ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าความสำคัญของผู้สูงอายุและมีการอ้อมตั้งแต่อยู่ในวัยแรงงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่งที่ศึกษาในครั้งนี้คือ (เทศบาลตำบลช้างขวา) ได้จัดตั้งศูนย์ฝึกทักษะและฟื้นฟูสมรรถนะในวัยสูงอายุ มีการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ(องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งรัง , เทศบาลตำบลช้างซ้าย) มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (เทศบาลตำบลช้างขวา) ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนทัศน์ใหม่ของการเตรียมการเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งต่างจากกระบวนทัศน์และแนวคิดเดิมในการมุ่งเน้นที่การจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางแห่งซึ่งยังมีจำนวนน้อย

ดร. เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล⁷³ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัย พบว่า ประการแรกพบว่าการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการก่อตัวของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าสู่วาระนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามกรอบการวิเคราะห์สามกระแสได้แก่กระแสการเมืองกระแสตัวปัญหากระแสนโยบาย และหน้าต่านโยบายตามตัวแบบของ Kingdon

ประการที่สองพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้คือ 1)ภาวะผู้นำ 2)

⁷² จินตนา เวฬุการ , พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. กระบวนทัศน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก, http://www.hu.ac.th/conference2013/Proceedings2013/pdf/.../219_125-133.pdf...

⁷³ ดร.เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กร - วารสารรัฐศาสตร์ journal.psl.ksu.ac.th/File-43.html

ทรัพยากรนโยบาย 3) การบริหารจัดการ 4) ความต้องการของผู้สูงอายุ 5) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สามพบว่า ผลกระทบในด้านบวกคือการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติจะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งทางสุขภาพร่างกายจิตใจและรายได้ผลกระทบในด้านลบคือปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง

ประการที่สี่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและควรปรับปรุงการนำนโยบายไปปฏิบัติหลายด้านได้แก่งานด้านงบประมาณการบริหารบุคลากรการจัดทำฐานข้อมูลอย่างบูรณาการและการจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

รุจิราพร ศรีพิทยากร⁷⁴ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงไผ่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัย พบว่า

(1) สภาพการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ รongลงมา เป็นการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลและรักษาสุขภาพ

(2) สภาพปัญหาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านผู้สูงอายุ คือ ไม่มีการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพ ด้านรายได้ ด้านนันทนาการ และด้านความมั่นคงทางสังคม ครอบครัวและการคุ้มครองให้ครอบคลุมกับความต้องการของผู้สูงอายุ

(3) แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุต้องการทางด้านจิตใจ คือ ควรมีการตั้งชมรมผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมตามความสนใจ

สุทธิพงศ์ บุญผดุง⁷⁵ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1)” ผลการวิจัย พบว่า

1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากโดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรกรองลงมาคือด้านการรวมกลุ่มทางสังคมด้านสภาพอารมณ์ที่ดีและด้าน

⁷⁴ รุจิราพร ศรีพิทยากร.แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงไผ่ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอุบลราชธานี. สืบค้นจาก, http://www.pol.ubu.ac.th/news_file/attachment-1401698684.doc.

⁷⁵ สุทธิพงศ์ บุญผดุง. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1). รายงานการวิจัย. (ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2554), บทคัดย่อ.

สภาพร่างกายที่ดีตามลำดับในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง

2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตพบว่าด้านสภาพอารมณ์ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ ปัจจัยด้านความกว้างแหว่กว้างและปัจจัยด้านความสบายใจด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวมิตรสหายและเพื่อนบ้านด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชนด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการดำรงชีพและปัจจัยด้านรายรับและรายจ่ายคุณภาพชีวิตด้านสภาพร่างกายที่ดีมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพและปัจจัยด้านการบริโภคที่ดีและสุดท้ายด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องได้แก่ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิดและปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ

3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่2ต่อไป

ภูมิวัฒน์ พรวนสุข⁷⁶ ได้ทำการวิจัย เรื่อง “แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตจังหวัดแพร่” ผลการวิจัย พบว่า

1. ภาพรวมของปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านสุขภาพอนามัยด้านสังคมด้านครอบครัวและด้านการเงินและการงานพบว่าอยู่ในระดับมาก

2. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุพบว่าด้านสุขภาพอนามัยควรมีการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติได้จริงที่สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุพร้อมทั้งมีบริการตรวจสุขภาพประจำปีอย่างจริงจังควรมีการตั้งศูนย์พัฒนาผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมหรือศูนย์ออกกำลังกายควรมีกิจกรรมออกเยี่ยมที่บ้านพร้อมรับฟังปัญหาและแนะนำแนวทางพร้อมทั้งตั้งงบประมาณไว้รองรับผู้สูงอายุในอนาคตด้านสังคมควรจัดกิจกรรมส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดูแลและให้เกิดความสัมพันธ์กับผู้สูงอายุและควรจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุและเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและได้บำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมควรมีรถรับ-ส่งไปโรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยควรมีการแจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ผู้สูงอายุรวมทั้งคนในครอบครัวควรจัดการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและตั้งศูนย์ที่พักพิงชั่วคราวของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและปลอดภัยและควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมให้เพียงพอต่อความต้องการในวันสำคัญของครอบครัวเพื่อสร้างสายใยครอบครัวและสนับสนุนให้อยู่กับ

⁷⁶ ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดแพร่. *บทความวิจัย*. (วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์ 10 (1) : ม.ค.-มิ.ย. 2558), หน้า 77, บทคัดย่อ.

ครอบครัวและส่งเสริมให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัวอย่างมีความสุขจนวาระสุดท้ายและควรจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุอย่างถูกต้องตามหลักเกณฑ์ด้านการเงินและการงาน ควรสนับสนุนในด้านอาชีพการหารายได้อย่างเหมาะสมตามความถนัดของผู้สูงอายุและให้มีส่วนร่วมปฏิบัติทุกขั้นตอนพร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรมเพิ่มความรู้และทักษะด้านอาชีพและมีการบริหารจัดการนำผลิตภัณฑ์กลุ่มออกจำหน่ายและจัดตั้งกองทุนและสวัสดิการกลุ่ม

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการ “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยโดยมีขั้นตอนที่สำคัญในการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

3.2 พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิดหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดทั้งงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีวิชาการของกลุ่มชุมชนต่าง ๆ และภาคที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกอีกอย่างว่าเป็นการเก็บข้อมูลเชิงภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2535 วรรณกรรม หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิดหลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างเกณฑ์ชีวิตในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดสุขภาวะของผู้สูงอายุทั้งในระดับโลกิยะและโลกุตระ

2. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในมิติต่าง ๆ ทั้งแนวคิดและวิถีการปฏิบัติ

3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และการพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ

4. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ รูปแบบเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

3.1.2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยต้องศึกษาเพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการสร้างเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ การพัฒนาเกณฑ์ชี้วัดทั้งในระดับนโยบาย ปัจเจกบุคคล ชุมชน องค์กรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ทำการศึกษาและคัดเลือกพระสงฆ์ องค์กร ชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

2. ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากร จำนวน 4 พื้นที่

3. ดำเนินการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด รูปแบบ องค์ประกอบ เกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

4. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ องค์ประกอบ เกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ และการพัฒนาความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ คณะสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

5. วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ตามองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของการทำงาน รวมถึงการสร้างเกณฑ์การปฏิบัติ (Benchmark) ที่สามารถนำไปสู่กระบวนการศึกษาที่เกี่ยวกับเกณฑ์ชี้วัดในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในระดับต่าง ๆ ได้

6. สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และในระดับปัจเจกบุคคล

3.2 พื้นที่ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยศึกษาชุมชนในลักษณะองค์รวม (Holistic Approach) เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงในกรณีของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้รู้ (Key Informants) และผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุมจากการสนทนา (Snowball) ในกรณีของผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์ด้านจำนวนและคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลไว้ล่วงหน้าพอสังเขป ดังนี้

3.2.1 พื้นที่วิจัย

- อำเภอเมือง
- อำเภอบึงบูรพ์
- อำเภอขุนเณร

3.2.2 ด้านกลุ่มประชากร

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) สัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาครัฐ (Government Sector) คือ ฝ่ายบ้านเมือง และฝ่าย จำนวน 8 คน ได้แก่

- 1) นายวิจิต ไตรสรณกุล นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
- 2) ดร.ฉัฐมงคล อังคสกุลเกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ
- 3) นายไอลัน ปังสุวรรณ นายกเทศมนตรีตำบลบึงบูรพ์
- 4) นางวัชร ธนบุลย์พิพัฒน์ ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ
- 5) นายนิรันดร์ ชูสิทธิ์ ผู้อำนวยการกองการศึกษา และวัฒนธรรม, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

- 6) นางณชา ดอนทราย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
 - 7) นางสาวฉันทัญญพรณ์ ไชยพรรค องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ
 - 8) นางสมพร สังข์สุวรรณ ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม
2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาคชุมชน (Community Sector) ได้แก่ ผู้นำชุมชน 4 คน ได้แก่
- 1) นายเดชธรรม ดวงตา ผู้นำชุมชน
 - 2) นายใบ อุดมหอม ผู้นำชุมชน
 - 3) นางพิณวรรณ จันทร์ภักดี ผู้นำชุมชน
 - 4) นางนรรัตน์ อุดมหอม หัวหน้างานการพยาบาลผู้ป่วยนอกโรงพยาบาลชุมชน
3. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้มีความรู้ (Academic Sector) คือ ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ 5 รูป/คน ได้แก่
- 1) พระครูปริยัติคณานุรักษ์ เจ้าคณะอำเภอเบ็ญจบุรพ์
 - 2) พระดณัย เขมวีโร เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวเสือ
 - 3) พระวีระพงษ์ วิสุทโธ อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
 - 4) นายสมชัย แสงสว่าง อติตรองผู้อำนวยการ สพป.ศรีสะเกษ
 - 5) นายขวัญชัย ไชยโพธิ์ ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภออุทุมพร
4. กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (Youth Sector) ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ 5 คน ได้แก่
- 1) นางอ่อนจันทร์ ดวงตา ผู้สูงอายุอำเภออุทุมพร
 - 2) นางสาวสะอั้ง บุญกัณหา ผู้สูงอายุอำเภอเบ็ญจบุรพ์
 - 3) นายพรหม พรหมคุณ ผู้สูงอายุอำเภออุทุมพร
 - 4) นางสาวเทียบ จินาวัลย์ ผู้สูงอายุอำเภอเบ็ญจบุรพ์
 - 5) นางอำไพ บุญเย็น ผู้สูงอายุอำเภอเบ็ญจบุรพ์

รวมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 22 รูป/คน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังจะได้เก็บข้อมูลบางประเภทจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจัดอยู่ในส่วนของการสังเกตการณ์ประกอบกันไปด้วย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้คือ

3.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนที่เป็น

กรณีศึกษา เพื่อเห็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

3.3.2 การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) สำหรับ พระสงฆ์ ชุมชน และผู้บริหารองค์กรส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 พื้นที่ ดังนี้

- อำเภอเมือง
- อำเภอบึงบูรพ์
- อำเภอขุนขันธ์

พื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 พื้นที่ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานี้ ปรากฏรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. สัมภาษณ์ นายวิจิต ไตรสรณกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
2. สัมภาษณ์ นายนิรันดร์ ชูสิทธิ์, ผู้อำนวยการกองการศึกษา และวัฒนธรรม, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
3. สัมภาษณ์ นางณชา ดอนทราย, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
4. สัมภาษณ์ นางสาวธันรณพรณ์ ไชยพรรค, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
5. สัมภาษณ์ นางวัชรีย์ ธนบุลย์พิพัฒน์, ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์, วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
6. สัมภาษณ์ ดร.ฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ, นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ, 7 มีนาคม 2562.
7. สัมภาษณ์ นางสมพร สังข์สุวรรณ, ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม, 7 มีนาคม 2562.
8. สัมภาษณ์ พระดณัย เขมวีโร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลห้วยเสือ, อำเภอขุนขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
9. สัมภาษณ์ พระวีระพงษ์ วิสุทโธ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

10. สัมภาษณ์ นายสมชัย แสงสว่าง, อดีตรองผู้อำนวยการ สพป.ศรีสะเกษ เขต 3, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

11. สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

12. สัมภาษณ์ นางอ่อนจันทร์ ดวงตา, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

13. สัมภาษณ์ นายเดชธรรม ดวงตา, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

14. สัมภาษณ์ นายใบ อุดมหอม, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

15. สัมภาษณ์ นางพิณวรรณ จันทร์ภักดี, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

16. สัมภาษณ์ นางนรรัตน์ อุดมหอม, หัวหน้างานการพยาบาลผู้ป่วยนอก, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

17. สัมภาษณ์ พระครูปริยัติคณานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอเบิ่งบูรพ์, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

18. สัมภาษณ์ นายไค้กัน ปัญญะสุวงค์, นายกเทศมนตรีตำบลเบิ่งบูรพ์, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

19. สัมภาษณ์ นางสาวสอิ่ง บุญกันหา, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562..

20. สัมภาษณ์ นางทองแสง พรหมคุณ, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

21. สัมภาษณ์ นางสาวเทียบ จินาวัลย์, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

22. สัมภาษณ์ นางอำไพ บุญเย็น, อำเภอเบิ่งบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ก่อนการลงเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า การรู้และเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย จะต้องอาศัยการยอมรับในความรู้และความสามารถของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและตอบคำถามการวิจัย จึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาเอกสาร (Surveying) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการวิจัยในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา ปัญหา แนวทางแก้ไข การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

2. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป ซึ่งจะกระทำโดยไม่ให้ผู้ถูกวิจัยรู้สีกว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตโดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสังเกตและชวนกลุ่มผู้นำชุมชนพูดคุย แสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยพยายามเข้าร่วมเรียนรู้ในฐานะของคนร่วมพื้นที่ เนื่องจากการเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของผู้ถูกวิจัยจะทำให้สังเกตเห็นการแสดงความคิดเห็น การร่วมมือในการทำงานของผู้นำชุมชนต่าง ๆ หรือมีข้อถกเถียงกันเรื่องความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรม ซึ่งได้เห็นพฤติกรรมของผู้นำชุมชน เห็นวิธีการและกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เป็นเทคนิคการสังเกตที่ผู้วิจัยใช้ในระยแรก ๆ ของการเก็บรวบรวมข้อมูลในผู้นำชุมชนและการทำงานภาคสนาม ข้อมูลที่สังเกตได้แก่ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ปัจจัย และการวิเคราะห์

2.2.1 การสังเกตวิถีชีวิตของผู้นำชุมชน เพื่อสังเกตการณ์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหลายอย่างของผู้สูงอายุ

2.2.2. การใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า หรือการให้คนในชุมชนพื้นที่ เล่าถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เรื่องที่ชุมชนภาคภูมิใจ การจัดทำแผนภาพต่าง ๆ

2.2.3 การสำรวจพื้นที่ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้นั่งพูดคุยกับผู้นำชุมชน ผู้องค์กร หน่วยงาน ซึ่งเป็นคนที่เคยเป็นเจ้าของพื้นที่เดิมในชุมชน ให้ช่วยกันวาดแผนที่หมู่บ้านเพื่อสำรวจพื้นที่ทางกายภาพ สร้างภาพแผนที่ของหมู่บ้านตั้งเดิมของชุมชนก่อนที่จะมาเป็นชุมชนในปัจจุบันและให้ผู้นำชุมชนช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีถกเถียงกันอีกครั้ง เพื่อต้องการตรวจทานเขตหมู่บ้านดั้งเดิมของพื้นที่ ว่าเป็นอย่างไร อันจะทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมทางอาชีพและวิถีชีวิต ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ตลอดทั้งความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนในพื้นที่

3. การสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย มีการถ่ายภาพและใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ปัจจุบัน และการวิเคราะห์

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ โดยตั้งคำถามแบบปลายเปิดเป็นคำถามที่กว้าง เพื่อให้เกิดคำตอบและคำถามที่หลากหลายในประเด็นที่ศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลทั่วไป เช่น ข้อมูลบริบทของพื้นที่ ความเป็นมา การดำรงชีวิต การสนับสนุนหรือการร่วมมือกัน และกระบวนการ

3.4 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จะเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ดำเนินการต่อเนื่องจากการเข้าไปพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยมีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร หน่วยงาน ซึ่งการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเบื้องต้น สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเพื่อศึกษาวิจัยข้อมูลในระดับอีกต่อไปได้

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

(1) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

(2) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน คณะสงฆ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

(3) วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเชื่อมโยง

การส่งเสริมชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

(4) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบมีโครงสร้าง มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

(5) นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

(6) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคลต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์กูย กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ซึ่งแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีประเพณี พิธีกรรม และภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ มีการสืบทอดกันมา โดยยังยึดถือและปฏิบัติอย่างเคร่งครัดการประกอบพิธีกรรม จะทำอย่างเป็นลำดับขั้นตอนและต้องมียอดประกอบต่าง ๆ ครบถ้วนและถูกต้องตามที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา จังหวัดศรีสะเกษ ในสังคมไทยปัจจุบัน ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุภายใต้ความจำกัดและไม่เพียงพอของสวัสดิการของภาครัฐ ชุมชน และท้องถิ่นกลับมีบทบาทเติมเต็มสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการในการรับมือสังคมผู้สูงอายุ โดยอาศัยฐานของ ทุนทางสังคมวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้จากการค้นพบ ดังนี้

4.1 ผลการศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่คนในสังคมมนุษย์คือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกัน และกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัดและอื่น ๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่นและอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้นเพราะมนุษย์มีพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพฤติกรรมเหล่านั้นได้ขัดเกลามาโดยลำดับจนกลายเป็นวัฒนธรรม ดังนั้นในแต่ละสังคมจึงยอมมีวัฒนธรรมเฉพาะตัวถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น แม้ว่าจะมีชนกลุ่มต่าง ๆ ตามภาษาพูดที่หลากหลายแต่วัฒนธรรมจะแสดงถึงความเป็นปึกแผ่นการมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัดและหลากหลายจนกลายเป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบด้วยภูมิปัญญาและความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ มีความเชื่อเป็นพื้นฐานที่มาจากลัทธิศาสนา และเป็นที่มาของประเพณีพิธีกรรม ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือประเพณีพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใด ๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้มากขึ้น ซึ่งมีรายละเอียดที่เกิดจากการศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการลงสัมภาษณ์จากผู้คุณุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

4.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์กวย

คำว่า “กวย” เป็นชื่อที่ได้จากการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กวยของคนไทยสยามตั้งแต่มีการแบ่งเขตการปกครองอย่างเป็นทางการของสยามในสมัยอยุธยาตอนปลายกวย หรือ กวย เป็นคำเรียกชื่อตัวเองของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอัตลักษณ์ ด้านภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต อาศัยอยู่อาณาบริเวณลุ่มน้ำโขงและเทือกเขาพนมดงรัก นักภาษาศาสตร์จัดภาษากวยอยู่ สาขามอญ-เขมร ได้แบ่งกลุ่มภาษา กวย โดยใช้ระบบเสียงเป็นเกณฑ์ เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มภาษา กวย (กวย-กวย) และกลุ่มภาษากวย (กวย-กวย) ทั้ง 2¹ กลุ่มนี้ถือว่าที่มีจำนวนมากที่สุดอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และบุรีรัมย์

ชาวกวย มีความเชื่อนับถือวิญญาณ ได้แก่ ภูตผี เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่า เจ้าเขา และมีความเชื่อเรื่องปอบและเรื่องขวัญ ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าทำหน้าที่ดูแลความเจ็บไข้ เพราะชาวกวยเชื่อว่าการเจ็บไข้ เกิดจากการกระทำของผี จึงมีการอ่อนน้อมให้ผีพอใจ โดยมีการรำผีหมอ ผู้ที่รำผีหมอต้องผ่านพิธีไหว้ครู ครอบครู นอกจากนี้ชาวกวยยังมีพิธีไหว้พระแช่ สันนิษฐานว่า เป็นพิธีที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร เป็นพิธีเสี่ยงทายเพื่อดูปริมาณน้ำฝนที่ตกในเดือนต่าง ๆ² นอกจากนี้ ยังนิยมเลี้ยงช้าง ซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวกวยจะออกไปจับช้างในป่าด้วยการคล้องช้าง เรียกว่า “โพนช้าง” เป็นการจับช้างโดยหมอช้าง ใช้บ่วงบาตรที่เรียกว่า “เชือกประกา” ทำจากหนังควายถึงเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของดวงวิญญาณ บรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์คล้องเท้าช้าง แล้วผูกกับต้นไม้ นำช้างมาฝึกใช้งาน การคล้องช้างมีปีละครั้ง ช่วงเดือน 11-12 ช้างที่ตายลงจะมีการฝังอย่างดีและจะขุดกระดูกขึ้นมาทำพิธีอุทิศส่วนกุศลไปให้

(ก) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์กวย ผู้ชายจะแต่งกายด้วยเสื้อคอกลมผ่าหน้านุ่งโสร่งสีเส้นต่าง ๆ หรือกางเกงขาก๊วยสั้น ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ 40 ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุงมีเชิงหรือไม่มี กระดุมทำด้วยเงิน เสื้อแขนกระบอกสีเส้นต่าง ๆ ผ้าเปี่ยงเป็นผ้าขาวม้าหรือผ้าลายลูกแก้วสีครีมดำ 41 กล่าวอีกนัยหนึ่ง การแต่งกายของชาวส่วย หญิงสูงอายุจะนุ่งผ้าที่มีลายใส่เสื้อคอกระเช้าใส่สร้อยคอลูกปัดเงิน นิยมใส่ดอกไม้หอมไว้ที่ตึงหู³ นิยมทอผ้า เช่น ผ้าจิกกะน้อย เป็นผ้าที่มีลักษณะคล้ายผ้าหางกระรอกมีสีแดงเป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่งในพิธีการที่สำคัญ ลักษณะการนุ่งจะนุ่งพับจีบด้านหน้า เหมือนการนุ่งโสร่ง ผ้านุ่งของผู้หญิง นิยมทอหมี่คั่น เป็นทางแนวดิ่งย่นพื้นสีน้ำตาล หัวขึ้นเป็นพื้นแดงลายขีด ตีนขึ้นสีดำมีริ้วขาวเหลืองแดง และมี ผ้าจะกวี เป็นผ้าคล้ายอันลูซิม ของเขมรเป็นลายทางยาว เป็นผ้าที่ผู้หญิงใช้นุ่งในงานสำคัญๆ

¹ สัมภาษณ์ นางอำไพ บุญเย็น, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

² สัมภาษณ์ นางสาวเทียบ จินาวัลย์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

³ สัมภาษณ์ นางทองแสง พรหมคุณ, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

(ข) อัตลักษณ์ด้านภาษา

กลุ่มชาติพันธุ์กูย (หรือกูย หรือส่วย) มีเพียงภาษาพูด สำเนียง และคำศัพท์ร่วมหลายคำ คล้ายภาษาข่า แสก โส้ ล้วนจัดอยู่ในตระกูลภาษามอญ-เขมร (หรือขแมร์) ช่วยให้สามารถสื่อสารกันได้ ภาษากูยยังเป็นภาษาพิเศษที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของหมอควาญช้าง สำหรับการบวงสรวง ผีก่อนการออกจับช้างป่า มีกลุ่มชาติพันธุ์กูยตั้งถิ่นฐานอยู่ในบางส่วนของอำเภอราชไศล อำเภอเมืองจันทร์ อำเภอห้วยทับทัน อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอปรารค์กู่ อำเภอเมืองศรีสะเกษ อำเภอน้ำเกลี้ยง อำเภอศรีรัตนะ อำเภอไพรบึง อำเภอขุนหาญ และอำเภอกันทรลักษณ์ ดินแดนที่ตั้งศรีสะเกษ⁴ จึงได้รับอิทธิพลจากเขมรโบราณแผ่ขยายอิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองการปกครอง เข้ามาสู่แถบอีสานตอนล่าง ก่อตั้งอิทธิพลครอบงำชนพื้นเมืองดั้งเดิม และเกิดชุมชนวัฒนธรรมเขมร ปรากฏหลักฐานในรูปศาสนสถาน ปราสาท ปราสาท ที่กระจายในเขตพื้นที่ทางตอนใต้และตะวันตกเฉียงเหนือบางแห่ง เป็นที่มาของการกำเนิดตราประจำจังหวัด เป็นรูปปราสาทขอมและคำขวัญวรรณคดีของจังหวัดศรีสะเกษ แดนปราสาทขอม การแผ่อิทธิพลของเขมรโบราณ นับว่าอยู่เหนือวัฒนธรรมชาวกูย ชาวกูยจึงดูดซึมเข้าไปอยู่ในกลุ่มเขมร เรียกว่า ส่วย หรือ เขมรป่าดงส่วยเยอเป็นกลุ่มชนหนึ่งในเผ่าส่วย ที่เรียกว่า ส่วยเยอ หรือกูย เยอ ที่ยังคงใช้ภาษาเยอใน 16 หมู่บ้านในบริเวณอำเภอเมือง อำเภอไพรบึง และอำเภอราชไศล

(ค) อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ

กูย หรือ กูย เป็นคำเรียกชื่อตัวเองของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีอัตลักษณ์ด้านภาษา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต อาศัยอยู่อาณาบริเวณลุ่มน้ำโขงและเทือกเขาพนมดงรัก ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวกูย ในปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงกับขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมชาวไทยอีสานและชาวเขมร อาจแตกต่างจากชาวไทยอีสานบ้าง แต่ไม่เด่นชัดมากนัก ที่เด่นชัดคือมีภาษาพูดและการนับเลขเป็นของตัวเอง แต่ไม่มีอักษรและตัวเลขของตนเอง นอกจากนี้ยังมีประเพณีะจ๊วะ (บางหมู่บ้านเรียกว่า ผีฟ้า ผีถน) วิถีวัฒนธรรมของชาวจังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะพิเศษที่มีความหลากหลายของชนเผ่าต่าง ๆ ในพื้นที่ได้แก่ ส่วย เขมร ลาว เยอ จึงเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า ดินแดนสี่เผ่าไทยตามหลักฐานประวัติศาสตร์ กล่าวถึงชนเผ่าพื้นเมืองดั้งเดิมในพื้นที่อีสานใต้ คือชาวกูย หรือ ส่วย ซึ่งเป็นชนเผ่ามอญเขมรเดิมพวกหนึ่ง จัดอยู่ในชนเชื้อชาติ มุณฑ มีนิสัยเป็นอิสระ ชอบอพยพเคลื่อนย้ายไปสู่ที่สมบรูณ์อยู่เสมอ ชาวกูยเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มที่อาศัยตามที่ราบสูงแถบเทือกเขาดงเร็ก และอีกส่วนหลังอพยพมาตามลำน้ำโขง เข้ามาอยู่ทางตอนใต้ของลาว ต่อมาได้ข้ามลำน้ำโขงเข้ามาสู่อีสานด้านแก่งสะพือและแถบอำเภอโขงเจียม แยกย้ายกันออกไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่อำเภวารินชำราบปัจจุบัน และที่บ้านเจียงอีในเขตอำเภอเมืองศรีสะเกษ และกระจายกันตามฝั่งใต้ แม่น้ำมูลแต่อยู่หนาแน่นที่สุดในพื้นที่ศรีสะเกษ

⁴ สัมภาษณ์ นางสาวเทียบ จินาวัลย์, อำเภอเบ็ญบุรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

(ง) อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม

พิธีแซนโฌนตา เป็นพิธีที่ชาวอีสานใต้ โดยเฉพาะชาวศรีสะเกษในเขต อำเภوخุขันธุ์ อำเภอไพรบึง อำเภอภูสิงห์ อำเภอเมืองจันทร์และอำเภอปรางกู บางส่วน ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เป็นพิธีที่เชื่อว่า เมื่อถึงแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับจะออกมาเยี่ยมลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ และจะมาดูว่า ลูกหลานมีความสุข มีความกตัญญูรู้คุณหรือไม่ โดยการนำเครื่องเซ่นไหว้ นำเครื่องอุทิศส่วนกุศล มาทำบุญเพื่ออุทิศให้บรรพบุรุษหรือไม่ถ้าหากว่าลูกหลานได้ทำในสิ่งที่กล่าวนี้แล้ว บรรพบุรุษจะดีใจ มีความสุข และก็จะลูกหลานก็มีความสุขด้วย จะทำมาค้าขึ้น ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เพราะวิญญาณบรรพบุรุษให้พรเหล่านั้นประเพณีแซนโฌนตา มีลักษณะเช่นเดียวกับประเพณีไหว้ผีปู่ย่าของชาวไทยลาว เป็นประเพณีที่แสดงถึงความกตัญญูรู้คุณ การตอบแทนบุญคุณตามโอกาสและตามเทศกาล⁵ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นค่านิยมท้องถิ่นของชาวอีสานทุกหมู่เหล่าเป็นคนมีความกตัญญูรู้คุณโดยเฉพาะบุพการีและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วก็ยังระลึกถึงอยู่เสมอ

ความสำคัญของพิธีแซนโฌนตา จากการศึกษา พบว่า ความสำคัญของพิธีแซนโฌนตาของชาวบ้านเมืองจันทร์ มีความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของเครือญาติเป็นสำคัญ เพราะจากการศึกษาพิธีแซนโฌนตาจะเป็นพิธีที่มีความเชื่อว่าญาติหรือบรรพบุรุษ จะให้คุณให้โทษกับลูกหลานได้นอกจากนี้ชาวบ้าน ได้สั่งสอนลูกหลานว่าต้องกลับมาบ้านในช่วงพิธีนี้ เพื่อมาเซ่นไหว้บรรพบุรุษแล้วชีวิตจะมีความสุข ปลอดภัย ซึ่งจากการศึกษามีลูกหลานที่กลับมาบ้านเพื่อร่วมพิธีกรรมนี้เป็นจำนวนมาก แสดงให้เห็นว่าความสำคัญอันดับต้นๆ ของพิธีนี้คือ ความเชื่อ เรื่องการเคารพนับถือเครือญาติ หรือบรรพบุรุษ

1. เป็นพิธีที่ให้ความสำคัญกับระบบเครือญาติ กล่าวคือ ในพิธีนี้จะเป็นการรวมญาติพี่น้องครั้งใหญ่ ใครอยู่ที่ใดก็ต้องกลับมาบ้านเกิดเพื่อร่วมพิธี
2. เป็นพิธีที่สามารถสร้างสำนึกรักในครอบครัว เครือญาติ
3. เป็นพิธีที่สร้างกำลังใจในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิตให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

ชาวกูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันกับชาวส่วยซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่อพยพมาตั้งถิ่นบริเวณตอนเหนือเมืองกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชา เป็นชนชาติที่พูดภาษา ตระกูลมอญ-เขมร ชาวส่วยมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนหรือตัวอักษรที่เป็นของตนเองลักษณะทั่วไป จะผิวดำ ผมหยิก สูงปานกลาง ร่างบึกบึน ชาวส่วยที่ผสมกับพวกนิกรอยด์ ผมจะหยิกมาก และสีผิวดำมาก ส่วนที่ผสมกับกลุ่ม ไทย-ลาว จะมีผิวขาว ชาวส่วยมีการผสมกลมกลืนกับชนชาติอื่น ๆ จนทำให้เกิดลักษณะทางร่างกายเปลี่ยน แตกต่างจาก เขมรได้ใช้อาณาเขตทหารปราบรัฐอิสระของชาวส่วย เพื่อผนวก

⁵ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภوخุขันธุ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23

อาณาจักรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งทำให้ชาวส่วยต้องอพยพหนีเพื่อแสวงหาที่ดินที่อุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูก

4.1.2 กลุ่มชาติพันธุ์เขมร

กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ของเขมร ได้ขยายเข้าสู่ดินแดนจังหวัดศรีสะเกษ สมัยที่ชาวเขมรได้เข้ามาอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ เพราะกษัตริย์เขมรได้เกณฑ์ชาวเขมร จากประเทศเขมรและชาวทวายในเขตอีสานใต้ ให้เป็นผู้สร้างปราสาทและสร้างเมืองในเขตอีสาน นอกจากนี้ประชาชนยังถูกบังคับให้สร้างถนนหนทางจากนครธมไปยังเมืองและประเทศต่าง ๆ ในเขตอีสานใต้ด้วย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-17 ได้มีการสร้างปราสาทจำนวนมากชาวเขมรที่ถูกเกณฑ์แรงงานจึงได้ตั้งหลักแหล่งอยู่รอบ ๆ ปราสาทและสร้างเมืองขึ้น เช่น เมืองตำ(จังหวัดบุรีรัมย์) และบริเวณอื่น ๆ ทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้าสู่อีสานใต้

วัฒนธรรมเขมรได้เข้ามามีอิทธิพลในหมู่ชาวทวายในเขตจังหวัดศรีสะเกษ โดยเริ่มจากการที่เมืองกำปงสวายหนีภัยการเมืองเข้ามาเมื่อ พ.ศ. 2353 บุตรีของออกญาเดโช ได้แต่งงานกับชาวเมืองสังขะ ต่อมาเจ้าเมืองสังขะได้ส่งคนเข้ามาปกครองเมืองขุขันธ์ เนื่องจากขณะนั้นเมืองขุขันธ์ไม่มีเจ้าเมือง จึงทำให้วัฒนธรรมเขมรเข้ามามีอิทธิพลทางตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ⁶ ในปัจจุบัน และผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของชาวทวาย ในบริเวณแถบนี้ มีการนำวัฒนธรรมเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษาและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เรียกชาวทวายที่กลายเป็นเขมรว่า “เขมรส่วย”

(ก) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกายของคนพื้นเมืองเขมร ชายแต่งกายด้วยเสื้อคอกลมผ่าหน้า นุ่งโสร่งสีสันทันต่าง ๆ ผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ ผ้าขาวม้าที่ใช้ลายขาวดำเล็กกว่าที่คนพื้นเมืองลาวใช้ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าถุงลายตั้ง มีเชิงตามขวางสองชั้น ชั้นบนกว้าง ชั้นล่างแคบระหว่างรอยต่อคาดด้วยสีแดง เสื้อดำย้อมด้วยมะเกลือ แขนกระบอกรัดรูป ตามรอยตะเข็บถักด้วยสีต่าง ๆ ชายเสื้อผ่าทั้งสองด้าน ยาวประมาณ 6 นิ้ว กระดุมทำด้วยเงิน ผ้าคล้องไหล่มีสีสันทันต่าง ๆ ผ้าคล้องคอนิยมหย่อนชายผ้าขาวมาข้างหน้า

(ข) อัตลักษณ์ด้านภาษา

กลุ่มชาติพันธุ์เขมร มีภาษาพูดที่จัดเป็นภาษาเขมรถิ่นไทยหรือเขมรสูง (ขแมร์เลอ) เนื่องจากมีสำเนียงและคำศัพท์หลายคำแตกต่างไปจากภาษาพูดของชาวเขมรในเขตประเทศกัมพูชา ซึ่งจัดเป็นชาวเขมรลุ่มหรือเขมรต่ำ (ขแมร์กรอม) อย่างไรก็ดี ภาษาเขมรสูงหรือเขมรถิ่นไทยในจังหวัด

⁶ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอขุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562

ศรีสะเกษสามารถใช้พูดสื่อสารกับชาวเขมรในเขตประเทศกัมพูชาได้ โดยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขมรอาศัยอยู่หนาแน่นในอำเภอภูสิงห์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษณ์ รวมทั้งบางส่วนของอำเภอศรีรัตนะ อำเภอไพรบึง อำเภอปรังค์ภูและอำเภอห้วยทับทัน⁷ ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนประมาณร้อยละ 20 ของประชากรทั้งจังหวัด

(ค) อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ

ชาวเขมรส่วนมากอยู่ในชนบท มีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาทำไร่ หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้างทำงานในตัวเมือง หรือในเมืองหลวง และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ก็เดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อประกอบอาชีพหลักของตนเป็นเช่นนี้เรื่อยไป ด้านความเชื่อของชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และยังมีความเชื่อในเรื่องผีสงสาร เทวดา และวิญญาณ โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณสามารถทำให้เกิดความสุขและความทุกข์กับชีวิตได้ตลอดเวลาถ้าไม่ปฏิบัติตนให้อยู่ในความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และถูกวิญญาณเหล่านั้นลงโทษ⁸ วิญญาณนั้นมี 2 จำพวก คือ วิญญาณฝ่ายร้ายและวิญญาณฝ่ายดี ธรรมชาติของมนุษย์นั้น ความเชื่อมีความจำเป็นเพื่อยึดถือไว้เป็นที่พึ่งปฏิบัติตามเพื่อความสุขกายสบายใจและความเรียบร้อยของสังคมด้วยเหตุของความกลัวมาแต่ดั้งเดิม มนุษย์จึงเริ่มแสวงหาที่พึ่งที่ไถ่ตัวที่สุด เช่น ความยึดมั่นในอิทธิพลของธรรมชาติ อิทธิพลของวิญญาณของบรรพบุรุษศาสนา คือ ความเชื่อในดวงวิญญาณการบวงสรวงบูชาการสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างมนุษย์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ในศาสนาที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามายุ่งเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์โดยตรงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีลักษณะของความเกรงขามและหวาดกลัว ก่อให้เกิดพิธีเช่นสรวงบูชาเพื่อเอาใจและต่อรองกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

พิธีกรรมโงะมะมีวัดเป็นความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ จัดทำขึ้นเพื่อรักษาพยาบาลผู้ป่วย ตามความเชื่อที่ว่าผีบรรพบุรุษเป็นผู้กระทำให้เจ็บป่วย โดยมีมะมีวัดเป็นร่างทรง วิธีการรักษาอาการป่วยใช้ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรนั้นการประกอบพิธีกรรมโงะมะมีวัดต้องมียอดประกอบที่ถูกต้องตามวิถีที่เคยปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ถ้าการประกอบพิธีกรรมมีขั้นตอนไม่ถูกต้อง อาการป่วยไข้จะไม่หาย และถือว่าเป็นการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์

⁷ สัมภาษณ์ นายสมชัย แสงสว่าง, อดีตรองผู้อำนวยการ สพป.ศรีสะเกษ เขต 3, อำเภอขุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

⁸ สัมภาษณ์ พระดณัย เขมวีโร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวเสือ, อำเภอขุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในแต่ละหมู่ คือ การจัดพิธีกรรมมะมั่วต พิธีกรรมมะมั่วตนี้มีขึ้นก็ด้วยเหตุใหญ่ๆ หรือ ประเด็นหลักๆ คือ เรื่องการพยากรณ์ การทำนายทายทัก การขอขมาของรักษา แม้แต่การเสี่ยงทายนั้นก็มิหรือเพื่อขอความคุ้มครอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงในสายตระกูลนี้เป็นการเลี้ยงดวงวิญญาณบรรพบุรุษตลอดถึงผีบ้าน ผีเรือน อันเป็นผู้ดูแลครอบครัว ความสำคัญของพิธีกรรมการเข้าทรงที่เกิดจากความเจ็บป่วย การรักษา การหาสาเหตุและพิธีการแก้บนบาน

(ง) อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม

พิธีเรือมมะมั่วต เป็นพิธีที่เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นวิญญาณของบรรพบุรุษ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่า วิญญาณบรรพบุรุษ คือ ผู้เฝ้าดูแลกฎระเบียบ วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนให้ลูกหลานอยู่ดีมีสุข สืบทอดกันต่อมา เมื่อมีลูกหลาน คนใดกระทำความผิด ต้องมีการตักเตือน หรือลงโทษ ให้ผู้กระทำความผิดนั้นได้รู้ตัว ซึ่งนอกจากนี้ยังลงโทษไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ญาติ พ่อ แม่ ลูกหลาน ที่อยู่ด้วยกัน การทำโทษนั้นคือ การทำให้เจ็บป่วย และรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ไม่หาย ต้องมีวิธีเดียวที่จะรักษาได้ คือ การขอขมาลาโทษ ผี ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ โดยผ่านร่างเข้าทรงเมื่อขอขมา ลาโทษเสร็จ ต้องมีการฟ้อนรำ เพื่อให้ผี ดวงวิญญาณบรรพบุรุษได้สนุกสนาน ด้วยการประกอบพิธีกรรมเรือมมะมั่วต หรือ รำแม่เมต นั่นเอง

ดังนั้น พิธีรำมะมั่วต จึงเป็นพิธีกรรมที่รักษาอาการป่วย โดยใช้ความเชื่อร่วมกับพลังใจของผู้ป่วย และพลังใจของผู้ร่วมพิธี ตลอดถึงพลังของศิลปะด้านดนตรี ในเสียงเพลงที่ใช้ร่วมพิธีกรรม เพราะในกระบวนการทำพิธี จะพบว่า สาเหตุของการเจ็บป่วย คือ การทำผิด กฎ ฮีต ครอง ที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ บรรพบุรุษไม่พอใจจึงทำให้เจ็บป่วย รักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ก็ไม่หาย⁹ ต้องบอกกล่าว เข้าทรงเพื่อค้นหาสาเหตุของการเจ็บป่วย ว่าทำผิดอะไร แล้วทำอย่างไรจึงจะหาย เมื่อทราบสาเหตุ และบรรพบุรุษให้อภัยแล้ว จึงต้องมีการรำรำเพื่อความรื่นเริง ซึ่งผู้ป่วยก็จะรำรำด้วยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการรำแม่เมต จะพบว่า ผู้ป่วยที่ถูกกล่าวว่าทำผิด ฮีต ครอง ก่อนจะมีพิธี จะไม่สามารถลุกขึ้นรำรำร่วมกับคณะแม่เมตได้ แต่เมื่อมีการประกอบพิธีกลับสามารถ ลุกขึ้นรำรำได้เหมือนไม่มีอาการป่วยใด

ความสำคัญของพิธีรำมะมั่วต จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า สิ่งที่ทำให้ผู้ป่วยสามารถลุกขึ้นได้เพราะความเชื่อ คือ เชื่อว่า บรรพบุรุษได้ให้อภัยแล้ว ต้องแสดงความดีใจ ต้องสนุกสนานร่วมกับพิธี นอกจากนั้นพลังของเสียงเพลงที่บรรเลง และการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มาร่วมพิธี ก็เป็นอีกปัจจัย

⁹ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอขุนยี่, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562

หนึ่งที่มีผลทำให้ผู้ป่วยมีกำลังใจ มีพลังในการร่วมร่ำรำในพิธี ความสำคัญของพิธีร่ำมะมวด สรุปได้คือ

1. เป็นพิธีที่ให้ความสำคัญกับ คติ ความเชื่อ คำสอนที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ซึ่งคนอีสานเรียกว่า ฮีต คอง
2. เป็นพิธีที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการดำเนินพิธีกรรม คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มาเป็นกำลังใจให้กับคนป่วย
3. เป็นพิธีที่แสดงให้เห็นถึงพลังของชุมชนในการดูแลซึ่งกันและกัน

4.1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ชาวลาว เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาตอนหลัง ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 โดยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณพื้นที่เมืองศรีสะเกษ อำเภอกันทรารมย์ และอำเภอบึงบูรพ์กลุ่มชนชาวลาวดังกล่าวนี้ จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว (การจำแนกเผ่าพันธุ์ กลุ่มชนในประเทศลาวจัดออกเป็น 3 กลุ่ม หรือ 3 เผ่า คือ (1) เผ่าอินโดนีเซีย ซึ่งเรียกว่า ลาวเทิง หรือ ลาวข่า (2) เผ่าจีน หรือลาวสูง ได้แก่ พวกแม้ว เยา และ (3) เผ่าไทลาว หมายถึง ลาวในที่ลุ่ม ได้แก่ ชนเผ่าไท ผู้ไทและลาว) ชาวลาวที่เข้ามาอยู่ในศรีสะเกษจึงจัดเป็น เผ่าไทลาว ซึ่งมีทั้งลาวชาวนครจำปาศักดิ์เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มแรก ก่อนที่จะตั้งเมืองขุขันธ์ และลาวจากเวียงจันทน์ ฝัในทางศึกษาหาความรู้

คำว่า ไทย-ลาว เป็นคำที่มาจากรากภาษาเดิม แต่ปัจจุบันนำมาใช้กับภาษาไทยกลางเพื่อใช้เรียกกลุ่มคนพูดภาษาไทยที่อยู่เหนือลุ่มน้ำเจ้าพระยา ไทย-ลาว ชอบกินข้าวเหนียว ศิลปะวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องผีและการนับถือพระพุทธศาสนา ตามหลักฐานพงศาวดาร ลาวเป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ในเขตลุ่มน้ำโขง ตั้งแต่เมืองสิงห์ ทางตอนใต้ของแคว้นสิบสองปันนา มายังแคว้นสิบสองจุไท ในเขตลุ่มแม่น้ำดำทางตะวันออก ลงมาถึงทางใต้เขตแคว้นตะวันตกของญวน มีลาวกลุ่มหนึ่งขยายมาสู่ลุ่มน้ำโขงด้านตะวันตกและใต้¹⁰ เป็นช่วงที่คนลาวเริ่มมาตั้งหลักแหล่งในบ้านเมืองอีสาน ซึ่งการเข้ามานั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การอพยพลักลอบ ลักษณะนี้จะกระจัดกระจายกันตั้งถิ่นฐาน และการถูกกวาดต้อนเข้ามา ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลาง

เป็นต้น

คนลาวประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พืชที่ปลูกคือ ข้าวเหนียว อ้อย ถั่ว ยาสูบ ข้าวโพด ฝ้าย พริกไทย มะเขือเทศ มะม่วง มะละกอ สับปะรด เป็นต้น สัตว์เลี้ยงได้แก่ วัว ควาย ไก่เป็ด หมู นอกจากนั้นยังมีการจับปลาเป็นอาหาร ชาวลาวยังทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น ปั่นหม้อสาน ตะกร้า ทอผ้า เป็นต้น ผู้หญิงลาวจะมีหน้าที่ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ ดำข้าว เตรียมอาหาร ทำครัวเพาะปลูก เก็บเกี่ยว ส่วนผู้ชายจะทำงานหว่านไถนา ชาวลาวมีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงาน

¹⁰ สัมภาษณ์ นางอ่อนจันทร์ ดวงตา, อำเภอยุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

แล้ว จะอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะย้ายออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ลูกสาวมักจะได้รับมรดกที่ดินและบ้านจากพ่อแม่และมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนหลังจากแต่งงาน

คนลาวในประเทศลาวและลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีความสัมพันธ์ กันมาช้านาน หมู่บ้านชาวลาวจะตั้งอยู่ติดแม่น้ำ แวดล้อมด้วยสวนมะพร้าว และนาข้าว ตัวบ้านสร้างจากไม้ไผ่ ยกพื้นสูง มีบันได อยู่ด้านหน้า บนเรือนจะกั้นเป็นห้องนอน และพื้นที่ทำงาน ได้ทุนบ้านใช้เป็นที่เก็บเครื่องมือทำนาทำไร่ และใช้เลี้ยงสัตว์ ส่วนยุ้งข้าวจะปลูกอยู่ห่างจากตัวเรือนออกไป

(ก) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกาย การแต่งกายผู้หญิงและผู้ชายนิยมสวมเสื้อไหมเหยียบลายลูกแก้ว ย้อมมะเกลือ ผู้หญิงนุ่งซิ่นหมี่คั่นหรือซิ่นเข็นคั่นต่อตีน นิยมเปี่ยงสไบด้วยผ้าขาวม้าใส่ปลาไหล ผู้ชายนุ่งผ้าโสร่ง ผ้าขาวม้าคาดเอว กลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในเขตอำเภอซุนธุ์ นับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวกลุ่มใหญ่อีกกลุ่มหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในเขตอำเภอซุนธุ์ มีความเชี่ยวชาญในการทอผ้าไหมหลากหลายชนิด เป็นแหล่งผลิตผ้าไหมที่สำคัญของจังหวัดศรีสะเกษ มีผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นหลายชนิด อาทิ หมี่คั่นขอ ซิวทิวเม็ดข้าวสาร ซิ่นหมี่ลายขอพวง¹¹ เป็นต้นนอกจากนี้อาเภออุทุมพรพิสัยยังคงเป็นแหล่งผลิตผ้าไหมมัดหมี่ที่สำคัญของจังหวัดศรีสะเกษอีกด้วยลักษณะการแต่งกายของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีชื่อเสียงในเรื่องการทอผ้าไหม โดยเฉพาะในปัจจุบันที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ผ้าซิ่นตีนแดง

(ข) อัตลักษณ์ด้านภาษา

กลุ่มชาติพันธุ์ลาว มีภาษาในการสื่อสารเป็นของตนเองทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ได้แก่ อักษรไทยน้อยและอักษรธรรมอีสาน ซึ่งมีพื้นฐานและตัวอักษรใกล้เคียงกับอักษรลาว สำเนียงภาษาพูดของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวลาว จัดอยู่อยู่ในตระกูลภาษาไท (หรือไต)-กะได ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความแตกต่างจากสำเนียงของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดทางตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเนื่องจากพื้นฐานการพัฒนาและถิ่นฐานเดิมที่แตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งชาวลาวที่เคลื่อนย้ายมาจากทางตอนเหนือและตอนใต้ของประเทศลาวปัจจุบัน ทั้งนี้ ภาษาลาวอีสานมีการพูดทั่วไปในทุกอำเภอของจังหวัดศรีสะเกษ¹² ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดในพื้นที่ภาคอีสานมีฮีต ครอง ดำนาน อักษร จาริต ประเพณีมีการตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่ม ยึดทำเลการทำนาเป็นสำคัญ ถือเป็นกลุ่มวัฒนธรรมข้าว เส้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยและลาวนั้นไม่ได้สะท้อนความแตกต่างของชนสองฝั่งโขงมีวัฒนธรรมประเพณีใกล้เคียงกันจนกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การแบ่งเขตประเทศเป็นเพียงข้อตกลงระหว่างรัฐ

¹¹ สัมภาษณ์ นางพิณวรรณ จันทร์ภักดี, อำเภอซุนธุ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

¹² สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอซุนธุ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

(ค) อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ

การอยู่ร่วมกันในสังคมก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย หมู่บ้านอีสานจึงมีการกำหนดแม่บททางพฤติกรรมไว้ให้เป็นแนวเดียวกัน เรียกว่า ฮีต-คอง หรือจารีตประเพณี ซึ่งเปรียบเสมือนกฎหมายสูงสุดหรือรัฐธรรมนูญ ผู้ไม่ปฏิบัติตามย่อมถูกลงโทษทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เมื่อเยาวชนเติบโตถึงวัยอันควรพ่อแม่จะสอนฮีต-คองให้จากประสบการณ์ชีวิต การปลูกฝังคตินี้ต้องใช้เวลาสั่งสมจากวัยเด็กจนถึงวัยครองเรือน ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสานแตกต่างจากภาคกลางตรงที่ขนบธรรมเนียมประเพณีของภาคกลางได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูและคัมภีร์พระมนุธรรมศาสตร์ ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีอีสานได้รับอิทธิพลจากล้านช้าง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมจีน คือการเคารพบรรพบุรุษ

งานบุญประเพณีของชาวลาวหรือชาวอีสานมีทั้งประเพณีในชีวิตประจำวัน และประเพณีตามฮีตสิบสอง ประเพณีในชีวิตประจำวันประกอบด้วยประเพณีแต่งงาน ประเพณีบวช ประเพณีการเลี้ยงผีปู่ตา และประเพณีการตาย ส่วนประเพณีในฮีตสิบสองนั้นเป็นประเพณีประจำสิบสองเดือนของชาวอีสาน ประเพณีท้องถิ่นของชาวอีสานจึงได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมล้านช้างซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือดและเขตแดนทางการเมืองมาตั้งแต่อดีต โดยคลี่คลายมาจากลัทธิความเชื่อทางพราหมณ์และฝอยางเข้มข้นมากกว่าพุทธศาสนา¹³ ประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับช่วงวัยของชีวิตและวิถีการทำมาหากิน อันเป็นผลมาจากระบบการผลิตภาคเกษตรที่ต้องอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติ ชาวอีสานเรียกขนบธรรมเนียมประเพณีนี้ว่า ฮีต-คอง ถือเป็นเสมือนธรรมนูญชีวิตให้ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตามเพื่อความสงบสันติและความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน

(ง) อัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรม

ชาวอีสานมีการนับถือประเพณีในระบบฮีต-คองอย่างเคร่งครัดมาแต่โบราณ ระบบฮีตสิบสอง-คองสิบสี่ เป็นการผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิตเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างกลมกลืนก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถนำไปใช้ได้ในระบบต่าง ๆ คล้ายกับเป็นกฎหมายหรือธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคม ที่ซ่อนอยู่ภายในประเพณีอีกชั้นหนึ่ง ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสาน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมให้คงอยู่ และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสานเมื่อมีโอกาสประกอบกิจกรรมตามประเพณีในแต่ละเดือนร่วมกัน

ประเพณีนั้นเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” หรือจารีตประเพณี

ความสำคัญของฮีตสิบสองคองสิบสี่ จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ในจำนวนประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานนี้ มีจุดมุ่งหมายหรือความเชื่อหลักในการกระทำ ได้ 4 ประเภท กล่าวคือ

¹³ สัมภาษณ์ พระวีระพงษ์ วิสุทโธ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

(1) ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด 6 เดือน คือ เดือนเจียงเดือนสามเดือนสี่เดือนแปด เดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง⁶³

(2) ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในไร่นาตลอดจนความบริบูรณ์ของฝน มีทั้งหมด 3 เดือน คือ เดือนยี่ เดือนหก และเดือนสิบ ซึ่งเป็นความเชื่อตามแบบธรรมชาตินิยมหรือความเชื่อเกี่ยวกับผืนดินเอง

(3) ประเพณีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้อยู่เป็นสุข มีทั้งหมด 2 เดือน คือ เดือนห้า และเดือนเจ็ด ซึ่งจะมีลักษณะของความเชื่อถือผีผสมกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์อยู่ในประเพณีเดียวกัน

(4) ประเพณีเกี่ยวกับความกตัญญูและระลึกถึงบรรพบุรุษ มี 2 เดือน คือ เดือนเก้า และเดือนสิบ ซึ่งจะผสมความมุ่งหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์และแสดงความกตัญญูด้วย เป็นต้น

กิจกรรมทั้ง 12 เดือนนี้ ถือเป็นประเพณีหลักของชาวอีสานทั่วไปที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และประเพณีเหล่านี้ยังแสดงให้เห็นถึงความพร้อมเพียงร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนอีสานที่เต็มไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ แรงกายแรงใจเพื่อการกุศล ความสามัคคีตลอดจนความกตัญญูรู้คุณต่อบุพการี

4.1.4 กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

ชาวเยอ เป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เรียกตนเองว่า กวยมีความหมายว่า คนหากจัดกลุ่มแล้ว ชาวเยอจัดอยู่ในกลุ่มของชาวเยอ มีภาษาพูดภาษาเดียวกัน ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกับ ชาวเยอเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบในแถบอีสานใต้และอีสานเหนือบางส่วน รวมทั้งฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในครั้งที่กษัตริย์ขอมปกครองนครจำปาศักดิ์นั้น ชาวเยอเป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น ชาวเยอเรียกตัวเองหลายอย่าง เช่น จะ ระแตะ บุร กูย ฯลฯ ชาวเยออยู่ 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

2. กลุ่มที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ เยอ เดิมอยู่ในเขตเมืองอัตปือ แสนแป สารวัน อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเมื่อใดไม่ปรากฏ

ชาวเยอได้อพยพจากฝั่งซ้ายมาอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงเพื่อขยายอาณาเขตและหนีภัยสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเป็นแบบการค้า การเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและวัฒนธรรม ผู้นำมีบทบาทลดลงผู้คนมีเสรีภาพ มีความคิดเห็นมากขึ้น ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงได้แก่ การสาธารณสุข โภค ด้านอาหารศึกษา การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมความนิยมด้านวัตถุมงคลมากขึ้นศรีสะเกษเป็นแหล่งอารยธรรมของชน 4 เผ่า คือ ส่วย เยอ เขมร และลาว¹⁴ ในอดีตชนเผ่าลาวเขมรเคย

¹⁴ สัมภาษณ์ นายใบ อุดมหอม , อำเภอขุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

ปกครองมาก่อน และต่อมาชาวส่วย กวยหรือกูยได้อพยพมาสร้างบ้านแปลงเมืองรวมถึงการปกครอง4 ส่วนชาวเยอเป็นชนกลุ่มหนึ่งก็คือ กวยเยอ ต่อมาเรียก เยอ ชนทั้ง 4 เผ่า มีภาษาพูดในท้องถิ่นของตนเองรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงจังหวัดศรีสะเกษ จึงเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น คือ เป็นดินแดนของหลายเผ่าที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของอีสาน มีพื้นที่ประมาณ 8,800,000 ตารางกิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 515 กิโลเมตร (โดยทางรถไฟ) แบ่งการปกครองออกเป็น 22 อำเภอ มีประชากรประมาณ 1 ล้านกว่าคน จังหวัดศรีสะเกษ เป็นปัจฉิมเขต มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศเขมร และอยู่ใกล้กับประเทศลาว สองประเทศนี้เปรียบเหมือนเมืองพี่เมืองน้อง เพราะมีวัฒนธรรมทางภาษากลายคลึงกันกับคนไทยที่อยู่ทางภาคอีสาน ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้จังหวัดศรีสะเกษ มีคนหลายเผ่า ได้แก่ชนเผ่าลาว เผ่าเขมร เผ่าส่วย และเผ่าเยอ ซึ่งแต่ละเผ่ามีลักษณะวัฒนธรรมเป็นของตนเองมีความสัมพันธ์อย่างกลมกลืน โดยเฉพาะกลุ่มชนคนเผ่าเยอ “บ้านโพนค้อ” ตำบลโพนค้อ อำเภอเมืองจังหวัดศรีสะเกษ มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน มีประชากรเกือบ 3,000 คน ห่างจากตัวจังหวัดศรีสะเกษ 10 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 221 ถนนสายศรีสะเกษ-กันทรลักษณ์

(ก) อัตลักษณ์ด้านการแต่งกาย

ผู้ชายจะนุ่งโสร่งหรือผ้าสีต่าง ๆ เป็นโจงกระเบน มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ เครื่องประดับมีสร้อยคอรูปแบบต่าง ๆ ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกกลมหรือคอตั้งสีสันต่าง ๆ นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน มีเสื้อสีสันต่าง ๆ แต่ไม่มีลวดลายอยู่ด้านใน มีตุ้มหูเป็นเครื่องประดับที่สำคัญ การแต่งตัวของชาวเผ่าเยอ ในดั้งเดิม ผู้ชายใส่เชื้ดไม่มีคอปกสีกรมท่า กางเกงขาวยาวสีกรมท่า และมีผ้าขาวม้ามัดเอว ผู้หญิง ใส่เสื้อสีดำเทา ใส่ผ้าไหม (ผ้าถุง) สีดำ และสีกรมท่า หรือสีอื่น ๆ และมีผ้าไหมพาดผ่านไหล่ซ้ายลงไปบรรจบกันบริเวณเอวด้านขวา คนเผ่าเยอแท้ทุกคน¹⁵ จะมีสีผิวเหลืองขาวเหมือนจีน คนเผ่ากูยชอบบอยุ่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ เห็นได้จากการปลูกบ้านเป็นกลุ่ม ลักษณะของบ้านจะเป็นบ้านสองชั้น ใต้ถุนโล่งเพื่อใช้เลี้ยงควาย หรือวัว หลังคาจะทำจากฟางข้าว ผนังหรือกันห้องจะเป็นไม้ไผ่สาน ซึ่งในปัจจุบันไม่มีให้เห็นแล้ว ส่วนเสาและพื้นบ้าน จะเป็นไม้เนื้อแข็งทั่วไป

(ข) อัตลักษณ์ด้านภาษา

ภาษาเยอ เป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่วนมากทุก ๆ คำ จะพูดกันเป็นเสียงสามัญ (สามัญ เอก โท ตรี จัตวา) ในประโยคบอกเล่า แต่ในประโยคคำถาม พยางค์สุดท้ายจะเป็นเสียงตรีหรือ จัตวา ในปัจจุบัน ภาษาเยอได้เปลี่ยนไปตามยุคสมัย และกลายเป็นภาษาเยอสมัยใหม่ เช่นจะมีบางคำที่เป็นภาษาไทยบ้างเช่น ฮัวใจ (หัวใจ) ภาษาอีสานบ้าง และภาษาที่เรียกสิ่งของที่ไม่เคยมีมาใน

¹⁵ สัมภาษณ์ นายใบ อุดมหอม , อำเภอขุนันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.

สมัยโบราณมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง¹⁶ เช่น วัฒนธรรมทางภาษา เยอมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน เคยคิดประดิษฐ์อักษรพร้อม ๆ กับชนชาติเขมร

(ค) อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ

ความเชื่อ เป็นสิ่งที่อยู่ในความนึกคิดของมนุษย์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่แสดงออก ความเชื่อจะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์มีพฤติกรรมต่าง ๆ อันจะนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ ดังนั้น ความเชื่อ จึงมีอิทธิพลต่อการกำหนดวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคมพระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่ให้พุทธศาสนิกชนมีศรัทธาเป็นพื้นฐาน แต่เป็นศรัทธาที่มีเหตุผล ที่ผู้ศรัทธาสามารถนำไปสู่การพัฒนาปัญญาได้ กรรมเป็นหลักธรรมที่สำคัญหลักธรรมหนึ่งทางพระพุทธศาสนาและเป็นหลักธรรมที่มาจากศรัทธาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์¹⁷ แสดงให้เห็นถึงความคิดที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม อันนำไปสู่การกำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม

ชาวเยอมีความเชื่อเช่นเดียวกับคนอีสานทั่วไป เช่น เชื่อผีนางไม้ ผีฟ้า พญาแถน เชื่อผีปอบ ผีนาตาแฮก เชื่อบุญ เชื่อบาป เข้าวัดฟังธรรม ยึดฮีตโบราณ คือ แต่งงานต้องสู่ขอ ถือเป็นจารีต ประเพณีอันดีงามของสังคม พิธีกรรมที่โดดเด่นของชาวเยอ คือ พิธีกรรมบวงสรวงพระยากระตาศิลานเป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษ ซึ่งพระยากระตาศิลานำกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่อพยพจากลาวได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ

(ง) อัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม

สะโน เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่า แต่ชุมชนให้ความสำคัญของการเป่าน้อยมาก เป็นผลให้สะโน เลือนหายไปจากความเชื่อของคนในชุมชนโดยเฉพาะลูกหลาน ซึ่งไม่เคยได้ข้อมูลเกี่ยวกับสะโนไม่เคยรับรู้ ว่า สะโน คือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเสียงของสะโน คือ พลังในการดูแลตนเองเพื่อให้พ้นจากอันตราย ดูแลชุมชนเพื่อความสงบ สมบูรณ์ คติ ความเชื่อ ความสำคัญด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ-สะโนเป็นสัญลักษณ์ของความศักดิ์สิทธิ์ ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวเยอชาวเยอเชื่อว่า การเป่าสะโนสามารถปกป้องคุ้มครองภัยได้-เสียงของสะโน คือ สิ่งสำคัญในการปกป้องคุ้มครอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่น ความมั่นใจในความปลอดภัยการให้ความสำคัญของสะโนว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นั้น สะโนสามารถปกป้องคุ้มครองได้โดยเฉพาะเสียงของสะโน ซึ่งหากมีการบูรณาการถึงขั้นให้เกิดความเชื่อในหมู่ลูกหลานว่าใครได้ฟังเสียงสะโน ชีวิตจะมีความสุข จะเป็นการสร้างความสำคัญของสะโนได้ดียิ่ง สะโนเป็นภาษาเขมรแปลว่า “เขาสัตว์” ถ้าเป็นเขาคายก็จะเรียก “สะโนกะใบ” สะโน เป็นเครื่องเป่าของ

¹⁶ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอขุขันธ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562

¹⁷ สัมภาษณ์ พระครูปริยัติคณานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอเบ็ญจบุรพ, อำเภอเบ็ญจบุรพ, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

ชาวเยอทำจากเขาสัตว์ (เขาควาย) เรียกเป็นภาษาเยอว่า “ซั้ง” หรือ “ซั้งโน” การที่ชาวเยอ นิยมนำเขาควายมาทำสะโน เนื่องจากเขาควายมีรูลึกลงแต่โคนเขาจนถึงปลายเขา ทำให้เจาะรูจากปลายเขาได้ง่าย ส่วนเขาวัวนั้น รูจากโคนเขาถึงปลายเขาไม่ลึกลงจึงไม่นิยม ตามหลักความเชื่อของชาวเยอ ดังนั้น สะโนจึงเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม หรือกิจกรรมที่สำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวงศาลพระยาทตะศิลา การแข่งขันเรือ และเป็นการเป่าเพื่อบูชาสังข์ (หอยสังข์) ยังไม่นิยมนำมาเป่าเพื่อความบันเทิง หรือเพื่อผ่อนคลายใด ๆ

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า วัฒนธรรมหรือภูมิปัญญาในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เพราะมีระบบนิเวศ ความเชื่อที่แตกต่างกัน เกิดขึ้นจากการสั่งสม เรียนรู้โดยการปฏิบัติ การศึกษาทดลองโดยชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งแบบตัวต่อตัว คือ ภายในครอบครัว พี่น้อง เครือญาติ หรือแบบวัด แบบสำนัก แบบกระบวนการชุมชนผ่านกิจกรรมของชุมชน การสั่งสมที่ยาวนานกลายเป็นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีกฎ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติ ผสมผสานความเชื่อท้องถิ่นที่แฝงอยู่เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคน ซึ่งถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการถ่ายทอดผ่านการซึมซับในแบบบูรณาการรอบด้าน คือ ทั้งแบบการเล่าสืบทอด การเรียนรู้ด้วยตนเอง การสืบทอดทางสายสกุล การดำเนินไปของวัฒนธรรม ภูมิปัญญาเหล่านี้ ชุมชนได้ วิเคราะห์ สังเคราะห์โดย ชุมชนเอง จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ต้องถือปฏิบัติ กลายเป็นกฎระเบียบทางสังคม เพื่อจัดการ ความสัมพันธ์ระหว่าง คน กับชุมชน ผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม คติธรรม และความเชื่อ ดังนั้น คติ คำสอน ที่มีในพิธีกรรม งานบุญ การละเล่น นิทาน ตำนาน เรื่องบอกเล่า จารีกโบราณ งานศิลปะ บ้านเพิง ตลอดจนงานแกะสลักหรือจิตรกรรม ทั้งหมดนี้คือ วัฒนธรรม หรือภูมิปัญญาที่เกิดจากคนในอดีตเป็นผู้รังสรรค์ซึ่งวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเหล่านี้ให้อยู่กับชีวิตประจำวันของชุมชนจนกลายเป็น วิถีชีวิตการอยู่ร่วมกันของชุมชน

อัตลักษณ์ของคนอีสานเป็นสิ่งสะท้อนความเป็นตัวตนของคนอีสานได้อย่างดีและสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนที่ทุกคนมอง ที่ทุกคนเห็น บอกได้เลยว่านั่นคือคนอีสาน สิ่งที่บอกหรือแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนอีสานก็คือ การแต่งกาย ความเชื่อ วัฒนธรรม และภาษาอีสาน มีทั้งภาษาที่เป็นบทกลอนหรือเรียกอีกอย่างว่า ผญา เป็นวัฒนธรรมทางภาษาที่ถ่ายทอดมาจากบรรพชน เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางภาษา ลักษณะสำคัญของอัตลักษณ์ยังเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลายรูปแบบ ในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ ก็ยังเกี่ยวข้องกับมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวเรา อย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ ความรู้สึกเรา เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณทลของอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่ซ้อนทับกันอยู่

จึงมีการจัดแบ่งประเภทของอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ คือ

(1) ระดับอัตลักษณ์ส่วนบุคคล

(2) ระดับอัตลักษณ์ทางสังคม

การที่สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามีภรรยา ภาษา สัญลักษณ์และการสร้างภาพแทนความจริง เป็นสิ่งสำคัญในการแสดงให้เห็นแนวทางหรือที่เรามีอัตลักษณ์ร่วมกับบุคคลบ้าง คนและการแยกแยะตัวเราด้วยการสร้างความต่างจากคนอื่น ในความเข้าใจนี้เองแม้ว่าในฐานะของบุคคลเราควรจะยอมรับในอัตลักษณ์ ต่าง ๆ อย่างตั้งใจ อัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่เราอาศัยอยู่และความสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เราอาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามการที่เรามองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจไม่สอดคล้องกันเสมอไป เนื่องจากวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่มีความโดดเด่นต่างกันไม่ว่าจะในเรื่อง ภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรมล้วนมีความสำคัญต่อคนในพื้นที่ และเป็นอัตลักษณ์ที่ชวนให้คนต่างถิ่นได้เข้ามาสัมผัส ความเป็นชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ อย่างภาคภูมิใจ

4.2 ผลการศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ

ในการศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ ได้พัฒนากระบวนการส่งเสริมสุขภาวะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยอาศัย โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นแหล่งให้ความรู้

คณะผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ โดยเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่าง 2 เขตเทศบาล ได้แก่ เทศบาลเมืองศรีสะเกษ และเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ และ นโยบายโดยรวมของจังหวัด คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ โดยแบ่ง เรื่องเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. นโยบาย
2. ระบบและกลไก
3. กระบวนการ

จากการศึกษาวิจัย พบว่า ทั้ง 2 เทศบาลเมืองศรีสะเกษ และเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้มีรูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ และ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ดังนี้

4.2.1 นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลเมืองศรีสะเกษ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ซึ่งระบุไว้ใน บทที่ 4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาค้นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ข้อที่ 5.2.4 ความว่า พัฒนาผู้สูงอายุให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีคุณภาพ มีคุณค่า สามารถปรับตัวเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นพลังในการพัฒนาสังคม¹⁸

1. นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลเมืองศรีสะเกษ

ดร.ฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุดังกล่าวนั้น ทางเทศบาลเมืองศรีสะเกษได้ดำเนินกิจการส่งเสริมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ โดยมีการการดำเนินกิจกรรมโครงการในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ¹⁹ ได้แก่

- 1) การส่งเสริมรายได้และการมีงานทำผู้สูงอายุ ควบคู่กับการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทั้งด้านวิชาการ และการใช้สื่อการเรียนรู้สมัยแก่ผู้สูงอายุ เพื่อการประกอบอาชีพและการพัฒนาตัวเองอย่างต่อเนื่อง
- 2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำความรู้และประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นคลังสมองของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเอง โดยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและความจำเป็นทางกายภาพให้เหมาะสมกับวัย และการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในรูปแบบที่หลากหลายทั้งในด้านการจัดบริการสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษและสวัสดิการสังคมอย่างบูรณาการ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง

นโยบายภาพรวมของเทศบาล (ด้านสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม)

-ส่งเสริมและสนับสนุนในการยกระดับความสามารถบุคลากรทางด้านสาธารณสุข (อส.ม.) ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ

¹⁸ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. 2555 – 2559 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี.

¹⁹ ดร.ฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ , นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ, 7 มีนาคม 2562.

พันธกิจ (Mission)

-ส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอนามัยของประชาชน

จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา

-ประชาชนได้รับการศึกษาทั้งในและนอกระบบอย่างทั่วถึง เสมอภาค และมีคุณภาพ มีสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ ทำนุบำรุงและสืบสานประเพณี ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นธรรมและเสมอภาค

ยุทธศาสตร์พัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

-ส่งเสริมและสร้างองค์ความรู้ องค์กรชุมชนหรือภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

-ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

-ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคง

-แผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2558-2562)

-คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา

-งานพัฒนาชุมชน สำนักงานปลัด

-งานการศึกษา สำนักงานปลัด

-คณะกรรมการหมู่บ้าน

-กองทุนหลักประกันสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแห่งชาติ

-คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแห่งชาติ

-โครงการต่างๆ ได้แก่²⁰

1. โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวนาราม

1.1 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของ

ผู้สูงอายุ

1.2 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล คุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ

²⁰ สัมภาษณ์ นางสมพร สังข์สุวรรณ , ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม , 7 มีนาคม 2562.

- 1.3 เพื่อส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ
- 1.4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม
- 1.5 เพื่อส่งเสริมศักยภาพ คุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ
- 1.6 เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษให้ดำรงสืบทอด

ต่อไป

2. โครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ

- 2.1 เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของคนชรา

3. โครงการก่อสร้างลานกีฬา

- 3.1 เพื่อให้ผู้สูงอายุออกกำลังกาย
- 3.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแข็งแรง

4. โครงการศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม

- 4.1 เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ
- 4.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีสถานที่ในการจัดกิจกรรม
- 4.3 เพื่อส่งเสริมอาชีพและถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ
- 4.4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาด้านสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ กาย จิตใจ และสังคม

2. ระบบกลไกการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเทศบาลเมืองศรีสะเกษ

จากการศึกษาพบว่าระบบกลไกเทศบาลเมืองศรีสะเกษได้ดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2558-2562) โดยมีส่วนงานเครือข่ายและเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนขับเคลื่อนระบบกลไกในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จากส่วนงานต่างๆดังนี้

- คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
- งานพัฒนาชุมชน สำนักงานปลัด
- งานการศึกษา สำนักปลัด
- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- กองทุนหลักประกันสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแห่งชาติ

- คณะกรรมการกองทุนหลักประกันสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแห่งชาติ
- โครงการต่างๆ ได้แก่

1. โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม

- 1.1 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
- 1.2 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล ค้ำครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ
- 1.3 เพื่อส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ
- 1.4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม
- 1.5 เพื่อส่งเสริมศักยภาพ คุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ
- 1.6 เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองศรีสะเกษ ให้ดำรงสืบทอดต่อไป

2. โครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ

- 2.1 เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของคนชรา

3. โครงการก่อสร้างลานกีฬา

- 3.1 เพื่อให้ผู้สูงอายุออกกำลังกาย
- 3.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษแข็งแรง

4. โครงการศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม

- 4.1 เพื่อส่งเสริมการจัดกิจกรรมของผู้สูงอายุ
- 4.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีสถานที่ในการจัดกิจกรรม
- 4.3 เพื่อส่งเสริมอาชีพและถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ
- 4.4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการพัฒนาด้านสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ
กาย จิตใจ และสังคม

3. กระบวนการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุเทศบาลเมืองศรีสะเกษ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุ ของโครงการศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม มีกระบวนการดังนี้

1. การดำเนินงานตามกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างเทศบาลเมืองศรีสะเกษ วัดเจียงอีศรีมงคลวนาราม

2. ปฏิบัติงานโดยมีพื้นที่เป็นที่ตั้งในการพัฒนา
3. ใช้ทุนและศักยภาพด้านบุคคลในชุมชน
4. สร้างกฎหลักเกณฑ์ร่วมกัน มีการกำหนดขอบเขตการทำงานและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน มีผู้เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกอย่างเป็นระบบ ผู้เข้าร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมรวมถึงบุคลากรของเทศบาลเมืองศรีสะเกษที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมในทุกกิจกรรม
5. งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลเมืองศรีสะเกษเป็นหลัก และมีงบประมาณบางส่วนมาจากภาคเอกชน ภาคีเครือข่าย รวมไปถึงผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค
6. มีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุเจียงอีศรีมงคลวนารามที่ ได้มาจากการให้งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลเมืองศรีสะเกษ และเงิน บริจาคจากชุมชนในการส่งเสริมสนับสนุนศูนย์การศึกษาผู้สูงอายุ เป็นต้น

4.2.2 นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบูรพ์

1. นโยบายการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบูรพ์

จากการศึกษาวิจัยพบว่า นายกเทศมนตรีตำบลบึงบูรพ์ นายไคคุ่น ปัญจศุภวงศ์ ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุดังกล่าวนั้น ทางเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้ดำเนินการส่งเสริมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ โดยมีการดำเนินการกิจกรรมโครงการในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ²¹ ได้แก่

1. สนับสนุนส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน
2. สนับสนุนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ติดเชื้อเอดส์ ให้ได้รับทุกคนตาม

²¹ สัมภาษณ์ นายไคคุ่น ปัญจศุภวงศ์, นายกเทศมนตรีตำบลบึงบูรพ์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

หลักเกณฑ์อย่างทั่วถึง

3. สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส เช่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น การแข่งขันกีฬา การออกกำลังกายของผู้สูงอายุ

พันธกิจ (Mission)

- ส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง เพิ่มทักษะและสมรรถนะ พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

เป้าประสงค์

- สังคมชุมชนมีความเข้มแข็งพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวทางพัฒนา

1. สร้างเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอนามัยของประชาชนและพัฒนาคุณภาพการให้บริการทางสาธารณสุข

2. ส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชนกลุ่มเป้าหมาย

2. ระบบกลไกการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบูรพ์

สำหรับกลไกในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุตำบลบึงบูรพ์ เทศบาลตำบลบึงบูรพ์นำโดยนายกเทศมนตรีบึงบูรพ์ ได้ดำเนินการตามแผนพัฒนา 3 ปี (2560-2563) โดยมีส่วนงานเครือข่ายต่างๆ มาร่วมได้แก่

- คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนพัฒนาท้องถิ่น
- กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม
- สำนักปลัด

โครงการต่างๆ

1. โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ(สปสข.)

- เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้านสาธารณสุขในตำบล

2. โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์

- 2.1 เพื่อพัฒนาระบบข้อมูลผู้สูงอายุ ชุมชนผู้สูงอายุทั้งระดับหมู่บ้านและระดับตำบล

- 2.2 เพื่อพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุติดบ้านติด

เตียง

2.3 เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ทั้งระดับหมู่บ้านและตำบล

2.4 เพื่อสนับสนุนกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการดูแลผู้สูงอายุ

3. โครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

-เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

4. โรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ

1.1 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ

1.2 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาตนเอง การดูแล ค้ำครอง และพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ

1.3 เพื่อส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่ดีของผู้สูงอายุทั้งด้านร่างกาย และ จิตใจ

1.4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

1.5 เพื่อส่งเสริมศักยภาพ คุณค่าภูมิปัญญาผู้สูงอายุให้เป็นที่ประจักษ์และยอมรับ

1.6 เพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลบึงบูรพ์ให้ดำรงสืบทอดต่อไป

3. กระบวนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุเทศบาลตำบลบึงบูรพ์

กระบวนการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ ของโครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ พบว่า

1. จัดอบรมให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษในกลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองและผู้อื่นให้มีสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษดีทั้งร่างกาย และจิตใจ ซึ่งจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองโดยตรงและสังคม
2. จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้มีการดูแลตนเอง และมีการร่วมมือกันปฏิบัติงานของชมรมอย่างเข้มแข็ง อย่างต่อเนื่องกันมาอย่างสม่ำเสมอ
3. จัดกองทุนและสวัสดิการในด้านต่างๆ เพื่อดูแลผู้สูงอายุในหมู่บ้าน
4. จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพของผู้สูงอายุในชุมชน

4.2.3 นโยบายการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

(อบจ.)

1.นโยบายการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาวิจัย พบว่า นายวิจิต ไตรสรณกุล (นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ) ได้กล่าวถึงนโยบายขององค์การบริหารส่วนจังหวัดถึงการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุ ว่าทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดได้ดำเนินการ²² ดังนี้

1. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสาธารณสุข

1.1 ส่งเสริมสนับสนุนการจัดสวัสดิการกองทุนสำหรับ อสม. องค์กรประชาชนด้านสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษสนับสนุนกิจกรรม อสม. องค์กรผู้สูงอายุและองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีความเข้มแข็งและมีบทบาทในด้านการส่งเสริมสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ

1.2 ส่งเสริมสนับสนุนการสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กเล็ก สตรี คนชราและผู้ด้อย โอกาส

2. ด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1 ส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของอาสาสมัคร ภาคประชาชนทุกกลุ่มในทุกๆ ด้าน ได้แก่ กลุ่มพัฒนาสตรี ผู้สูงอายุ อสม. ส.ต.บ. ชรบ. เยาวชน อบ.พร. ทหารกองหนุน และทหารผ่านศึก²³ เป็นต้น

พันธกิจ (Mission)

-ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม และสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอนามัย

เป้าประสงค์ (Goals)

-การรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่น ประชาชนมีสุขภาพะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอนามัยที่ดี สังคมเข้มแข็ง พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน

ยุทธศาสตร์พัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

²² สัมภาษณ์ นายวิจิต ไตรสรณกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.

²³ สัมภาษณ์ นายนิรันดร์ ชูสิทธิ์, ผู้อำนวยการกองการศึกษา และวัฒนธรรม, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.

-ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

-ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และประชาชน

2. ระบบกลไกการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

สำหรับกลไกในการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นดำเนินการตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา (พ.ศ. 2559-2563) โดยมีส่วนงานเครือข่ายต่าง ๆ มาร่วม²⁴ ได้แก่

- คณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา
- สำนักปลัด
- กองแผนและงบประมาณ
- กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ
- คณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ
- โครงการ/กิจกรรมต่างๆ

1. โครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดศรีสะเกษ

1.1 กิจกรรมทำดีเพื่อพ่อ : กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดูแลผู้สูงอายุ และผู้พิการ และผู้ที่อยู่ในระยะที่จำเป็นต้องฟื้นฟูสมรรถภาพ

1.2 กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ “การดูแลผู้สูงอายุ คนพิการในภาวะฉุกเฉิน และการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิต

2. โครงการสืบทอดภูมิปัญญาพัฒนาผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ

3. กระบวนการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุงานองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ

กระบวนการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุ ของโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาวะผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดศรีสะเกษ²⁵ พบว่าได้มีการ

²⁴ สัมภาษณ์ นางสาวธันรยุทธพรณ์ ไชยพรรค , องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ 6 มีนาคม 2562.

²⁵ สัมภาษณ์ นางณชา ดอนทราย , องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.

-แต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ

-กำหนดระเบียบกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ ว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษจังหวัดศรีสะเกษ

-ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเข้าร่วมโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพด้านการพัฒนาสมรรถภาพคนพิการ ผู้สูงอายุ ผู้ที่อยู่ในระยะที่จำเป็นต้องรับการฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดศรีสะเกษ

-รับสมัคร

-ดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ

-ติดตามประเมินผล ผลสัมฤทธิ์ของการดำเนินงานโครงการ

-สรุปผลการดำเนินงานโครงการฯ

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการสร้างนโยบายที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนผู้สูงอายุ กระทรวงสาธารณสุข แผนกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มากำหนดในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์พัฒนาและแผนพัฒนา 3 ปี โดยกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 แผนพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม

ในแผนผู้สูงอายุ กระทรวงสาธารณสุข กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเตรียมความพร้อมของประชากรเมื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพ โดยมีโครงการดำเนินงานอยู่ 2 โครงการคือ มีโครงการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และมีโครงการครอบครัวอบอุ่น ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ โดยจะมีการส่งเสริมการจัดตั้ง และการดำเนินงานผู้สูงอายุและเครือข่าย และยุทธศาสตร์ที่ 3 ระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุ ให้บริการผ่านโครงการบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า ส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และจัดสถานที่ให้เอื้อต่อผู้สูงอายุ

ส่วนแผนกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 4 การส่งเสริมและพัฒนาบริหารสาธารณะของท้องถิ่นที่มีคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยกำหนดรายละเอียดไว้ในแนวทางพัฒนา ประกอบด้วย

1. การสร้างและพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อการจัดบริการแก่ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือและมีภาวะพึ่งพิงผ่านความร่วมมือกับหน่วยงานสาธารณสุขในเชิงนโยบาย

2. สร้างมาตรฐานรูปแบบการจัดบริการของท้องถิ่นเพื่อรองรับการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ คนพิการ ที่สามารถเข้าถึงบริการได้โดยสะดวกโดยไม่มีข้อจำกัดของร่างกายเป็นอุปสรรค พร้อมทั้งการส่งเสริมให้มีการจัดบริการเชิงรุกเพื่อให้ประชาชนได้รับบริการอย่างทั่วถึง เท่าเทียม เป็นธรรม

3 สร้างกลไกความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสาธารณสุขในการยุติภาวะโภชนาการทุรูปแบบ และแก้ไขปัญหาความต้องการสารอาหารของผู้สูงอายุ (โครงการพัฒนาการบริการของท้องถิ่นเพื่อผู้สูงอายุ และคนพิการ โครงการสร้างและพัฒนาผู้ดูแลผู้สูงอายุ เพื่อการจัดบริการแก่ผู้สูงอายุ : ร้อยละของผู้สูงอายุที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วมีความพึงพอใจ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในแผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 สร้างคุณค่าและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยกำหนดรายละเอียดไว้ในแนวทางพัฒนา ได้แก่ การส่งเสริมเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และครอบครัว ให้เข้าถึงบริการภาครัฐเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต การศึกษา พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม และสาธารณสุข และส่งเสริมการเข้าถึงสวัสดิการสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน²⁶

ในแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาสังคม การศึกษาและวัฒนธรรม มีแนวทางพัฒนาได้แก่ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคง

4.3 วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

4.3.1 การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่า

ในการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้หลักคุณภาพชีวิตใน 4 ด้านเป็นหลักในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้การเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างเพื่อศึกษา ซึ่งในการศึกษาใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่า ในการส่งเสริม

²⁶สัมภาษณ์ นายนิรันดร์ ชูสิทธิ์, ผู้อำนวยการกองการศึกษา และวัฒนธรรม, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.

คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ชุมชนวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม และชุมชนวัดวิสุทธิโสภณ โดยได้ดำเนินการศึกษาเชิงเอกสาร การจัดกิจกรรม โดยใช้กิจกรรมโครงการที่ผู้สูงอายุในชุมชนจัดตั้งขึ้น ได้แก่ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม กลุ่มกีฬาพื้นบ้าน กลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งในกลุ่มแต่ละกลุ่มก็จะมีกิจกรรมในโครงการย่อยๆ เช่น กลุ่มโรงเรียนผู้สูงอายุ ก็จะมี การเรียนเย็บปักทักถัวย ประดิษฐ์สินค้าโอท็อป (TOT) กิจกรรมสละสล้อซอซึง ดนตรี วรรณกรรมเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่ง กิจกรรมโครงการที่กลุ่มผู้สูงอายุ ได้จัดตั้งขึ้น จากการศึกษาวิจัย พบว่า กิจกรรมต่างๆ ได้ส่งเสริม ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้เป็นอย่างดี ก่อให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมร่วมกัน ผู้สูงอายุสามารถตระหนักคุณค่าในตัวเองที่ยังทำประโยชน์ให้กับชุมชน สังคม และสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านให้บุตรหลานและลูกหลานตนเองต่อไปได้

1) คุณภาพชีวิตทางกาย

จากการศึกษาวิจัย พบว่า โครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย เป็นโครงการของผู้สูงอายุของวัดวิสุทธิโสภณ อันสอดคล้องกับการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่า ซึ่งโครงการนี้²⁷ มีวัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทางร่างกาย จิตใจ ปัญญา และสังคม
- 2) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศาสนพิธีกรรม โดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
- 3) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รวมกลุ่มทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุ เพื่อประโยชน์ตน ชุมชน สังคม
- 4) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการฝึกอบรมในการประกอบอาชีพเสริมรายได้

5) เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงสำคัญของตนเองในการที่จะพัฒนาได้และถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่อนุชนรุ่นหลังต่อไปได้ ในโครงการนี้ ก็ประกอบกิจกรรมหลายๆ กิจกรรม อาทิ กิจกรรม รำวงมาตรฐาน เพื่อส่งเสริมพัฒนาด้านอารมณ์ ร่างกาย และสังคมของผู้สูงอายุ ด้านคุณภาพชีวิตทางกาย คือได้ร่วมกันออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัยโดยได้รับการแนะนำจาก อสม. แพทย์ประจำตำบล มาแนะนำวิธีการออกกำลังกายแก่ผู้สูงอายุ ทำให้ร่างกายแข็งแรง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ ภายดี ก็จะทำให้ความเจ็บป่วยลดลง สามารถช่วยเหลือตนเองได้ในบางกรณีตามวัย²⁸ นอกจากนั้น ยังพบว่ามีการโครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ 89 พรรษา “ร่วมใจเพื่อในหลวง” วันเข้าพรรษา ซึ่งทำให้ผู้สูงอายุร่วมกันขุดหลุมปลูกต้นไม้ เป็นการพัฒนาส่งเสริมคุณภาพชีวิตทางกายในทางตรง ส่วนในทางอ้อมกิจกรรมการปลูก

²⁷ สัมภาษณ์ พระครูปริยัติคณานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอบึงบูรพ์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

²⁸ สัมภาษณ์ นางอำไพ บุญเย็น, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

ป่าเป็นการสร้างบริเวณสถานที่ร่มรื่นสลับป่ายะ เหมาะในการปฏิบัติธรรม มีอากาศที่บริสุทธิ์ ขจัดมลพิษทางอากาศ เหมาะสมเอื้อประโยชน์ต่อการปฏิบัติธรรมหรือกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมโครงการธรรมดิลื้อ ชื่อตรง ผ่องใส ของวัดแท่นคำ โดยการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย โดยการปั่นจักรยาน (สำหรับผู้สูงอายุที่สามารถปั่นรถจักรยานได้) เข้ามาทำบุญในวันธรรมสวนะ โดยจะเน้นให้ผู้สูงอายุตระหนักในประโยชน์ในการปั่นจักรยานเข้ามาทำบุญ และ รมรงคังดเหล่าเข้าทำบุญ และการบรรยายธรรมเรื่องของโทษยาเสพติดและ สุรา เป็นการให้ความรู้เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน เหล่านี้เป็นประโยชน์ทางตรง ส่วนในทางอ้อมนั้น คุณภาพชีวิตทางกายคือ ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการได้เป็นบุคคลสำคัญในการลดภาวะโลกร้อน ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทางกายถ้าอากาศไม่ดี ก็ทำให้คุณภาพชีวิตทางกาย ไม่ดีไปด้วย

2) คุณภาพชีวิตทางจิต

จากการวิจัยคณะผู้วิจัยพบว่า โครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย ทำให้ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม เช่น รำวงย้อนยุค มีความสนุกสนาน รื่นเริง มีอารมณ์แจ่มใส สามารถลดปัญหาความเครียด ผู้สูงอายุคลายเครียด มีความผ่อนคลายทางอารมณ์ บางคนสามารถร้องเพลงและจำเนื้อเพลง และจังหวะในการที่จะก้าวเดินและพ็อนรำในจังหวะเดียวกัน การรวมกลุ่มกันของผู้สูงอายุ มีขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตที่แจ่มใส มีความรู้สึกที่ตนเองไม่ได้เป็นภาระแก่สังคม มีความรู้สึกที่ตนเองมีคุณค่า มีความสุข ไม่ถูกทอดทิ้งจากชุมชนให้โดดเดี่ยวตามลำพัง ส่วนทางด้านโครงการปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติ นั้น พบว่า ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตทางจิตใจ คือ มีความภาคภูมิใจ และเต็มใจที่จะทำตนให้เป็นประโยชน์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปริมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ รัชกาลที่ 9 พร้อมกันนั้นผู้สูงอายุยังมีความอิมเอบใจที่ได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ เป็นไปตามแต่จิตอาสา บางท่านไม่สามารถเดินทางไปปลูกป่าร่วมกับผู้สูงอายุรายอื่น แต่ก็ปลูกต้นไม้ภายในเขตบริเวณพื้นที่หรือบ้านของตนเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการ ธรรมดิลื้อ ชื่อตรง ผ่องใส คณะผู้วิจัยพบว่า เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุทางด้านจิตใจ คือ มีความสุขใจที่ได้ร่วมทำบุญ ฟังธรรม และปฏิบัติธรรม มีความมั่นคงทางจิตใจ มีที่พึ่งทางจิตใจ พระพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งยึดเหนี่ยวจิตใจให้มั่นคง เข้มแข็ง ใช้ชีวิตดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข มีจิตใจสุขสงบร่มเย็น

3) คุณภาพชีวิตทางปัญญา

จากการวิจัยคณะผู้วิจัยพบว่า โครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย เยี่ยมบ้าน ผู้สูงอายุนั้นทำให้นักวิชาการได้มีโอกาสเข้าไปแนะนำผู้สูงอายุในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรี

สะเกษ ที่ถูกต้องมีความรู้ สามารถในการดำเนินชีวิตตนเองได้แทบจะไม่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น โดยมีการให้ความรู้ปรับสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และยังได้มีการแนะนำการดำเนินชีวิต ประเภทของผู้สูงอายุในแต่ละประเภท เช่น ผู้สูงอายุติดเตียง ผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ตลอดจนถึง ให้ข้อเสนอแนะและแนะนำสำหรับผู้ดูแลผู้สูงอายุ สิ่งเหล่านี้เกิดจากกิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกที่ไม่ถูกทอดทิ้ง²⁹ นอกจากนี้ กิจกรรมโครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย ก็เป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตแก่ผู้สูงอายุได้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับผู้สูงอายุด้วยกัน และเยาวชนได้มีการสืบสานภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดถึงมีการถ่ายทอดองค์ความรู้สรรพคุณสมุนไพร

4) คุณภาพชีวิตทางสังคม

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยพบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ดำเนินการนั้น ได้ส่งเสริมคุณภาพชีวิตทางสังคมผู้สูงอายุ ดังกล่าวคือ ได้มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตทางสังคมผู้สูงอายุ คือ ผู้สูงอายุได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ สืบความเก่าเล่าความหลัง ซึ่งบางเรื่องพบว่าเป็นเรื่องราวประวัติศาสตร์ชุมชน หมู่บ้าน ที่ไม่ได้มีการบันทึก มีการบอกเล่าต่อกันมา จนถึงยุคสมัยวัยผู้สูงอายุได้เล่า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ นอกจากนี้ ผู้สูงอายุยังมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลยิบยื่นแบ่งปัน ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีพร้อมเพรียงกันเป็นหมู่คณะ

4.3.2 การใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในการส่งเสริมคุณภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ มีความยึดมั่นในวิถีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมายาวนาน โดยแบ่งเป็น วัฒนธรรมการใช้ภาษา วัฒนธรรมความเชื่อ วัฒนธรรมการดำรงชีวิต วัฒนธรรมทางด้านศาสนา ศิลปะวัฒนธรรม และ วัฒนธรรมในการกิน โดยจะพบว่า วัฒนธรรมในการกินถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษาวิจัยคณะผู้วิจัยพบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ มีส่วนประกอบสำคัญโดยสอดคล้องกับ นพ.ธีรพล โต

²⁹ สัมภาษณ์ นางสาวเทียบ จินาวัลย์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

พันธันท์³⁰ รองอธิบดีกรมอนามัย แนวโน้มผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หากไม่มีการเตรียมความพร้อมรับมือ อาจส่งผลกระทบต่อทั้งด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ เศรษฐกิจและสังคมได้ โดยเน้น 2 กลุ่มหลัก คือ ผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ โดยการส่งเสริมคุณภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษและป้องกันโรคให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่แข็งแรง และชะลอการเกิดโรคเรื้อรัง กลุ่มที่ 2 คือผู้สูงอายุที่เจ็บป่วยให้สามารถรักษาตนเอง และบรรเทาอาการเจ็บป่วยให้ดีขึ้นได้จากการฝึกหรือหุพพลภาพ ทั้งนี้ การปฏิบัติตนที่ถูกต้องและเหมาะสมตามหลักการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษผู้สูงอายุตามหลัก 5 อ. ได้แก่

อ.ที่ 1 คือ อาหาร การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการบริโภคอาหารที่พอดีเหมาะสมกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษและครบ 5 หมู่ ครบ 3 มื้อ ตรงเวลา ของผู้สูงอายุ เช่น ทานปลา ผัก ผลไม้ มากกว่าเนื้อสัตว์

- งดการบริโภคอาหารพื้นบ้านที่เป็นอันตรายต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษ เช่น ลาบดิบ ก้อย ปลา ร้าดิบ เป็นต้น

- การบริโภคอาหารที่ปรุงเอง งดเว้นสารที่เป็นอันตราย เช่น ผงชูรส ไม่ทานอาหารพื้นบ้านที่มีรสจัด

- บริโภคอาหารแบบพื้นบ้าน เช่น พืชผักสวนครัว มีพืชผักต่างๆ กุ้ง ปลาในธรรมชาติ

- การหลีกเลี่ยงอบายมุข เช่น บุหรี่ สุราต่างๆ โดยเฉพาะสุราที่ดื่มตามภูมิปัญญาพื้นบ้าน

- การใช้ภูมิปัญญาและสมุนไพรพื้นบ้านในการบำรุงรักษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษและการรักษาโรค

- การควบคุมน้ำหนัก เช่น ไม่รับประทานอาหารที่มีไขมัน น้ำตาลมาก งดการทานของหวาน แต่ทานผัก ผลไม้ที่มีอยู่ตามท้องถิ่น ที่ปลอดภัย พืช ทานขนมที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านแทนขนมหวานที่ขายตามท้องตลาด เช่น ข้าวต้ม ข้าวหลาม การดื่มน้ำสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เป็นต้น

- รับประทานอาหารสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น แกงแคปลา-ไก่, ต้มยำ, ยำพื้นเมือง, แกงอ่อม เพราะอาหารเหล่านี้มีพืชผักสมุนไพรหลายชนิดผสมอยู่

- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการบริโภคอาหารที่พอดีและเพียงพอต่อร่างกาย เช่น ผู้สูงอายุควรได้รับผักและผลไม้ทุกวัน เพื่อช่วยให้ร่างกายได้รับวิตามินและเกลือแร่ และควรดื่มหรือนึ่งให้สุกก่อน ผลไม้ควรเป็นผลไม้ที่มีเนื้อนุ่ม เคี้ยวง่าย เช่น มะละกอสุก กล้วยสุก ส้ม เป็นต้น ผู้สูงอายุควรดื่มน้ำวันละ 6-8 แก้วต่อวัน เป็นต้น

- ควรกินอาหารให้เป็นเวลาสม่ำเสมอ ไม่ควรงดอาหารมื้อใดมื้อหนึ่ง อาหารที่กินควรมีความหลากหลายไม่จำเจและเป็นอาหารที่ครบ 5 หมู่ มื้ออาหารสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นมื้อเล็กๆ เนื่องจากปัญหาการย่อยและการดูดซึมที่ลดลงดังผู้สูงวัยจึงควรได้รับอาหารว่างระหว่างมื้อ จะช่วยให้ผู้สูงวัยได้รับพลังงานที่เพียงพอ อาหารว่างที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ถั่วเขียวต้มเปียก นมถั่วเหลือง เป็นต้น

- หากรับประทานอาหารประเภท แหนม ปลาต้ม ปลาตาก เป็นต้น ควรทำให้สุกก่อน

อาหารดังกล่าวพบว่าเป็นอาหารพื้นบ้านและเป็นวิถีชาวบ้านในจังหวัดศรีสะเกษที่ชอบรับประทานอาหาร ซึ่งอาหารบางชนิดเป็นอาหารประจำท้องถิ่นพืชผักตามธรรมชาติแต่ก็ทำให้ถูกหลักอนามัยดังกล่าว

อ.ที่ 2 คือ ออกกำลังกาย โดยออกกำลังกายทุกส่วนสัปดาห์ละ 3 ครั้ง ระยะเวลาการเดินของหัวใจผู้สูงอายุควรเคลื่อนไหวออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ออกกำลังกายอย่างเหมาะสม มีหลากหลายวิธี เช่น ยืดเส้นยืดสาย ยืดเหยียด ช่วยให้กล้ามเนื้อแข็งแรง เดินเร็ว ขี่จักรยาน ว่ายน้ำ เป็นต้น และหลีกเลี่ยง การแข่งขัน ออกแรงเกินกำลัง ความเร็วสูง เกร็ง เบ่ง ยกน้ำหนัก การอยู่ในสถานที่ร้อนอบอ้าว อากาศไม่ถ่ายเท อยู่กลางแจ้ง นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยยังพบว่า ในการออกกำลังกายยังเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้านออกกำลังกาย ยังรวมไปถึงการพักผ่อน ที่เพียงพอ เช่น ควรนอนหลับ 6.5 ชั่วโมง/วัน

- การพักผ่อนโดยการสวดมนต์ไหว้พระ การนั่งสมาธิ

- การออกกำลังกายเป็นประจำทุกวัน และไม่หักโหม เหมาะสมกับวัย เช่น เดินจงกรม โยคะ การเดินแกว่งแขน การเดินเร็ว เป็นต้น หรือการช่วยครอบครัวประกอบอาชีพ เช่น งานบ้าน งานที่ถนัด เป็นต้น

- การทำกิจกรรมที่สัมพันธ์กับสังคม เช่น การออกไปพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน การทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น การตกแต่งประดับประดาเกี่ยวกับงานประเพณีต่างๆ ในท้องถิ่น เป็นต้น การเที่ยวกับคณะประเภทธรรมสังฆาธิ์ โบราณคดีสังฆาธิ์ เป็นต้น

- การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมธรรมดิลล่อ โดยผู้สูงอายุปั่นจักรยานไปทำบุญตามวัดต่างๆ ในวันธรรมสวนะ เป็นต้น กิจกรรมร่วมาตฐาน กิจกรรมกายบริหาร

อ.ที่ 3 คือ อารมณ์ คือ จิตใจแจ่มใส รื่นเริงยินดี ซื่อสัตย์ด้วยรอยยิ้ม จิตแจ่มใส มองโลกในแง่บวก ไม่เครียด ช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่ลูกหลาน คนรอบข้าง

- การส่งเสริมคุณภาพผู้สูงอายุโดยที่ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่เพียบพร้อมไปด้วยความรู้ และประสบการณ์ เป็นผู้ถึงพร้อมทั้งคุณวุฒิ และวัยวุฒิ เป็นทรัพยากรที่คุณค่า จึงถือว่าเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จึงมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอน อบรมเลี้ยงดูกลุ่มเยาวชนหลาน ให้เป็นพลเมืองดี โดยเฉพาะในเรื่องความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ผู้สูงอายุจะคอยให้ความช่วยเหลือให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาได้ เช่น การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุมีความเชื่อมั่น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี เป็นต้น

- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้เสียสละความสุขสบายเฉพาะตน โดยการมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการให้ การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เพราะการเสียสละที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดปิติ มีความสุข และมีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษจิตที่ดีขึ้น

- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยยึดถือประเพณีหรือวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา เช่น การนับถือผีบ้านผีเมือง ซึ่งเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสามัคคี เป็นต้น- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการมีจิตอาสา โดยยึดมั่นในวัฒนธรรมการให้ (ทาน) กันในชุมชน เช่น การแบ่งปันอาหารกัน การร่วมกลุ่มสมาชิกสงเคราะห์ภายในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อเกิดภัยพิบัติต่างๆ การช่วยเหลือกันในลักษณะลงแขก เป็นต้น ซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดกันมาในสังคมชนบท

- การส่งเสริมผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชน เช่น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับอนุชนรุ่นหลัง นำมาสร้างคุณค่าในฐานะแหล่งความรู้ รวมทั้งสามารถนำมาพัฒนาเป็นมูลค่าได้

- การส่งเสริมผู้สูงอายุเป็นบุคลากรทางสังคม ที่มีคุณค่าในตนเอง เช่น การจัดพิธีสู่ขวัญ สืบชะตา เล่นดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น ต้อนรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งภูมิปัญญา ผู้ชรา ท้องถิ่น และการท่องเที่ยวการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษจิตของผู้สูงอายุโดยการฝึกสมาธิ ทำให้มีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษจิตดี สงบ หนักแน่น ใจเย็น ไม่หุนหันุนใจ ฟุ้งซ่าน นุ่มนวล เปลี่ยนคนหยาบกระด้างเป็นคนนุ่มนวล มีความคิดไปในทางบวก ทางสร้างสรรค์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ดี

-การส่งเสริมการเจริญสติปัญญา เช่น การเจริญสติในการบำบัดอาการเครียด อาการวิตกกังวล นอนไม่หลับ สามารถลดอาการเหล่านี้ได้ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีจิตใจดีงามมากขึ้น มีความเห็นอก

เห็นใจผู้อื่น- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการฝึกจิตให้มีความปลอดโปร่ง การฝึกทำสมาธิในวันถืออุโบสถศีล เพราะสมาธิก่อให้เกิดตั้งมั่น บริสุทธิ์ ผ่องใส โปร่งโล่ง ไม่เศร้าหมอง นุ่มนวล เป็นต้น

- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการฝึกจิตให้หนักแน่น มีสติควบคุมตนเอง เพราะผู้สูงอายุมักจะหลงลืม เผลอเผลอได้ง่าย การควบคุมจิตขณะทำกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดอันตราย เช่น การจักสาน การก่อไฟ เป็นต้น

- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยการ

1) พัฒนาจิตใจและปัญญาเพื่อให้เข้าถึงสัจจะและความดีงาม

2) การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครัว มิตรภาพ และสติปัญญา

3) การทำหน้าที่ของตนเองโดยสุจริต เที่ยงธรรม รับผิดชอบในสิ่งที่ได้กระทำลงไปทั้งทางกาย วาจา และใจ

4) การมีเมตตา กรุณา งดเว้นจากอบายมุข มีสติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิตของตนเอง

อ.ที่ 4 คือ อติเรกสร้างสรรค์งานอติเรก เพิ่มพูนคุณค่า เกื้อกูลสังคม ทำกิจกรรมงานอติเรกที่ชอบ ทำแล้วเพลิดเพลิน และมีคุณค่าทางจิตใจ เช่น อ่านหนังสือธรรมะ ฟังเทศน์ฟังธรรม พบปะสังสรรค์ ให้คำปรึกษาแนะนำฟังเพลง ปลุกต้นไม้

- การทำกิจกรรมที่ถนัดและงานอติเรกที่เหมาะสม เช่น การเล่นดนตรีพื้นบ้าน การจ้อยขอ การทำผักสวนครัว การจักสาน เป็นต้น

อ.ที่ 5 คือ อนามัย คณะผู้วิจัยพบว่า การสร้างอนามัยดี ชีวิตมีสุข นำพาอายุยืนยาว สร้างเสริมพฤติกรรมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่ดี หมั่นตรวจและรักษาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษปฏิบัติตนให้ถูกสุขลักษณะ ควรตรวจคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษอย่างน้อยปีละครั้ง ดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษช่องปากและฟัน งด ละ เลิกอบายมุข บุหรี่ เหล้า ของมีเมา และสารเสพติด

นอกจากนี้ยังพบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตตามแนวพระพุทธศาสนาและวิถีวัฒนธรรมชุมชนในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้เป็นผู้ที่มีความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเป็นกุศล มีความเพียรพยายามในการกระทำที่เป็นกุศล มีจิตใจใฝ่กุศล และไตร่ตรองแต่กุศลกรรม โดยการจัดปัจจัยที่สนับสนุนให้ท่านได้ถึงพร้อมด้วยกุศลกรรม เช่น การจัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอต่อการแบ่งปัน การทำบุญกุศล การช่วยเหลือกันและกันในสังคม รวมทั้งการจัดทรัพยากรที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม- การส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยมุ่งเน้นการใช้ชีวิตแบบพอเพียง เป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้คนไทยมีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรี

สะเกษที่ดีอย่างยั่งยืน โดยการมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงมุ่งสร้างปัญญา ความตระหนักรู้ เน้นการพึ่งตนเองในทุกด้าน รวมทั้งด้านคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษด้วย เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น หนี้สินก็ไม่เกิดขึ้น

- การส่งเสริมโดยการรวมกลุ่มเพื่อเกื้อกูลอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น กลุ่มเกษตรอินทรีย์ เป็นเกษตรกรรมแบบยั่งยืนที่ไม่พึ่งเทคโนโลยี เช่นปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้า ทำให้กินอาหารที่ปลอดภัย สารพิษนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่ดี เกิดชีวิตที่พอเพียง สิ่งแวดล้อมที่พอเพียง คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจังหวัดศรีสะเกษที่พอเพียง ความเป็นอยู่ที่สมดุลเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเกษตรอินทรีย์ เกษตรยั่งยืนที่ไม่ใช่หมายถึงแค่การเพราะปลูกพืชผลและเลี้ยงสัตว์เท่านั้น แต่หมายถึงวิถีทางแห่งการฝึกฝนตัวตนสู่การบ่มเพาะคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยความรักความเอื้ออาทรต่อบุคคล สังคมและชุมชน

ผลการวิเคราะห์ พบว่า การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบไปด้วย บุคลากรในทุกภาคส่วน ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ ราษฎรท้องถิ่น ครู/อาจารย์ในพื้นที่ วิทยากรจิตอาสา เป็นต้น ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะ งบประมาณดำเนินการจากภาครัฐ ท้องถิ่น วัด และชุมชน การระดมทุนเสริมสร้างสุขภาวะในท้องถิ่น การจัดหาและจัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น วัด สถานที่ที่ออกกำลังกายของผู้สูงอายุ และการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ การส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุที่เพียงพอ อยู่ในสภาพดี ปลอดภัย และพร้อมใช้

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการบริหารจัดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุในรูปของคณะกรรมการที่มีอยู่ทุกภาคส่วน การกำหนดกระบวนการบริหารจัดการไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ การประสานงานทั้งภายในและภายนอก และการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม เป็นต้น การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ เช่น วงจรคุณภาพ (Damming) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการนำไปปรับปรุงและพัฒนา (Action)

ผลผลิตจากการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ใน 4 มิติ คือ สุขภาวะทางการที่แข็งแรง ลดโรคภัยไข้เจ็บ หรือความเจ็บป่วย การรู้จักดูแลสุขภาวะของตนเอง เป็นต้น การมีสุขภาวะทางสังคมที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การมีภาวะผู้นำ เป็นต้น การมีสุขภาวะทางจิตใจที่สงบ

สุข ไม่เหงา ไม่เครียด เป็นต้น และการมีสุขภาวะทางปัญญาเรียนรู้ เข้าใจหลักการแนวคิดในการดำเนินชีวิต การและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เป็นต้น

ผลลัพธ์จากการดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุส่งผลให้ผู้สูงอายุสามารถดำเนินวิถีชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ การอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างปกติสุข มีจิตที่มีสมรรถภาพ มีสุขภาพจิตที่ดี และมีปัญญารู้เท่าทันของการดำเนินชีวิตนอกจากนั้นการเสริมสร้างสุขภาวะ สามารถดำเนินการเสริมสร้างได้หลายมิติ ดังนี้

1) ในการดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในด้านการมีส่วนร่วม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมุ่งเน้นกระบวนการของทีม เน้นการประสานแบบไม่เป็นทางการ ใช้สื่อทาง Line, Facebook

2) เน้นมิติการมีส่วนร่วม 5 ระดับ คือ (1) ให้ข้อมูลข่าวสาร (2) รับฟังความคิดเห็น (3) สร้างการมีส่วนร่วม (4) สร้างความร่วมมือ และ (5) เสริมอำนาจให้ประชาชน

3) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการจัดกิจกรรมพัฒนาสุขภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ 1) หมู่บ้านจัดการสุขภาพ เกณฑ์หมู่บ้านจัดการสุขภาพ 2) กลไก การเฝ้าระวังสุขภาพผู้สูงอายุ 3 นวัตกรรมสุขภาพผู้สูงอายุ/ศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุ และ 4) ข้อตกลง/มาตรการทางสังคม

4) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจัดกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ 3 อ. คือ อาหาร รับประทานอาหารครบ 3 มื้อครบทั้ง 5 หมู่ ลดความหวาน มัน เค็ม เพิ่มผักและผลไม้ หลีกเลี่ยงอาหารที่ใช้น้ำมันซ้ำหลายๆครั้ง กินอาหารหลากหลายไม่ซ้ำจำเจ ออกกำลังกาย การออกกำลังกายทำให้แข็งแรง อายุยืน ลดการเกิดโรคเรื้อรัง อารมณ์ วิธีคลายเครียดที่ถนัด สนใจ ทำแล้ว เพลิดเพลิน มีความสุข และดำเนินการตามหลัก 2 ส. คือ ไม่สูบบุหรี่ และ ลดการดื่มสุรา

5) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจัดกิจกรรมพัฒนาครอบครัวเป็นกลไกสำคัญในการเฝ้าระวังสุขภาพของผู้สูงอายุ อบรมให้ความรู้ผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพตนเอง อบรมครอบครัวให้เป็นผู้จัดการสุขภาพผู้สูงอายุ

6) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุ เข้าใจหลักการดำเนินชีวิตที่เป็นกฎธรรมชาติ ยอมรับว่าร่างกายของผู้สูงอายุมีการเสื่อม มีการเจ็บป่วยได้ มีการเปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป หลักพุทธธรรม : กฎไตรลักษณ์ หลักปฏิจสมุปบาท หลักอริยสัจ 4 เป็นต้น หลักธรรมสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ หลักอายุสธรรม หลักอิทธิบาท 4 หลักอิฐฐารมณ

7) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการจัดการแบบธรรมชาติ บูรณาการวิถีชาวบ้าน เน้น “บวร” (บ้าน วัด โรงเรียน) ครอบครัวดูแล อบอุ่น อยู่ร่วมกันในสังคม สามัคคี กองทุนสัจจะ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพื้นเมือง

8) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทางสังคม โดยใช้กระบวนการ 3 ก. คือ

- (1) การบริหารจัดการสุขภาพเป็นทีมแบบมีส่วนร่วม
- (2) การรวมกลุ่มผู้สูงอายุ ตามวิถีชาวบ้าน
- (3) การระดมกองทุนต่างๆ ในชุมชน ควรมีการบูรณาการ กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ

9) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทางจิตใจของผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้น หลักการ กิจกรรม และหลักพุทธธรรม ดังนี้

หลักการ : เมตตาเป็นพื้นฐานสำคัญ

กิจกรรม : ปิณฑบาตความทุกข์ (ทำบุญอุทิศส่วนกุศล) การร่วมนบุญ ฟังเทศน์ ฟังธรรม

หลักพุทธธรรม : พรหมวิหาร 4 กัลยาณมิตร

10) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ทางปัญญาของผู้สูงอายุ โดย

(1) มุ่งเน้นการจัดการความรู้ด้านสุขภาพ โดยใช้กระบวนการคิดทางปัญญาตาม หลักศาสนา มุ่งเน้นให้วัดเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ผู้สูงอายุ

(2) มีการบูรณาการกิจกรรมด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีชาวบ้าน วิถีวัฒนธรรม เชิงพุทธ โดยวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

4.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

รูปภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

จากภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้ อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ จากการวิเคราะห์ พบว่าด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัด ศรีสะเกษ จะประกอบด้วยความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม กล่าวคือ ความหลากหลายทางด้าน ภาษา ความเชื่อ และวัฒนธรรม ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดศรีสะเกษ ศรีสะเกษประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สี่กลุ่มชาติพันธุ์ คือ ลาว เขมร กูย และเยอ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในศรีสะเกษต่างมีวิถีชีวิตวัฒนธรรม เอกลักษณ์ อัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของตน แผนพัฒนาเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา 1. แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง เพิ่มทักษะและสมรรถนะ พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ 4.โครงการไม่ล้ม ไม่ล้ม ไม่ซึมเศร้า กินข้าวอร่อย และโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เป็นไปตามแผนพัฒนาสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำหรับโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ เป็นการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาส่วนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

ชาวลาว ในจังหวัดศรีสะเกษ ยังคงมีการธำรงอัตลักษณ์ทาง สังคมวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างเข้มแข็ง โดยมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดของวิถีการดำเนินชีวิต และประยุกต์วัฒนธรรมบางอย่างเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย ได้แก่ ความเชื่อและ ประเพณี ความเชื่อเป็นสิ่งที่มียุทธพลอย่างมากต่อพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อในรูปของศาสนาและอำนาจเร้นลับเหนือธรรมชาติหรือภูตผีวิญญาณต่างๆ ความเชื่อพื้นฐานที่มีมานานในสังคมทุกแห่ง และยังถือเป็นระบบที่ใช้ในการ รักษากฎเกณฑ์ระเบียบสังคมด้วยวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มคนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีความ เชื่อในเรื่องการนับถือผีอยู่ก่อนที่วัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนาแบบพราหมณ์และพุทธจะเข้ามา อิทธิพลต่อผู้คนในดินแดนแถบนี้ และหลังจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธแล้ว การนับถือผียังมีสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ จากความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้คนในสังคมได้มีประเพณี

พิธีกรรมที่เป็นสัญลักษณ์สื่อถึง ความเชื่อและถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติ ในวิถีการดำเนินชีวิตไม่ได้แยกอย่างชัดเจนว่าพิธีใดเป็น ผี พราหมณ์หรือพุทธ ประเพณี และพิธีกรรม ที่เกิดขึ้นล้วนมีวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายสำคัญก็คือนำมาปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างปกติมีความสุข

2.กลุ่มชาติพันธุ์เขมร

ชาวเขมร ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษส่วนมากอยู่ในชนบท มีชีวิตเรียบง่าย ประกอบ อาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ หนุ่มสาวรุ่นใหม่ที่ว่างจากการทำนา ทำไร่ จะเดินทางไปรับจ้าง ทำงานในตัวเมือง หรือในเมือง หลวง และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ก็จะเดินทางกลับภูมิลำเนา เพื่อ ประกอบอาชีพหลักของตน เป็น เช่นนี้เรื่อยไป ด้านความเชื่อของชาวเขมรในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วน มากนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ และยังมีเชื่อในเรื่องผีสงฆ์ เทวดา และวิญญาณ โดยมีความ เชื่อว่าวิญญาณสามารถทำให้เกิด ความสุขและความทุกข์กับชีวิตได้ตลอดเวลาถ้าไม่ปฏิบัติตนให้อยู่ใน ความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การกระทำความผิดที่อาจเกิดขึ้นต่อวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ และถูก วิญญาณเหล่านั้นลงโทษ วิญญาณนั้นมี 2 จำพวก คือ วิญญาณฝ่ายร้ายและวิญญาณฝ่ายดีธรรมชาติ ของมนุษย์นั้นความเชื่อมีความจำเป็น เพื่อยึดถือไว้เป็นที่พึ่งปฏิบัติเพื่อความสบายใจและ ความเรียบร้อยของสังคม ด้วยเหตุของความกลัวมาแต่ดั้งเดิมมนุษย์จึงเริ่มแสวงหาที่พึ่งที่ไถ่ตัวที่สุด เช่นความยึดมั่นในอิทธิพลของธรรมชาติ อิทธิพลของวิญญาณของบรรพบุรุษ อย่างไรก็ดี

แม้ว่าชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขมรสูงในชนบท มีลักษณะคล้ายคนไทยใน ท้องถิ่นทั่วไป แต่ถ้าจะเปรียบกับชาวเขมรในกัมพูชาแล้ว ความเป็นอยู่ ประเพณีและความเชื่อ ต่างๆ ของชาวเขมร สูง จะมีส่วนคล้ายกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชามาก เช่น ลักษณะบ้านชั้นเดียวใต้ถุนสูง พิธีกรรม เกี่ยวกับการเกิด การตาย การแต่งงาน การนับเวลา วัน เดือน ปี การเชื่อถือ โชคลาง ฤกษ์ยาม การ รักษาโรคแบบพื้นบ้าน การประกอบอาชีพ การละเล่นต่าง ๆ ตลอดจนอุปนิสัย ส่วนบุคคล เป็นต้น อาหารหลักของชาวเขมร ในจังหวัดศรีสะเกษ คือ ข้าวเจ้า ส่วนอาหารพื้นเมืองที่รู้จักคือ ปลาเหาะ เขมร (ปลาร้าเขมร) ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาย่าง ปลาต้ม น้ำพริกจิ้มผัก เนื้อสัตว์ ผัก ส่วนอาหารว่าง ส่วนมากจะเป็นผลไม้ และขนมพื้นเมืองที่นิยม ได้แก่ ขนมกันตริยม ขนมโชค ขนมเนยล ขนมกันตาง ราง ขนมกระมอล ขนมมุก ขนมเนยงเล็ด เป็นต้น ซึ่งชื่อขนมเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อในภาษาเขมรทั้งสิ้น

3. กลุ่มชาติพันธุ์เยอ

ชาวเยอ เป็นชาวพื้นเมืองกลุ่มหนึ่ง ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษามอญ-เขมร เรียกตนเองว่า กวย มีความหมายว่า คน หากจัดกลุ่มแล้ว ชาวเยอจัดอยู่ในกลุ่มของชาวกูย มีภาษาพูดภาษาเดียวกัน ซึ่งมีเพียงบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกัน

จุดเด่นของชาวเยอก็คือ มีความเหนียวแน่นในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมทางภาษาของกลุ่มชนไว้เป็นอย่างดี หมู่บ้านชาวเยอทุกหมู่บ้าน จะพูดภาษาเยอ ชาวลาวหรือคนหมู่บ้านอื่นที่มาตั้งหลักฐานในหมู่บ้าน จะเปลี่ยนจากภาษาพูดเดิมของตน มาพูดภาษาเยอ และปฏิบัติตามธรรมเนียมเยอด้วย ชาวเยอทั่วไปจะ สูงประมาณ 165 เซนติเมตร ผิวดำแดง การตั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะตั้งในเขตใกล้ลำน้ำ หรือลำห้วย เช่น บ้านเมืองคง บ้านท่าโพธิ์ บ้านใหญ่ บ้านกลาง บ้านโนน บ้านฮ่องโสภ บ้านหลุมโมก บ้านดอนเรือ บ้านหนองบาก บ้านห้วย อำเภอราชสีห์ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล บ้านโนนแกด บ้านขมิ้น อำเภอมือง ศรีสะเกษ บ้านโพธิ์ศรี ตำบลโนนเพ็ก อำเภอพยุห์ ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยแสด บ้านปราสาทเยอ บ้านโพธิ์ ปลัด บ้านเขวาสี ตำบลปราสาทเยอ ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยทา บ้านกุง บ้านวังไฮ บ้านขาม บ้านกลาง บ้าน จิกตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำ เสียว เป็นต้น ที่น่าสนใจคือชาวเยอในแต่ละหมู่บ้านมีความสัมพันธ์ใน ลักษณะเครือญาติ ปกติชาวเยอมืออาชีพทำนา แต่บางส่วนมีความชำนาญในด้านช่าง ชาวเยอมีความเชื่อเช่นเดียวกับคน อีสานทั่วไป เช่น เชื่อผีสนามไม้ ผีฟ้า พญาแถน เชื่อผีปู่ตา ผีนาตาแฮก เชื่อบุญ เชื่อบาป เข้าวัด ฟังธรรม ยึดฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่งงานต้องสู่ขอ ถือเป็นจารีตประเพณีอันดีงามของสังคม 13 พิธีกรรมที่ โดนเด่นของชาวเยอ คือ พิธีกรรมบวงสรวงพระยาตากะศิลา เป็นพิธีกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อระลึกถึง บรรพบุรุษ ซึ่งพระยาตากะศิลานำกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่อพยพจากลาวได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัด ศรีสะเกษ

4. กลุ่มชาติพันธุ์กูย

ชาวกูย เป็นชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเขตอีสานใต้ มีประวัติศาสตร์มานานนับ 3,000 ปี สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่ามอญ ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่บริเวณเชิงเขาหิมาลัย เป็นเจ้าของพ่อภาษาพอมดหมอผี มีทักษะในการจับช้างและฝึกช้าง ใกล้ชิดกับราชวงศ์คุปตะที่มีความ โด่งดังของอินเดียโบราณ ได้ชื่อว่ามีกองทัพที่เกรียงไกรที่สุด ความยิ่งใหญ่ของกองทัพคุปตะคือมีกองทัพช้างที่ได้ฝึกซ้อมเป็นอย่างดี โดยมีชาวมอญเป็นผู้ฝึกให้และเป็นความเชี่ยวชาญในยามสงครามด้วยหลักฐานทางอินเดียยืนยันว่าคุปตะเคยส่งช้างศึกพร้อมความรูมาเป็นอภินันทนาการแก่อาณาจักร พราหมณ์บริเวณลุ่มแม่น้ำ โขงตอนล่าง

จะเห็นได้ว่า ชาวกูย (ส่วย) เป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมที่อพยพมาจากอินเดียมาอาศัยในภาคอีสานตอนใต้ ที่พบเห็นหนาแน่นที่สุดก็คือในจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ และกระจายไปในอุบลราชธานี บุรีรัมย์ และมหาสารคาม วัฒนธรรมชาวกูยเป็นวัฒนธรรมที่มีจริยธรรม มีวินัยและเอกภาพสูง มี

ลักษณะเด่นที่พบ คือ การพึ่งพาตนเอง ขยันหมั่นเพียร รับผิดชอบ เชื่อผู้นำหรือผู้อาวุโส ได้รับ อิทธิพลมาจากศาสนา แต่ยังคงเชื่อในการถือผี โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษ มีความเชื่อว่าวิญญาณของ บรรพบุรุษ ยังคงวนเวียนปกปักรักษาลูกหลาน การบูชาผีบรรพบุรุษจึงเป็นการแสดงความกตัญญู ภูมิวัฒนธรรม ประเพณีภาษาเฉพาะกลุ่มตนเองขณะเดียวกันได้รับวัฒนธรรมจากเพื่อนบ้าน เช่น เขมร ลาว และ วัฒนธรรมสยาม ทำให้วัฒนธรรมเดิมยังคงมีคือการถือผี วัฒนธรรมมีบทบาทต่อ พฤติกรรมของผู้คนในสังคมสูงเป็นอย่างมาก พฤติกรรมของสูงแต่ละชุมชนมีผลต่อสภาพทาง เศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชนจนถึงยุคปัจจุบัน

กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามนโยบายที่ได้นำเสนอในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง และนำเสนอในสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ และเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน ดังนั้น นโยบายที่กำหนดจะประกาศไว้อย่างกว้างๆ สอดคล้องกับพันธกิจ (Mission) มีการกำหนด เป้าประสงค์ (Goal) หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา สำหรับรายละเอียดการดำเนินงานที่เกี่ยวกับสุขภาวะผู้สูงอายุจะกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกันทั้ง 3 หน่วยงาน นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม และกำหนดไว้ในแนวทางพัฒนา

ในด้านระบบและกลไกพัฒนา ทั้ง 3 หน่วยงาน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และ แผนพัฒนา 3 ปี เป็นระบบในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีกลไก คือ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ประกอบด้วยสำนักปลัด และกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ มีกองทุน และมีโครงการที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ทั้ง 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ มีกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ และมีการจัดตั้งโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน มีกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โดยมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ (สปสช.) โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ 3 ประเด็นคือ (1) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ (2) เพื่อศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ (3) เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ” ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ อาจกล่าวได้ว่า เป็นประเพณีที่มีมาในสังคมไทยแต่โบราณเกี่ยวเนื่องด้วยระบบความเชื่อหลายอย่าง ทั้งอำนาจเหนือธรรมชาติ เชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ประเพณีได้แยกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) จารีตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืน หรือดองเว้นไม่ทำตาม ก็เป็นความผิดและชั่ว จารีตประเพณีเป็นข้อบังคับทางจรรยา หรือศีลธรรมของสังคม

(2) ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมได้ตั้งหรือวางไว้เป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้โดยตรงหรือทางอ้อม โดยตรงวางเป็นระเบียบไว้ชัดเจน ส่วนทางอ้อม ไม่ได้เขียนไว้ชัดเจนเป็นแต่เพียงได้รับการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เช่น วิถีร่น้ำดำหัวแบบชาวเหนือ

(3) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่ได้รับการประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ไม่ค่อยจะมีโทษเมื่อใครไม่ปฏิบัติตาม เป็นประเพณีท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นนั้น ประเพณีในระบบความเชื่อ ได้แก่ พิธีกรรมทางศาสนาและไสยศาสตร์มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นปึกแผ่นของสังคม

อัตลักษณ์ คือ ความเชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบในอีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์เกี่ยวกับมิติภายในของความเป็นเราอย่างมาก ทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลง

ความหมายเกี่ยวกับตนเองที่สัมพันธ์กับโลก จึงได้แบ่งอัตลักษณ์เป็น 2 ระดับ ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และ อัตลักษณ์ทางสังคม

(ก) อัตลักษณ์ส่วนบุคคล

อัตลักษณ์ คือ ความเป็นตัวตน ที่เกี่ยวข้องกับรับรู้ต่อตัวคน หรือสถาบัน โดยสะท้อนถึงลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ เป็นพลังแฝงที่นำไปสู่พฤติกรรม เป็นเจตคติที่บุคคล กลุ่มบุคคล ที่มีต่อสถาบันหรือเป้าหมาย เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสถาบัน ที่สอดคล้องกับความเชื่อหรือความรู้สึกต่อตนเองและสถาบัน

(ข) อัตลักษณ์ทางสังคม

อัตลักษณ์ทางสังคม เป็นลักษณะอย่างหนึ่งในตัวบุคคลที่จะทำให้บุคคลนั้นมีความเป็นตัวของตัวเอง ซึ่งแตกต่างจากผู้อื่น จะเห็นได้ว่า อัตลักษณ์เป็นคุณลักษณะประการหนึ่งในตัวบุคคล ซึ่งในทางสังคมวิทยามองว่าเมื่อบุคคลมาอยู่ร่วมกันในสังคมก็มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการกระทำทางสังคมระหว่างกัน โดยพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาเป็นปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ ขึ้นอยู่กับสังคมตามโครงสร้างทางสังคมนั้น ๆ การกระทำระหว่างกันทางสังคมทำให้บุคคลมีบทบาทตามสถานการณ์ที่ตนสัมพันธ์อยู่ เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ของทั้งสองระดับนี้ บุคลิกภาพ ไม่ได้หมายถึงการตอบสนองต่อสิ่งเร้าข้างนอก แต่เป็นความพร้อมหรือแนวโน้มที่จะตอบสนอง

ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ จึงเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นเกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นในพื้นที่ เช่น ตราสัญลักษณ์ คำขวัญ สัญลักษณ์ประจำท้องถิ่น ประเพณี การแต่งกาย ภาษาที่ใช้พูด สถานที่ท่องเที่ยว ความเชื่อ และวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมได้สร้างขึ้นจนกลายเป็นวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของแต่ละพื้นที่ ปัจจุบันการเคลื่อนไหวของสังคมแนวใหม่ พยายามที่สร้างหรือแสดงอัตลักษณ์โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพัฒนาทางเลือกสำหรับวิถีชีวิต ด้วยการสร้างนวัตกรรมทางวัฒนธรรมและสร้างสรรค์วิถีชีวิตแบบใหม่ อัตลักษณ์จึงเป็นเครื่องมือทางกระบวนการทางสังคมใหม่ที่ชุมชนนำมาสร้างความรู้ความเข้าใจทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวันของตนกับชุมชน

5.1.2 ศึกษารูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และนโยบายของรัฐ เกี่ยวกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ นำไปสู่การดำเนินงานในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สู่การดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

แผนพัฒนาจังหวัดศรีสะเกษ แผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดศรีสะเกษ

แผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา ๒ แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และประชาชน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ และโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพจังหวัดศรีสะเกษ เป็นตัวขับเคลื่อนกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

แผนพัฒนาเทศบาลเมืองศรีสะเกษ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา ๓ แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมและสร้างองค์ความรู้ องค์กรชุมชนหรือภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคง โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดเจียงอีศรีมงคลวราราม และโครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ จะเห็นได้ว่า กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นไปตามแผนพัฒนาสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำหรับโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ส่วนโครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ ๒ การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา ๑ แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมให้ประชาชน ตระหนักถึงอัตลักษณ์และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนเข้มแข็ง เพิ่มทักษะและสมรรถนะ พร้อมสู่ประชาคมอาเซียน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ และโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จะเห็นได้ว่า โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เป็นไปตามแผนพัฒนาสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำหรับโครงการ

โรงเรียนผู้สูงอายุวัดวิสุทธิโสภณ เป็นการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ส่วนโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต และโครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

5.1.3 วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

จากการศึกษา การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามนโยบายที่ได้นำเสนอในช่วงหาเสียงเลือกตั้ง และนำเสนอในสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ และเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน ดังนั้นนโยบายที่กำหนดจะประกาศไว้อย่างกว้างๆ สอดคล้องกับพันธกิจ (Mission) มีการกำหนดเป้าประสงค์ (Goal) หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา สำหรับรายละเอียดการดำเนินงานที่เกี่ยวกับสุขภาวะผู้สูงอายุจะกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกันทั้ง 3 หน่วยงาน นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม และกำหนดไว้ในแนวทางพัฒนา

ในด้านระบบและกลไกพัฒนา ทั้ง 3 หน่วยงาน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ เทศบาลเมืองศรีสะเกษ และเทศบาลตำบลบึงบูรพ์ ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนา เป็นระบบในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ คือ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบประกอบด้วยสำนักปลัด และกองศึกษาธิการ และวัฒนธรรม มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการมีกองทุน และมีโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ มีกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเริญต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ และมีการจัดตั้งโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเริญต้องได้รับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ส่วนเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน มีกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โดยมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ (สปสช.) โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งตำบลบึงบูรพ์ เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

ในส่วนของการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นการดำเนินงานอยู่ 3 ลักษณะ คือกระบวนการดำเนินงานตามโครงการ

ตั้งแต่การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจนถึงการรายงานผลการดำเนินงานโครงการ และการดำเนินงานโครงการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วนของเทศบาลเมืองศรีสะเกษ โดยมีทรัพยากรในการบริหารจัดการแบบ 4 M ประกอบด้วยทรัพยากรบุคคล (Man) งบประมาณ (Money) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Management) และวัสดุอุปกรณ์ (Material) และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ของเทศบาลเมืองศรีสะเกษ มุ่งให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเอง และร่วมกันดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของชมรมผู้สูงอายุ การจัดกองทุนสวัสดิการให้และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะผู้สูงอายุ และการสร้างองค์ความรู้โดยการจัดอบรมให้ความรู้และส่งเสริมสุขภาพในกลุ่มผู้สูงอายุ

การดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เข้าสู่ภาคปฏิบัติเพื่อให้การดำเนินงานเป็นรูปธรรม จะต้องดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมที่กำหนดไว้ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนา 3 ปี ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ โดยยกตัวอย่างโครงการที่ดำเนินงานในแต่ละหน่วยงาน

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” สามารถนำมาอภิปรายผลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

5.2.1 อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ พัฒนาผ่านความเชื่อและพิธีกรรมนั้น มีกระบวนการที่น่าเชื่อถือและลดต้นทุนทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการแสวงหาข้อมูล เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวได้รับการขับเคลื่อนจากหน่วยงานนอกชุมชน ในยุคปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษและสังคมชนบทโดยทั่วไป ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ารุกราน สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ชนบรรมนิยมประเพณีท้องถิ่นถูกเหยียบย่ำว่าเป็นของต่ำทราม ล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กุศโลบายดั้งเดิม คือ การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม วัฒนธรรมถูกละเลย ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา สูญเสียบทบาทในการอบรมให้ความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ

ดร.สุทัศน์ ปรทุมแก้ว และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อในฮินดูอิสลามต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่ยอมรับปรัชญาทางพุทธศาสนาที่ได้จากพระสงฆ์ โดยผนวกเข้ากับความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่น ดังนั้น ระบบศาสนาจึงมีลักษณะร่วมกันที่สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นทางด้านสังคมวัฒนธรรม คือ มีการผสมผสานทางความเชื่อระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อพราหมณ์ และความเชื่อผี ซึ่งความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ หมายถึง การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในด้านต่าง ๆ ซึ่งชี้วัดได้จากสถานะของระบบโครงสร้างต่าง ๆ ทางสังคม คือ ระบบครอบครัว และเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสุขภาพและสาธารณสุข ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง และระบบความเชื่อและศาสนา รวมไปถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่เพิ่มเติมเข้ามา คือ ระบบการสื่อสาร ระบบศิลปะ และระบบนันทนาการ ว่ายังคงทำหน้าที่ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคม โดยมีวิธีดำเนินงานเพื่อสร้างความมั่นคง 4 รูปแบบ กล่าวคือ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่บนพื้นฐานที่ดั้งเดิมของวัฒนธรรมเดิม แล้วจัดสรรให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ที่ทันสมัยในยุคปัจจุบัน¹ เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการล่มสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่ และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐานเดิมซึ่งจะทำให้สั่นคลอนได้ง่าย ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริงมีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสมย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามให้มั่นคงต่อไปได้

5.2.2 รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ

รูปแบบการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า นโยบาย กลไก กระบวนการ เป็นส่วนงานระดับสูงที่ได้มีการจัดทำนโยบายแผน กลไกการบริหาร และกระบวนการทำงาน ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ ดังนี้

¹ สุทัศน์ ปรทุมแก้ว, ดร. และคณะ, ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561, หน้า 28.

1) นโยบาย การกำหนดนโยบายจะเป็นไปตามนโยบาย และนำเสนอในสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ และเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน ดังนั้นนโยบายที่กำหนดจะประกาศไว้อย่างกว้างๆ สอดคล้องกับพันธกิจ (Mission) มีการกำหนดเป้าประสงค์ (Goal) หรือจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนา สำหรับรายละเอียดการดำเนินงานที่เกี่ยวกับสุขภาวะผู้สูงอายุจะกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกันทั้ง 3 หน่วยงาน นั่นคือ ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม และกำหนดไว้ในแนวทางพัฒนา

2) กลไก กลไกพัฒนาทั้ง 3 หน่วยงาน ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และแผนพัฒนา 3 ปี เป็นระบบในการบริหารจัดการองค์กร โดยมีกลไก คือ หน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย สำนักปลัด และกองการศึกษา และวัฒนธรรม มีคณะกรรมการหรือคณะอนุกรรมการ มีกองทุน และมีโครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ทั้ง 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ มีการจัดตั้งโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ ส่วนเทศบาลทั้ง 2 หน่วยงาน มีกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ซึ่งเป็นไปตามยุทธศาสตร์การดำเนินงานของสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) โดยมีโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ โรงเรียนผู้สูงอายุ โครงการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพ โครงการสนับสนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพ (สปสช.) โครงการพัฒนาระบบการดูแลผู้สูงอายุ เป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ดร. เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล² ได้ทำการวิจัย เรื่อง “นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผลการวิจัย พบว่า

ประการแรกพบว่าการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องการก่อตัวของนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุที่สามารถเข้าสู่วาระนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามกรอบการวิเคราะห์สามกระแสได้แก่กระแสการเมืองกระแสตัวปัญหากระแสนโยบาย และหน้าต่านโยบายตามตัวแบบของ Kingdon

ประการที่สองพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปปฏิบัติเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้คือ 1)ภาวะผู้นำ 2) ทรัพยากรนโยบาย 3) การบริหารจัดการ 4) ความต้องการของผู้สูงอายุ 5) ความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ประการที่สามพบว่า ผลกระทบในด้านบวกคือการนำนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติจะทำให้คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุดีขึ้นทั้งทางสุขภาพร่างกายจิตใจและรายได้ผลกระทบ

² ดร. เศรษฐวัฒน์ โชควรรกุล. นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์กร - วารสารรัฐศาสตร์

ในด้านลบคือปัญหาด้านความจำกัดของงบประมาณการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องผู้สูงอายุของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมทั้งการมีบุคลากรจำนวนน้อยไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้ทั่วถึง

ประการที่สี่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประสบความสำเร็จในการนํานโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุไปปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลางและควรปรับปรุงการนํานโยบายไปปฏิบัติหลายด้านได้แก่งานด้านงบประมาณการบริหารบุคลากรการจัดทำฐานข้อมูลอย่างบูรณาการและการจัดให้มีเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

5.2.3 วิเคราะห์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบไปด้วย บุคลากรในทุกภาคส่วน ตั้งแต่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ ราษฎรท้องถิ่น ครู/อาจารย์ในพื้นที่ วิทยากรจิตอาสา เป็นต้น ผู้สูงอายุในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะงบประมาณดำเนินการจากภาครัฐ ท้องถิ่น วัด และชุมชน การระดมทุนเสริมสร้างสุขภาวะในท้องถิ่น การจัดหาและจัดสร้างอาคารสถานที่ เช่น วัด สถานที่ที่ออกกําลังกายของผู้สูงอายุ และการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุที่เพียงพอ อยู่ในสภาพดี ปลอดภัย และพร้อมใช้ จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับสุขภาพไว้ว่า สุขภาวะ หรือสุขภาพเป็นคำเดียวกันในภาษาบาลี แต่ภาษาไทยแผลง ว เป็น พ เป็นคำว่า สุขภาพ เมื่อความหมายของสุขภาพคือสุขภาพทางกาย จิต สังคม และปัญญา จึงสื่อความหมายใกล้เคียงกับความสุข ภาวะที่ปลอดภัย เป็นสุข เป็นภาวะที่สมบูรณ์ คำสมัยใหม่เรียกว่า องค์กรรวม ความสุขแนวพุทธหรือสุขภาพแนวพุทธประกอบด้วยลักษณะที่เป็นวิชา (ความสว่างผ่องใส) วิมุตติ (ความหลุดพ้นเป็นอิสระ) วิสุทธิ (ความหมดจด ไม่ขุ่นมัวหมองเศร้า) สันติ (ความสงบ ไม่ร้อนกระวนกระวาย) ซึ่งเป็นภาวะที่เป็นความดีงามของชีวิต และยังได้ให้ทัศนะอีกว่า สุขภาวะองค์กรรวมของชีวิตจะมีสุขภาวะได้ต้องบริหารใจให้มีภาวะจิตด้านบวก สุขภาวะที่แท้ต้องเป็นตามความจริงแห่งธรรมชาติของชีวิต องค์กรรวมของชีวิตที่มีสุขภาวะต้องเป็นอย่างไร กายกับใจต้องสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างไร สุขภาวะจะสำเร็จได้ต้องพัฒนาจิตใจและปัญญา ปัญญาเป็นองค์ประกอบสำคัญทำให้การสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและภาวะต่างๆ ของจิตใจดำเนินไปได้ โดยปัญญาให้แสงสว่างส่องทาง ชี้ทางให้ หลักการพัฒนามนุษย์ของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา 4 การพัฒนาแบบองค์กรรวมจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสุขภาวะโดยตรง³

³ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 6, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหพิมพ์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2551), หน้า 6-8.

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการบริหารจัดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุในรูปของคณะกรรมการที่มีอยู่ทุกภาคส่วน การกำหนดกระบวนการบริหารจัดการไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยความสะดวก การประสานงานทั้งภายในและภายนอก และการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและเหมาะสม เป็นต้น การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ เช่น วงจรคุณภาพ (Damming) ประกอบด้วย การวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการนำไปปรับปรุงและพัฒนา (Action)

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” มีประเด็นสำคัญที่ใช้เป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ นั้นบริบทชุมชนท้องถิ่นโดยทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานส่วนใหญ่แล้วมีความสัมพันธ์สอดคล้องและใกล้เคียงกับคตินิยมในพระพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาวิจัยเรื่องการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ทำให้มองเห็นความจำเป็นและสำคัญในการดำรงอยู่ของคตินิยม คำสอนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน เห็นควรที่ผู้นำพระสงฆ์และผู้นำชุมชนจะต้องร่วมมือกันศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อดึงเอาแก่นของคตินิยมและคติความเชื่อในชุมชนนั้น มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การกำหนดแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ ได้กำหนดการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม โดยมีแนวทางพัฒนา 2 แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และประชาชน โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้แก่ กองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ และโครงการจัดตั้งศูนย์ฟื้นฟูสุขภาพชุมชนด้านการพัฒนาศักยภาพ คนพิการ ผู้สูงอายุ และผู้ที่อยู่ในระยะจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพ

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นตัวขับเคลื่อนกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

นอกจากนั้น ควรมีการกำหนดแผนพัฒนาเทศบาลตำบล ในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุไว้ในยุทธศาสตร์ ได้แก่ การส่งเสริมและสร้างองค์ความรู้ องค์กรชุมชนหรือภาคประชาชนให้มีความเข้มแข็งเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และการส่งเสริมและสนับสนุนระบบการจัดสวัสดิการประชาชน กลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคง โดยมีกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ได้แก่ กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ และโครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ จะเห็นได้ว่า กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ เป็นไปตามแผนพัฒนาสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำหรับโครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการดำเนินการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุตามยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา ส่วนโครงการจ่ายเบี้ยยังชีพ เป็นการจัดสวัสดิการสังคมให้กับผู้สูงอายุตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ นโยบายของรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการวิเคราะห์หลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าอื่น ๆ ที่มีความสำคัญในจังหวัดศรีสะเกษและในประเทศเพื่อนบ้าน ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
- 2) ควรมีการศึกษาการเตรียมตัวในการเป็นผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่า
- 3) ควรมีการศึกษารูปแบบ กระบวนการดูแล ผู้สูงอายุประเภทต่างๆ เช่น ผู้สูงอายุประเภทช่วยเหลือตัวเองได้ ทำอย่างไรถึงจะมีตระหนักในคุณค่าตนเอง ผู้สูงอายุประเภทติดสังคม ควรมีการศึกษารูปแบบกระบวนการพัฒนา ปัญหาผู้สูงอายุติดสังคม
- 4) ควรมีการศึกษาลักษณะสัมฤทธิ์ในการประเมินนโยบายในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์, 2534.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ :

กิ่งแก้ว อรรถาภรณ์. **คติชนวิทยา.** กรุงเทพมหานคร : หน่วยงานศึกษานโยบายและการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา, 2520.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. **หนังสือเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**

เรื่องวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดศรีสะเกษ. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., 2538.

นงเยาว์ ชาญนรงค์. **ศาสนากับสังคม.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547

นายแพทย์พงษ์วรพงศ์ พิเชษฐ์. **พุทธธรรมบำบัด.** (กรุงเทพฯ : กองแพทย์ทางเลือก กรมการพัฒนาแพทย์แผนไทย ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2550.

เนติ โชตช่วงนิธิ. **“กุญ (ส่วย) บ้านปราสาท : วัฒนธรรมผสมกลมกลืน.** สยามรัฐ, 25 กันยายน 2559.

ประเวศ วะสี. **แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมมานุษยภาพและวิชา.** กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.

ประสาธน์ อิศรปริดา และคณะ. **ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน,** มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2518.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

..... เรื่องเหนือสามัญวิสัย อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา. กรุงเทพมหานคร :

สหธรรมิก, 2540.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหพิมพ์ติ้งแอนด์พับลิชชิง, 2551.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.

ไพฑูรย์ มีกุล. ไทยกาย : ขนพื้นเมืองดั้งเดิม. อาศรมวัฒนธรรม. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2547.

มงกุฎ แก่นเดียว. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 1-2. กรุงเทพมหานคร : สยามเพรส

แมเนจเม้นท์ จำกัด, 2542.

ยงยุทธ ตรีนุชกร. อ้างใน มณฑาดี ครูชัย. สุขภาพกับการพัฒนาสังคม. ใน การเสริมสร้าง

สุขภาพ. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2551.

ยศ สันตสมบัติ. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

ยุทธภณธ์ เตชะแก้ว. “พิธีกรรมและระบบความเชื่อการล่ำฟ้าในภาคอีสาน”. วิทยานิพนธ์ศึกษา

ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

สมณะโพธิรักษ์. สัมมาสิกขา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิธรรมสันติ, 2531.

สำลี รักสุทธี. ฮีตสิบสองคองสิบสี่. กรุงเทพมหานคร : พ.ศ.พัฒนา จำกัด, 2549.

อำพล จินดาวัฒน์. ถ้ามมาตอบไป เข้าใจ สข. นนทบุรี : เจเอส การพิมพ์, 2551.

อุทัย สมวัฒน์. “ ประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนอีสาน”. บ้านเมือง,

25 กันยายน 2540.

(2) บทความในวารสาร :

บุญโรม สุวรรณพาหุ และคณะ. “สุขภาวะของวัยรุ่น : กรอบมโนทัศน์และเครื่องมือประเมินทาง

จิตวิทยา”. วารสาร พฤติกรรมศาสตร์. (ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม 2544).

ปาริชาติ เทพอารักษ์ และอมรรารณ ทิวถนอม. “สุขภาวะของคนไทย จุดเริ่มต้นของความอยู่เย็น

เป็นสุข”. วารสารเศรษฐกิจและสังคม. (ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 2545).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). “สุขภาวะองค์กรรวมแนวพุทธ”. พุทธจักร. (ปีที่ 59 ฉบับที่ 11

พฤศจิกายน 2548).

ภูมิวัฒน์ พรวนสุข. แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขต

จังหวัดแพร่. บทความวิจัย. วารสารบัณฑิตวิทยาลัยพิษณุพนธ์ (ม.ค.-มิ.ย.

2558).

สมยศ ศรีจารนัย และคณะ. พฤติกรรมของผู้ดูแลกับภาวะการควบคุมโรคในผู้ป่วยเบาหวานสูงอายุ

ชนิดไม่พึ่งอินซูลิน อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารวิชาการสาธารณสุข. (ปีที่ 11

ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม 2545).

สุริยัน สุวรรณกาล. บทความเรื่อง **ความหมายสุขภาพ (Health)**. ใน การพัฒนาองค์ความรู้การ
สื่อสาร เพื่อสุขภาพ. (พรทิพย์ เย็นจะบก บรรณาธิการ). (กรุงเทพมหานคร : มปป.) :
60 – 62.2558).

(3) รายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์ :

ชัชวาล อ่อนละมุล. “ดนตรีในพิธีกรรมมะมืวัดของหมู่บ้านวัฒนธรรม บ้านทุ่งใหญ่ อำเภอ
กันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.

นริศ ทองบาง. “พหุนิยมทางศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีความเชื่อในพิธีกรรมโงลมะมืวัดของชาว
ไทย เชื้อสายเขมร ตำบลไพรบึง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์ศิลป
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2553.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโธ และคณะ. รายงานการวิจัยการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของ
สังคมตามแนวพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, 2558.

สุทธิพงศ์ บุญผดุง. การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่น โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ตามหลัก
เศรษฐกิจพอเพียง(ระยะที่ 1). รายงานการวิจัย. ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัย
ราชภัฏสวนสุนันทา, 2554.

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

คู่มือสนับสนุนส่งเสริมศูนย์ดูแลเด็กเล็ก ผู้สูงอายุ และคนพิการ โดยกองทุนหลักประกันสุขภาพใน
ระดับท้องถิ่นหรือ พื้นที่. สืบค้นจาก. [http://www.khuannongkhwa.go.th/news/
doc.../a_151015_142752.docx](http://www.khuannongkhwa.go.th/news/doc.../a_151015_142752.docx).

จินตนา เวฬุการ . พิธีสิทธิ์ คำภณกิจ. กระบวนทัศน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริม
สร้างความอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก. [http://www.hu.ac.th/conference
2013/Proceedings2013/pdf/.../219_125-133.pdf](http://www.hu.ac.th/conference2013/Proceedings2013/pdf/.../219_125-133.pdf)...

ดร.เศรษฐวัฒน์ โชคกุล. นโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุขององค์ - วารสารรัฐศาสตร์ ...
journal.psl.ksu.ac.th/File-43.html.

นาวาอากาศตรี หญิง วรานิษฐ์ โขคนิธินันต์. การบริหารภาครัฐในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต

ผู้สูงอายุ: กรณีศึกษากรุงเทพมหานคร. www.western.ac.th/westernnew/admin/.../

นพ.สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์. ศักยภาพที่รอการปลดปล่อยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สู่สังคม

ผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก http://thaitgri.org/images/document/Research_tgri/lesson1.

ปริญญ์ ดาวอุดม. สืบค้นจาก. นานาสาระที่บรรยายในห้องเรียน. <http://www.gotoknow.org> > ... >

สมุด >

รุจิราพร ศรีพิทยากร.แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบู่

ใหม่ อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. สืบค้นจาก. http://www.pol.ubu.ac.th/news_file/attachmen1401698684.doc.

ภาคผนวก : ก
แบบสอบถามการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

The Support the quality of life of the elderly using the cultural ities of the four tribes in Sisaket province.

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น 1 เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานแผนงานโครงการเสริมสร้างสุขภาวะ 1 คน ผู้สูงอายุ 1 คน ผู้นำชุมชน 1 คน และ พระสงฆ์ 1 รูป ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลาน.
 1.2 สถานที่สัมภาษณ์.....
 1.3 ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านสถานภาพ

- 2.1 สถานภาพ ☐ โสด ☐ หม้าย ☐ หย่าร้าง
☐ สมรส(คู่สมรสอยู่ด้วยกัน) ☐ สมรส (คู่สมรสอยู่ที่อื่น)

ส่วนที่ 3 หัวข้อสัมภาษณ์

3.1 ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และกลไกอย่างไรเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ตลอดถึงแนวทางในการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ ในท้องถิ่น และชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

[illegible][illegible][illegible]

3.5 แผนงาน โครงการและกิจกรรมที่ อปท. ดำเนินการสนองตอบความต้องการของท่าน
ในด้านต่อไปนี้อย่างไรบ้าง

1) ด้านกาย

.....

.....

.....

2) ด้านสังคม

.....

.....

.....

3) ด้านอารมณ์

.....

.....

.....

4) ด้านสติปัญญา

.....

.....

.....

3.6 ท่านมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ อปท. จัดขึ้นได้เห็นความร่วมมือและทราบ
ถึงความพึงพอใจของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรม และสอดคล้องกับการพัฒนา ทั้ง 4 ด้าน อย่างไร
บ้าง?

1) ด้านกาย

.....

.....

.....

2) ด้านสังคม

.....

.....

.....

.....

3) ด้านอารมณ์

[illegible]

4) ด้านสติปัญญา

3.8 ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างสุขภาพะผู้สูงอายุ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ให้ประสบความสำเร็จ ได้เป็นอย่างดี ?

[illegible]

3.8 อปท.ของท่านได้ใช้หลักธรรมใดบ้าง ในการดำเนินกิจกรรม/โครงการที่รับผิดชอบต่อการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุและได้ใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ในการดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะใด บ้าง?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.9. อปท.ของท่านได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการที่รับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพกายและสวัสดิการ เช่น กิจกรรม/โครงการ สงเคราะห์เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ กิจกรรมสุขภาพ กองทุนสวัสดิการ เป็นต้น และได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.10. อปท.ของท่านได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการที่รับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ในด้านสุขภาพจิตและสวัสดิการ เช่น กิจกรรม/โครงการ เสริมสร้างสุขภาพจิต ให้เข้มขึ้นเบิกบาน เป็นต้น และได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.11. อปท.ของท่านได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการที่รับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ในด้าน(ศีล)การพัฒนาพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน เป็นต้น และได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

3.12. อปท.ของท่านได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการที่รับผิดชอบต่อผู้สูงอายุ ในด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา ที่คิดเป็น แก้ปัญหาได้ เข้าใจความเป็นจริง เป็นต้น และได้ดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะใดบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3.13. อปท.ของท่านได้ดำเนินการ โรงเรียนผู้สูงอายุหรือไม่ และมีแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้เกิด การพัฒนาและความยั่งยืนได้อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่าน มา ณ โอกาสนี้

ภาคผนวก : ข

ภาพประกอบ

ภาคผนวก ค

เอกสารรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า นายขวัญชัย ไชยโพธิ์ ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ
ชื่อหน่วยงาน สภาวัฒนธรรม อำเภออุ้มผาง จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๑๔๐. โทรศัพท์: ๐๘๙-๗๒๐-๒๔๒๐

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง “ การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ”
ซึ่งเป็นงานวิจัยของ พระอุดมปัญญาภรณ์ และคณะ ได้นำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ทางพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ เดือน พฤษภาคม เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไป
ใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
 ๒. ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
 ๓. ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาวิเคราะห์นโยบายขององค์กรส่วนท้องถิ่น ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ
 ๔. ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเข้มแข็ง และประสานประโยชน์ร่วมกันในด้านการศึกษาวิจัย การนำไปใช้ประโยชน์ และการวางแผนแนวทางแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ
- ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายขวัญชัย ไชยโพธิ์)

ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภออุ้มผาง

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

เรื่อง

“การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน จังหวัดศรีสะเกษ”

1. สัมภาษณ์ นายวิจิต ไตรสรณกุล, นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
2. สัมภาษณ์ นายนิรันดร์ ชูสิทธิ์, ผู้อำนวยการกองการศึกษา และวัฒนธรรม, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
3. สัมภาษณ์ นางณชา ดอนทราย, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
4. สัมภาษณ์ นางสาวธันว์พรณ์ ไชยพรรค, องค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
5. สัมภาษณ์ นางวัชรีย์ ธนบุญพิพัฒน์, ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์, วัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 6 มีนาคม 2562.
6. สัมภาษณ์ ดร.ฉัตรมงคล อังคสกุลเกียรติ, นายกเทศมนตรีเมืองศรีสะเกษ, 7 มีนาคม 2562.
7. สัมภาษณ์ นางสมพร สังข์สุวรรณ, ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม, 7 มีนาคม 2562.
8. สัมภาษณ์ พระดณัย เขมวีโร, เลขานุการเจ้าคณะตำบลหัวเสือ, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
9. สัมภาษณ์ พระวีระพงษ์ วิสุทโธ, อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
10. สัมภาษณ์ นายสมชัย แสงสว่าง, อดีตรองผู้อำนวยการ สพป.ศรีสะเกษ เขต 3, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
11. สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
12. สัมภาษณ์ นางอ่อนจันทร์ ดวงตา, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
13. สัมภาษณ์ นายเดชธรรม ดวงตา, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
14. สัมภาษณ์ นายใบ อุดมหอม, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
15. สัมภาษณ์ นางพิณวรรณ จันทร์ภักดี, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
16. สัมภาษณ์ นางนรรัตน์ อุดมหอม, หัวหน้างานพยาบาลผู้ป่วยนอก, อำเภออุทุมพรพิสัย, จังหวัดศรีสะเกษ, 23 เมษายน 2562.
17. สัมภาษณ์ พระครูปริยัติคณานุรักษ์, เจ้าคณะอำเภอบึงบูรพ์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

18. สัมภาษณ์ นายไคว่กัน ปัญจสุภวงค์, นายกเทศมนตรีตำบลบึงบูรพ์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.
19. สัมภาษณ์ นางสาวสอั้ง บุญกัณหา, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562..
20. สัมภาษณ์ นางทองแสง พรหมคุณ, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.
21. สัมภาษณ์ นางสาวเทียบ จินาวัลย์, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.
22. สัมภาษณ์ นางอำไพ บุญเย็น, อำเภอบึงบูรพ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 30 เมษายน 2562.

ภาคผนวก จ

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย

1. ผลผลิต

- 1.1 ได้การยอมรับของหน่วยงาน
- 1.2 ชุมชนรู้จักวางแผนมรดกทางวัฒนธรรมของตัวเอง
- 1.3 ได้รับความสวยงาม
- 1.4 ชุมชนมีศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์
- 1.5 เป็นหน่วยงานที่ได้รับการยอมรับ
- 1.6 บริหารจัดการด้วยความสุจริต
- 1.7 ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดี มีความรู้ ความสามารถในการดูแลตน
- 1.8 ชุมชนมีทัศนคติต่อผู้ร่วมงานในทางสร้างสรรค์

2. ผลลัพธ์

- 2.1 มีหน่วยงานให้ความสำคัญทางวัฒนธรรม
- 2.2 มีสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจน
- 2.3 ชุมชนได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากวิทยากรชุมชน
- 2.4 ชุมชนได้ฝึกภาคปฏิบัติ
- 2.5 ชุมชนมีความเข้าใจในการบริหารจัดการ
- 2.6 ได้รับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดจากการสัมมนา
- 2.7 ได้ศึกษาเรียนรู้บริบทขององค์กรอื่น ๆ
- 2.8 ได้กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.9 ได้การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน
- 2.10 ได้รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงและเสริมสร้างจิตใจ นำไปสู่การนำผลวิเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
- 2.11 ได้กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในการเป็นฐานพัฒนาสังคม/ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
- 2.12 ได้กระบวนการพัฒนาจิตใจเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน
- 2.13 ได้ผลการวิเคราะห์นำไปสู่กระบวนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และวัดที่เหมาะสม

3. ผลกระทบ

3.1 มีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อระดมและสรุปความคิดเห็นที่สอดคล้องและประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดยสามารถสรุปเป็นแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษได้ตลอดทั้งประชาชนทั่วไปได้ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

3.2 มีการพัฒนาด้านทักษะ การศึกษาค้นคว้าวิจัยให้กับทีมวิจัย ผู้ร่วมวิจัย ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ วิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการสู่ภาคสนามให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย โดยผ่านการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

3.3 สามารถนำผลการศึกษาไปนำเสนอต่อกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อปรับปรุงกระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดย ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

3.4 สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้และการนำไปสู่การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ให้เป็นมาตรฐานสากล

3.5 วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ได้ประสานองค์กร หน่วยงาน ชุมชน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณชน

3.6 องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ ไปบูรณาการต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีมาตรฐานที่ดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.7 สามารถบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ

3.8 การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ มีวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่องค์กรชุมชน และกลุ่มวิชาชีพ โดยสอดแทรกหลักธรรมที่หลากหลายในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ประวัติคณะผู้วิจัย

1. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อนามสกุล

(ภาษาไทย) พระอุดมปัญญาภรณ์ / จันเหลือง

(ภาษาอังกฤษ) Phraudompunyaporn / Janluang

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมศาสตร์

สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ประวัติการศึกษา

- (ศศ.ม.) พัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(NIDA)

จบปีการศึกษา 2545

- พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) การสอนสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น จบปีการศึกษา 2542

งานวิจัย

(1) ชื่อเรื่อง : การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยใช้อัตลักษณ์วัฒนธรรมของชนสี่เผ่า ในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

บทความทางวิชาการ

(๑) บทความในประเทศ

1.1 พระอุดมปัญญาภรณ์, บทความเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมชุมชนศรีสะเกษ”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 ระดับนานาชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ปีที่ตีพิมพ์ 2559

1.2 พระอุดมปัญญาภรณ์ , บทความเรื่อง “ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21”, การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ปีที่ตีพิมพ์ 2560

1.2 พระอุดมปัญญาภรณ์ , บทความเรื่อง “การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 10” บทความวิชาการ การประชุมวิชาการและนำผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 4 เรื่อง “การวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” มหาวิทยาลัยราชธานี ปีที่ตีพิมพ์ 2562

2. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อนามสกุล

(ภาษาไทย) นายธายุต ขอเจริญ

(ภาษาอังกฤษ) Mr.Thayayut Khojaroen

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์

สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ประวัติการศึกษา

-พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2557

-พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2556

งานวิจัย

(1) ชื่อเรื่อง : ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างสันติภาพ. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2559)

(2) ชื่อเรื่อง : กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560)

(3) ชื่อเรื่อง : ทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวน และความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560)

- (4) ชื่อเรื่อง : การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน
จังหวัดศรีสะเกษ. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)
- (5) ชื่อเรื่อง : พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย
กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น. แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2562)
- (6) ชื่อเรื่อง : การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน
จังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)
- (7) ชื่อเรื่อง : การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

บทความทางวิชาการ

(1) บทความในประเทศ

- 1.1 นายธยาอุส ขอเจริญ , บทความเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์
ด้านการพัฒนาชุมชนในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ”,
การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ปีที่ตีพิมพ์
2559
- 1.2 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “วัฒนธรรม ความเชื่อ ดนตรี
บำบัด “รำแม่มด” ชนเผ่าเขมร ในจังหวัดศรีสะเกษ”, การประชุมวิชา
การระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีสะเกษ ปีที่ตีพิมพ์ 2560
- 1.3 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “การศึกษาพระปริยัติธรรมของ
คณะสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่
1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตศรีสะเกษ ปีที่
ตีพิมพ์ 2560

1.4 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง “นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ปีที่ตีพิมพ์ 2561

1.5 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4. ในการปกครองคณะสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง “นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก ” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ปีที่ตีพิมพ์ 2561

1.6 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ” ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชชมงคลสุรินทร์ ครั้งที่ ๑๐ “วิจัย และนวัตกรรม นำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ณ มหาลัยเทคโนโลยีราชชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ ปีที่ตีพิมพ์ 2562

1.7 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “กระบวนการพัฒนาการปลูกพืชสวน (ทุเรียน) ของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “พุทธบูรณาการ อารยธรรมวนันมฏองแหวก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ปีที่ตีพิมพ์ 2563

1.8 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “ทุเรียน: กระบวนการพัฒนาพืชสวน และความมั่นคงทางอาชีพตามแนวพุทธของประชาชนในจังหวัดศรีสะเกษ” การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๑ “พุทธบูรณาการ อารยธรรมวนันมฏองแหวก สู่การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ปีที่ตีพิมพ์ 2563